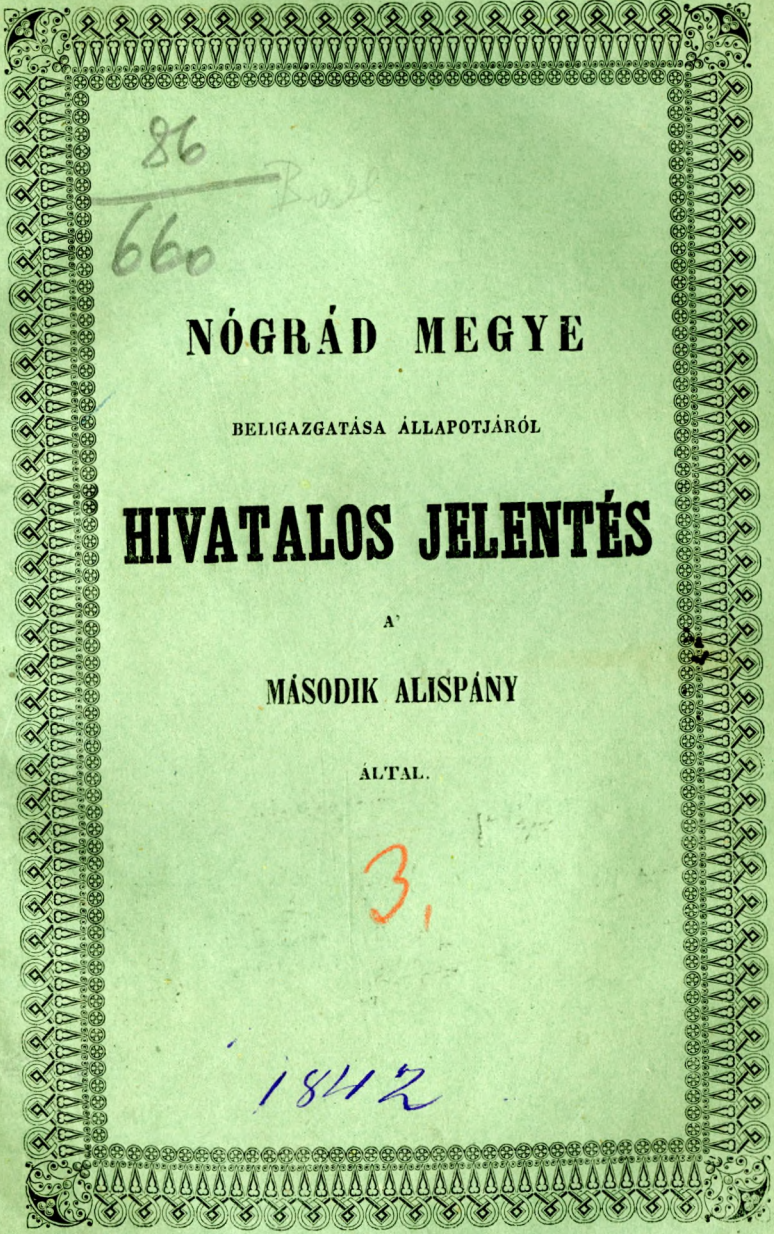

Politikai
röpiratok.

86.

86
660

NÓGRÁD MEGYE

BELIGAZGATÁSA ÁLLAPOTJÁRÓL

HIVATALOS JELENTÉS

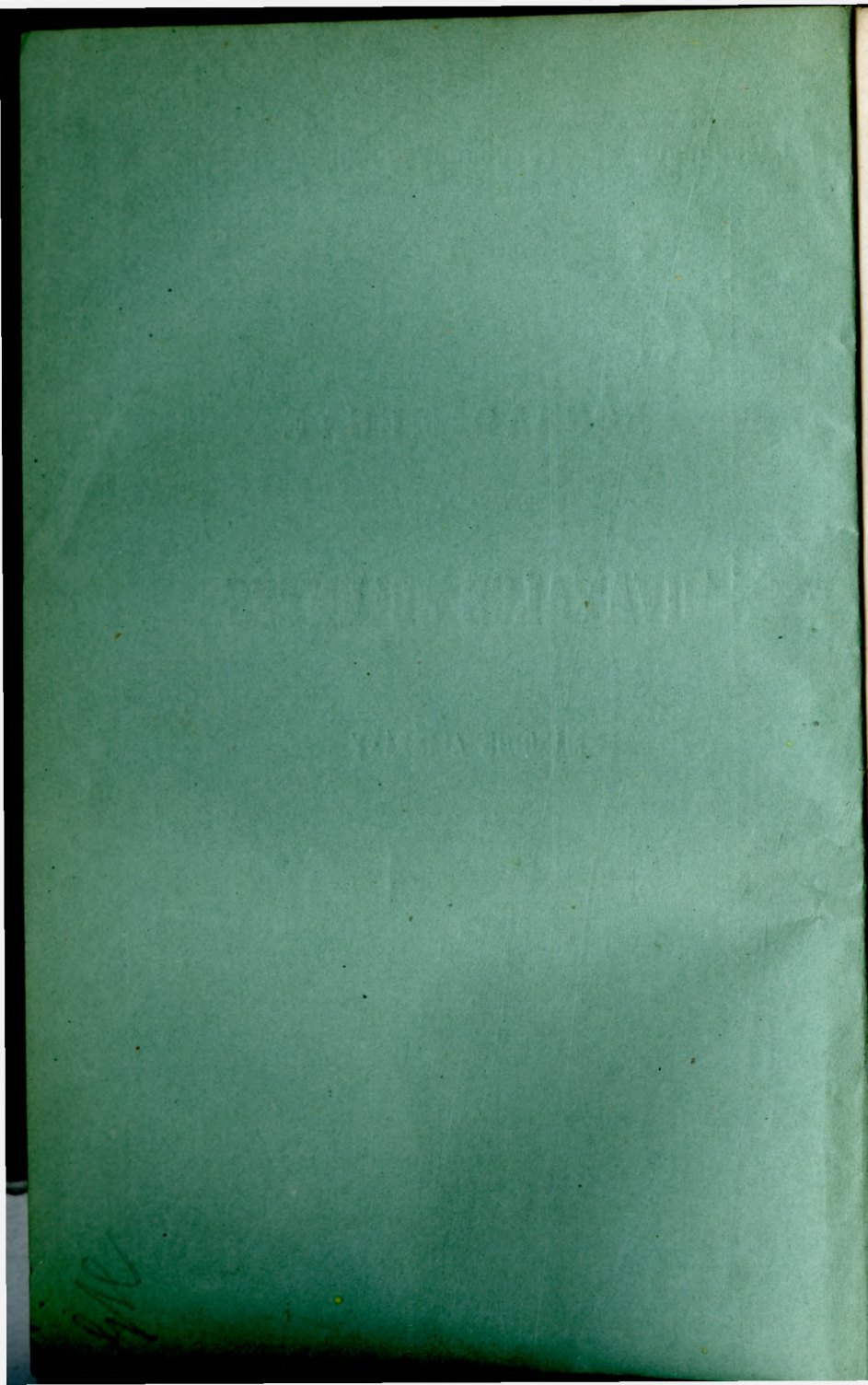
A

MÁSODIK ALISPÁNY

ÁLTAL.

3,

1842

910

NÓGRÁD MEGYE

BELIGAZGATÁSA ÁLLAPOTJÁRÓL

HIVATALOS JELENTÉS

A

MÁSODIK ALISPÁNY

ÁLTAL

1841-ik évi 3096-ik számú végzés következtében 1842-ik januarius
17-én tartatott közgyűlés alkalmával előterjesztetett.

Iskeler János

PESTEN.

NYOMATOTT LANDERER-HECKENASTNÁL.

1842.

L1570 20565 109

JOHANN DEBRYN

RECHENKUNDE

DE BALLAGI GÉZA.

RECHENKUNDE

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

RECHENKUNDE

1842-ik évi januarius 20-kán

**B. Gyarmaton tartatott
közgyülésben**

költ

104.

Nemzetes Sréter János elnök alispány m. e. 3096. számú azon végzés következtében, miszerint a' megye Rendei tőle közigazgatási dolgaik minden ágai jelenlegi állásáról felvilágosító jelentést nyerni kívántak. — E' tárgybeli fáradságos szorgalommal, 's kitartással készült, a' megyei közigazgatás minden ágainak helyzetét részletesen kimerítőleg minden fény, 's árnyékoldalaival, 's hiányaival, hiven, 's mély belátással ábrázoló jelentésének több napokon folytatott felolvasását befejezván, jöllehet felolvasás közben, megismert közigazga-

tási számos hiányaik miatt a' megye Rendeinek kebelét gyakran fájdalmas érzés fogta el, kedvesen, 's a' leghálásabb elismeréssel vették elnök alispány úrnak ezen remek munkáját, — annál kedvesebben, minél inkább meg vagyunk arról a' Rendek győződve, hogy egyik legforróbb óhajításunknak, t. i. beligazgatási rendszerök folytonos javításának lehetősége egyedül saját helyezetök tökéletes ismerésén alapszik. Midőn tehát elnök alispány ur munkássága, 's kitartó fáradhatatlan szorgalma által, melly képes vala a' legközelebbi gyűlések óta szabadon maradt alig egy két heti idő alatt ezen jeles munkát készíteni, beligazgatási rendszerök javítása kulcsának birtokába jöttek a' Rendek, el nem hallgathatják alispány urnak ezért szíves köszöneteket, 's hálás elismerésöket jegyzőkönyvileg kimondani, 's őtet továbbá is arra kérni, hogy ezen terjedelmesebb munkájából összevonva a' fő, 's legelőlegesebb orvoslást sürgető pontokat, 's a' teendők iránt saját véleményét a' jövő gyűlésre terjessze elő. Hogy pedig

ezen jeles munkának a' Rendek kellő hasznát vehessék, 's mind azok, kik a' közgyűléseken jelen nem voltak, vagy egyszeri felolvasásból fel nem foghatták, a' megye állásával tökéletesen megismerkedhessenek, úgy szinte minden törvényhatóságok helyezetöknek ekképen való megismerésére ösztönöztessenek, ezen jelentést a' nemesi pénztár költségén kinyomatni, úgy áruba bocsájtani, 's egy egy példányban minden vármegyéknek megküldetni rendelték azon felszólítással, hogy elnökeik által magukat állításukról hasonló módon ismertessék meg, 's ezen megye Rendeit a' mennyire közremunkálást kívánó intézkedéseket kívánának sikerbe venni, értesítsék. —

Egyébiránt ezen jelentésből a' többi közt megértvén a' megye Rendei azt is, hogy a' tiszti kar utasításának kidolgozására rendelt választmány munkálódását megkezdte ugyan, de még be nem fejezte, ugyanazon küldöttséget oda utasították, hogy ebbeli munkálatát minélelőbb fejezze be, főispány ur ő exját pedig alázatosan megkérni ren-

delték, hogy ezen tisztviselői utasításnak megala-
pítására a' tisztépítő-széket megelőzőleg néhány
nappal közgyűlést kitűzni, 's eme fontos tanács-
kozásukat személyesen vezérelni méltóztassék.

Kiadta első aljegyző:

Frideczky Lajos.

Kötelességül tették a' tettes Rendek az alispányi hivatalnak, hogy minden év lefolytával a' megye beligazgatása minden ágazatainak állapotját terjessze elő, 's láttassa, mikép sikereltettek, vagy milly nehézségekre akadtak a' megye végzései? 's mi hiányok maradtak légyen orvoslandók? Érezni kellett a' tettes Rendeknek, hogy a' jövődőről való gondoskodás a' jelen, és múlt helyzetek ismeretétől függ, 's ezek hiányossága volt az, mi sok szép hazafiúi törekvés sikerét elenyésztette. A' belkormányozás szép jogai, a' helyhatósági kormány jogai, századokon által sértetlen, sőt mindig függetlenebbül kifejtve, átjöttek reánk a' nélkül, hogy a' kötelességek súlyát eléggé érezték volna. 'S így a' korral változott, a' kor kívánataihoz simult más kormány formák között állnak helyhatósági intézeteink, ugymint egy elmúlt kor hagyományai, de élve, 's több életerővel, mint valaha, a' legkiterjedtebb, és sehol másutt nem lelhető szabadságok elemeivel. És ezen intézetek fenállhatnak, és a' belkormány gépe mehetett századokon által, a' nélkül, hogy a' belhelyezetek ismereteinek szüksége mutatkozott, a' nélkül, hogy azok iránt legkisebb nyomozgatások tétettek volna. De nem többé. Ezek nemzeti létünk gyermekévei voltak, hosszabbak mint minden erős természetnél, azon gyermekévek, mellyeket nem az ész, de csak a' magamegtartás állati ösztönei vezetnek, 's óvnak a' veszedelmek ellen. Mióta e' gyermekkor határaiból kiléptünk, minden léptünkön közelébb áll

önhelyezetünk ismeretének szüksége előnkbe. Egy hü ábrázatot tartozok előadni a' tettes Rendeknek megyénk állapotjáról: csak a' lefolyt évnék kellene összeállítani emlékezeteit, de lehet-e ezekből ismerni, vagy felfogni megyénk jelenének egész állását úgy, hogy azok, a' mik által származtattak, említésbe ne jöjenek? 's előbbi idők számba ne vétessenek? Pedig melly homály, melly sűrű köd borítja ezeket. Igaz ugyan, hogy a' lefolyt évtized megyénk történeteihöz sok szép emlékeket fűzött, büszke önérzessel hivatkozhatunk hazafiúság, 's emberiség olly számos maradós tanúságaira, minőkkel kevés testvérhatóság dicsekedhetik; 's azért nem csuda, ha illy nagyobb hatású, 's kedvesebb tünemények, más kietlenebb jelene- teket egészen kitoltak emlékezetünkből. Mi sok külföldi helyezeteit legrészletesebb kiterjedésben ismerjük: ha- zánkét nem, de alig csak azokat is, mellyek legközelebb minket érdekelnek. Hány van köztünk, a' különböző hi- vatalágazatok fejei körül, ki saját hivatalát érdeklő dol- gokról kimerítő tudósítást lenne képes adni, kinek ugyan- azon hivatalt illető dolgokról kívánt ismeretei a' hivatal kormányába lett jutásánál valamivel előbbre terjednének? A' tisztviselőnek hivatala helyzeteiről való ismeretei jó- formán csak a' hivatalba lépés idejétől vehetik igaz számi- tásokat. De nem csak a' tisztviselőkre, magokra a' tettes Rendekre hivatkozom. A' törvényhatósági életnek eleme a nyilvánosság. Ezen nyilvánosságnak a' közdolgok és köz- történetek közönséges ismeretében kellene állni. És ezt egy szük körre látjuk szorítva, azokéra, kik közgyűléseinkre járni szoktak. És ezeknek ismeretei azon kevés időre van- nak szorítva, mellyet közgyűléseink néhány napjain tölte- nek, és azon kevés napok alatt szerezhettek ismeretek azon tárgyakra vannak szorítva, mellyek iránt különösebb rész- vétel viseltetnek. Így van tehát, hogy egy megye közön- ségében csak kevesen találkoznak, kik, ne mondjuk egy

két év előtt történeteket, de csak a' legközelebb elmúlt közgyűlés történeteit, 's az abban hozatott végzéseket ismernék. Ezen a' multtal, 's a' jelen helyzetekkel való ismeretlenség okozza számos intézkedéseink össze nem függését, 's következetlenségét. Mégis a' megfoghatlan természet-tünemény előttünk van, — el nem vitattathatik — megyénknek igazgatása sikerült — igazgatás formái megmaradtak, mind ezen önhelyezeteinknek olly szükséges ismeretei nélkül. Igen, de tettes Rendek, csak addig lehet csudálnunk e' varázművet, csak addig lehet hinnünk fenmaradását, még közelebb kezdünk bele nézni, 's vizsgálódó szemeink a' belsőbb részek megtekintésébe bocsátkoznak. Kitérve látjuk beligazgatásunk minden ágazatát, hiányokkal telve, mellyek sürgetőbb orvoslás szükségét hirdetik. Alkotmányunk olly szép, olly fölséges hatalmat adott kezeinkbe, önmagunkat kormányozni, örködni a' gyámságunk alá adott számosabb néposztály élete, vagyona fölött, védni személyét, 's jogait sértegetések, óvni javait helytelen adóztatások ellen, szigorú gazdálkodást vinni a' közszükségre adóztatott javaival, — melly szép föladat? 's miként látjuk megfejtve a' haza sokféle törvényhatóságainál? Mi olly szigorú követeléseket támasztanak a' kormány ellen, 's helyesen, de számoljunk előbb mi reánk bizottokról, számoljunk a' reánk rótt kötelességek mikép lett teljesítéséről. Most van beligazgatási alkotmányunk próbaideje — a' következő évek tapasztalásai fogják eldönteni a' kérdést, vajjon képesek vagyunk-e hivatásunkat teljesíteni, 's mindazon kötelességeket, mellyek a' rendes igazgatáshoz tartoznak? vajjon fenállhat-e ezen belkormányozás kezeinkben, vagy nem kívánja-e a közjó azt tőlünk elvétetni, 's ügyesebbeknek, szorosabb felelőség alatt tartathatóknak átadatni?

Előadom tehát megyénk állapotját úgy, a' mint a' kéznél levő segédeszközökből képes voltam felvilágosítani. De

azokat, mik egy rendszeresen készült munkánál méltán megkívántatnak, tölem a' tettes Rendek ne követeljék előadásaimban: akartam, 's igyekeztem lehetőségig megfelelni megbízatásomnak, azonban a' közgyűlést megelőzőtt törvényszékek, 's hosszabb küldöttségi munkálatok által kiszorítva az időből, kénytelen vagyok a' kívánt tudósítást előadni mind azon hiányokkal, mellyek a' megyei történetek iránt nyújtott adatokban a' felületesség az azokat kísérő észrevételeimben bővebb gondolkozást kizáró pillanati benyomás, 's előadásaimban a' sietőség bélyegét viselik.

Először az adózó nép pénztáráról ohajtok szólni. Egy közszerencsétlenség szelleme látszik ezek fölött az egész hazában lebegni. Mi sem voltunk tőle megóva. De csak kétségtelen történeteket említendek.

A' hadi pénztár számadásai 18¹⁰/₁₁ évig a' helytartó tanács vizsgálatán is általmentek, 's végső elhatározás által már rendbe hozattak, csak az levén hátra, hogy némelly számadásokra nézve fenforgó kétség az egyes községnek, 's földesuraknak maga idejében megtörténni kellett fizetések iránt hiteles adatokkal bizonyitassék be. De ezen kérdés is a' később említendők szerint a' régibb fő hadi adószedők ellen fölélesztett keresetek iránt indított pörben a' helytartó tanács végső elhatározásainál fogva már befoglalva levén, birói ítéllettől függ. A' következő évi számadásokra a' főmgú helytartó tanácstól 1842. évben nehézségek küldettek, mellyekre a' fenálló rendszabások szerint 6 hét alatt feleleteknek beadatni, vagy elmarasztalásoknak kellett volna következni. A' nehézségek kiadattak szokás szerint az illető főadószedőnek — többnyire nem ötöt, de hivatalbeli elődjét illetők — felelet nem adatott. A' h. tanács évről évre emlékeztetett a' hátralevő feleletekre, 's hasonló sürgető végzések hozattak, 's némellykor a' számvevői; némellykor az adószedői hiva-

talnak adattak ki a' kivánt feleletek előadása, vagy a' volt számadókkal, vagy örököseikkel kivánt közlés végett. 1830. esztendei 909. szám alatt jelentette először az akkori számvevő, mikép a' hadi pénztárban némelly elmellőzött bevételek több ezerekre menő hiányt következtek. Mind ezek ugyan már a' főmgű helytartó tanács nehézségeiben nyilván előadva voltak, 's csak a' feleletek beadását kellett volna a' fenálló rendszabások szoros értelmében záridő alatt szorgalmazni. Azonban szükségesnek találtatott még azt megelőzve egy bővebb vizsgálatot teendő küldöttség rendelése, melly 1832. esztendei 151. szám alatt részletebb tudósítást tett 1791. évtől egész 1828-ig a' hadi tárból elmellőzött bevételek iránt. Ezen tudósítás az illető adószedők örököseivel határozatván közöltetni, mivel ismét ezen közléseknek sikere nem volt, 1833. eszt. novemberben a' követelt summák az ügyészi hivatal által pör útján rendeltettek szorgalmaztatni. A' pénztárak kezelésmódját meghatározó fensőbb rendszabások, jelesül 1770. eszt. september 17-kén költ a' pénztári fogyatkozások behajtásának egészen más és rövidebb módját rendelik, t. i. a' nehézségekre rövid záridő alatt kell feleletet adni, — kétszeri feleletváltásra számvevői végső elhatározásnak, vagy a' felelet be nem adására egyenes elmarasztalásnak kell következni, és ha az elmarasztalási summa záridő alatt ki nem fizettetik, végrehajtással kell behajtatni. Az igaz, e' szigorú eljárás mód a' köztörvénykezési formákkal nem látszik megegyezőnek: mert biráskodásúl a' számvevő szöket, 's főlebbvizsgálatúl a' h. tanács számvevő hivatalát állítja. De ezen eljárás módot rendelő felsőbb intézmények régóta fenállanak az egész országban, kihirdetve 's elfogadva levén, az adószedői hivatal utasításához, 's szabályaihoz tartoznak, és az adószedői hivatal felvállalása mind azon szoros rendszabásokhoz való maga alkalmazását kívánja, mellyek a' felvállalt hivatalhoz kötve

vannak, 's így miután mindenik a' hivatalhoz kötött feltételek súlyát tudhatja, ha azok következtében a' közönseges törvénykezés alól kivéttetik, panaszkodni oka nincs, mert öntetszésétől függött e' tehert nem, vagy elválni. De a' megye más nézőpontból indulván a' törvényszék előtt indítandó rendes számadási pört rendelt. Megjegyzendő erre nézve az, hogy a' követelések alapjául csak a' küldöttség tudósítása volt előadva, 's ennek nyomán nem csak a' helytartó tanács nehézségeiben érdekelt követelések, t. i. az 181 1/2 évtől kezdve, de az előbbiekről a' szokott feleletekre költ végső elmarasztalásba vett summák is kérésbe vétettek. Négy rendbeli pörök indítottak meg, így 1834-ben, 's mi sikere lett e' pöröknek? 1834. évben ítélet által a' küldöttségi tudósításnak a' számadásokkal az alperesek jelenlétében eszközlendő összeillesztésére küldöttség rendeltetett. A' küldöttség némelly nehézségeket felvilágosítottaknak lenni látott, a' többiekre nézve a' számadások másolatának, 's a' h. tanács nehézségeinek a' pörbe kívánt beiktatását vélte szükségesnek. Ezen tudósítás a' megyének előterjesztetvén 1835. eszt. 2551. sz. a. mivel a' régiebb idejű nehézségek, 's a' már történt elmarasztalások hiányoztak, ezek a' h. tanácstól kikéretni rendeltettek. A' főmgú h. tanács által 1836. eszt. 1444. sz. a. (Int. ddo 7-ae Jun. 17006. sz. a.) leküldött nehézségek az e' tárgyban munkálódott küldöttségnek további munkálódás 's tudósítás végett kiadattak, de az 179°. évi számadást illetőkre nézve az válaszoltatott, hogy ezek iránt már annak idejében is semmi nehézségek elő nem fordultak. A' pörbe beiktatni kívántak be nem iktattattak, 's a' pörökre hosszabb szünet következett 1835-től—1840-ig. Összeszedettek végtére a' számadások, 's a' nehézségek másolatban a' pörökbe iktattattak, 's a' pörök az ügyészi hivatal által egyszerű folyamatbavétel mellett hozandó intő ítélet végett 1841. évi sz. György havi törvényszékek alkalmával

előterjesztettek. A' törvényszék, miután a' pörök olly sok ideig folyamaton kívül voltak, szükségesnek látta az alpereseknek ujonani folytatólagos beidéztetését 's itélet által elrendelte. Ez megtörténvén, 's a' szentistváni törvényszékek alatt folytatólag a' pörök felvételvén a' mult szentmártoni, 's idei vizkereshti törvénykezések alatt védelem előadásaira záridő itéltetett.

Az alatt még az elmellőzött bevételek iránt való pör ekkép folyt, a' számvevői hivatal ismét e' számadások rossz vitele módjából következett másféle t. i. a' törött számok fejében feleslegesen számított kiadások hiányainak jött nyomába 1838. évben, minek bővebb megvizsgálására ismét küldöttség rendeltetett, 's a' küldöttség tudósítását előadta. De ezen tudósításban érdeklött, 's a' törött számokért követelt hiányok a' h. tanács nehézségeiben már befoglalva levén, midőn ezek az említett pörökhöz csatoltattak, ugyan ott a' számadás természetéhez képest folytatólag keresetbe vétettek.

Mi legyen ezen pöröknél fogva a' hadi pénztár javaira behajtandó? a' birói itélettől függ. Azonban a' nevezetes hiány valóságát a' hadi pénztárba történt befizetések, 's abból lett kiadások összeillesztése mutatja. Mult 1840. évi october végével a' hadi kormányval tett számvetés szerint a' hadi adóból volt hátramaradásban 113,242 ft. 22 kr.

A' helységnél azonban a' számadások

szerint csak . . . . . 91,356 ft. 42 kr.

és így hibázott . . . . . 21,885 ft. 40 kr. p.

'S e' summa valósággal beszédetett a' köznéptől, sokaknak utolsó fillére volt benne, sürgetős szükségektől elvont adózása-, és rendeltetéséhez, a' hová kellett, nem jutott.

Meghalálozván 1828. évben a' hadi tár volt főadószedője Etthre Antal ur, miután számadásai megvizsgáltattak, az ez iránt 1829. eszt. 733. sz. a. jelentést tett küldöttség

tudósítása folytában a' honi tár által visszapótoltatni rendeltettek.

1) Az 1818. évtől 1828-ig a' budai számvételeken visszazavetett, 's még eddig ki nem fizetett hamis bankók . . . . . 234 ft. 10 kr. ezüstben

2) A' hadi tárból a' honi helyett a' tartománybeli biztosnak illetősége fejében fizetett . . . . . 135 „ 37¹/₂ „

3) 1825. évben elnöki rendelkezéssel a' honi tárnak a' hadi tárból kölcsönözött 7000 forintból hátralevő 1599 ft. 20 kr. v. cz. . . . . 639 „ 44 „

4) 1826. évben szinte elnöki rendelkezéssel a' honi tárnak a' hadi tárból kölcsönözött 2000 ft. v. cz. . . . . 800 „ —

A' nemesi pénztár által rendeltetett kifizettetni bizonyos felmaradt tagliák fejében . . . . . 64 „ 43³¹/₁₆₀

1874 f. 14¹¹²/₁₆₀ k.

A' néhai számadónak terheül voltak kiteve az elnöki rendelkezés nélkül a' honi tárnak kölcsönözött summák fejében . . . . . 1300 ft. — kr.

más neheztelésbe vett summák fejében 143 „ 46¹³⁹/₁₆₀ „
 az 181⁵/₆ évben a' honi tár költségein vásárolt természetményekért a' budai számvetésen bevett, 's a' honi tárnak kifizetendő 2054 ft. 55 kr.

Ezen nehézségeknek az illető örökösökkel való közöletése elhatározottatott.

A' főmgú. h. tanács a' jegyzőkönyv által figyelmeztetéssel 1830. eszt. 43. sz. a. a' hadi tárból a' fensőbb rendszabások ellenére tett kölcsönözések iránt felvilágosítást kért, 's ennek előterjesztésére volt első alispány,

a' számadó örökösei pedig az elnöki rendelés nélkül tett kölcsönözések visszafizetésére emlékeztetni rendeltettek.

1830. eszt. 285. sz. a. Etthre örökösök gyámtyja a' kivántatókról nyilatkozást adván, a' honi tár által készpénzen vásárolt természetményekért bevételbe jött, 's általa is helyes követelésnek elismert 2051 ft. 55 kr. kifizetését önként ajánlta 's 183¹/₂. évben valósággal le is fizette, a' honi tárba elnöki rendelés nélkül tett kölcsönözés iránt azonban a' törvényes úthoz ragaszkodván, ezekre nézve a' pör elrendeltetett, az ügyészi hivatalnak adott olly utasítással, hogy a' pört két törvénykezésbeli időhatár alatt fejezze be. Két törvénykezési szakasz volt rendelve a' pör befejezésére — a' tettes Rendek törvényes kötelelességköhöz képest szigorúan intézkedtek, de mikép lön e' végzés teljesítve? Megindítatott a' per 1830-ban 's 1842-ig ítélet hozva nincs.

Ugyanazon évi 643. sz. a. Gyürky Pál ur nyilatkozását az által a' hadi tárból rendelt kölcsönözések iránt beadván, az a' Párniczky-féle számadások vizsgálatában munkálódott küldöttségnek összeillesztés, 's a' kivántatókról teendő tudósítás végett kiadatni rendeltetett. Néhai Etthre Antal ur után következett hadi főadószedők számadásaira is lejöttek időről időre a' h. tanács által támasztott nehézségek. Kiadattak az illető főadószedőknek, de részint be nem adattak, részint csak bővebb felvilágosítást kívánó feleletek. Nevezetesen 1833. eszt. 1285. sz. a. Szerémy Antal fő hadi adószedő feleletét előadván az 183¹/₂. évi számadásai iránt támasztott nehézségekre, mivel a' követelt maradvány a' budai biztosí bevétel iránt fenforgó különbségből eredt, az előbbi évi számadásokból veendő felvilágosítás eszközzésére küldöttség rendeltetett. Melly is

1834. eszt. 312. sz. a. ollyféle tudósítást tett, hogy az 1828. évi számadásokban a' bevételek első helyén mint néhai Etthre Antal urtól általvett pénztári maradvány 4765ft.

44^{151/160} kr. hibásan van előadva — miután valósággal csak 1447 ft. 43^{60/160} kr. adatott által, melynek következtetésében, hogy a' kitett maradvány valóságos legyen, ahoz 3318 ft. 1^{91/160} kr. kívántatván, ezen summát úgy vélte kipótolandónak, hogy

1-ör az 1829. eszt. 733. sz. végzés értelmében Etthre maradványa fejében fölszámított honi tár kölcsönözései, 's a' hamis még ki nem fizetett bankók a' honi tár, bizonyos taglia pedig a' pedig a' nemesi tár által kifizetessenek

1874 ft. 14^{112/...} kr.

2-or és hogy Etthre örökösei ellen az említett végzés szerint neheztelésbe vett summák kifizetessenek . . . . .

	1443	„	46 ^{139/}	„
	3318	„	1 ^{91/...}	„

mellyhez még az 1828. évtől fogva visszavetett de még ki nem fizetett hamis bankók a' honi tár által kifizetendők járulnának . . . . .

	239	„	36	„
	3557	„	37 ^{91/...}	„

melly summából a' küldöttség javaslata szerint pótolandó lett volna:

1) az 183^{0/1}. évi pénztári fenmaradás hija . . . . .

2957 „ 38^{60/...} „

2) Szerémy Antal fő hadi adószedőnek a' pénztár általadásából eredt hiánya . . . . .

476 „ 46^{80/...} „

3) Az 1828. évben beszámításba jött országos relaxátából a' molnárok részére a' honi tárba fizetendő . . .

85 „ 32^{80/...} „

4) Feley László részére ugyanazon képen honi tárba . . . . .

45 „ 54^{120/...} „

	3565	„	52 ^{20/...}	„
--	------	---	----------------------	---

's így még hátra maradt pótolandó . .

8 „ 14^{84/...} „

Ezekre az 1-ső szám alatti tételek mennél előbbi kifizetése a' 2-ra nézve a' kifizetésnek ismételve az örökösök-nél kívánt szorgalmazása rendeltetett, ha nem fizettetnének az ügyészi hivatal a' jövő törvénykezesekre kívánt idézésre utasítatván.

1835. eszt. 1668. sz. a minthogy Ethre örökösök a' számadások iránt kívánt nyilatkozást az 1830. esztendőől fogva be nem adták, a' kívántatók teljesítésére törvényesen megintetni rendeltettek.

De az akként rendelték teljesítése nagyobb részben még hátra van, kivévén az elnöki rendelés nélkül a' honi tárnak kölcsönözött 1300 ft. iránti követelést, mely iránt a' pör 1830. óta folyamatban van.

Legujabban ismét hadi tárunk 2000 ftnyi hiányt szenvedett az által, hogy néhai Vizkelety Mihály volt tartománybeli biztos kijelelésére a' Rukovina ezeread számára a' hadi főadószedő által kifizetett 2000 ezüst ftok a' budai számvetésen be nem vétettek azon oknál fogva, hogy a' tartománybeli biztos kijelelése meghamisított hadi biztos megismerésre volt alkalmaztatva. Felirtak a' tettes Rendek 1839. eszt. 2618. sz. a. a' h. tanácsnak, 's megkérték, hogy miután a' kifizetés a' tartománybeli biztos utalványára történt, a' valósággal kifizetett summa elfogadását, és a' hadi kormánynak a' volt tartományi biztos tömegére leendő utasítását kieszközölni méltóztassék, — a' szegény adózó nép semmikép az általa valósággal kifizetett adó kárát nem szenvedhetvén — de ekkoráig válasz nem érkezett.

Nézzük most röviden által, mik legyenek a' hadi tárra nézve teendőink.

1-ör. A' legrégibb követelése a' hadi tárnak az, mely a' visszautazott muszka sereg tartására tett költségeknek hátralevő részét, t. i. eredetileg 47,910 ft. ó bankóban számítottat illetvén, jelenleg 9487 ft. $7^{96}/_{160}$ krt tesz, 's folyvást a' hadi tár számadásaiban képzeletileg bevételbe.

s kiadásba vétetik csupán azért, hogy a' szemmeltartást el ne kerülhesse. Számtalanok e' követelés kielégítése iránt felírásaink, múlt évben új adatokkal támasztva terjesztettük fel folyamodásunkat a' h. tanácshoz, 's előadtuk mind azt, a' mi előadható volt, mint az alábbi kir. kincstár, és megye közti kölesönös keresetek helyén szinte említeni fog. Felírásunk sikerétől függ a' további intézkedés.

2-or. Van szinte a' hadi tárnak egy még 1817. évtől támadt követelése a' nemesi pénztáron, melly tesz ezüstben 10,131 ft. 28 krt.

Ez Majerszky János volt al-adószedő megbukásából veszi eredetét. Ő t. i. mint al-adószedő egyszersmind 1809. eszt. felkelési, és concurrentionalis pénztárnak kezelője volt, 's mivel ezek számára tett költségek felülhaladták a' bevételeket, a' felesleges költségek az adózó nép pénzéből tételvén, a' hadi tár az által okozott hiányának pótolására az 1817. eszt. május 3-kán tartatott számvevőszék jelentése szerint felvétettek

1) Az insurrectionalis, és concurrentionalis pénztár két rendbeli, és Dubraviczky Péter úrtól általvett exassignatiói . . . . . v. cz. 4992 ft. 52 kr.

2) Az 1809. évi insurrectionalis concurrentionalis cassa bevételein felül tett, és az országos számvevői hivatal nehézségei folytában a' végső elhatározás szerint visszavetett kiadások ó bankóban 73920 ft. 36 kr. . . . . v. cz. 14784 „ 7 „

3) A' velitések 150,000 forintos pénztárából természetmények vételére költött, 's a' kir. kincstár által visszatérítendő 50708 ft. 40 kr. ó bankóban, vagy is 10141 ft. 44 kr. v. czból ide utasított . . 5551 „ 41 „

25328 „ 40 „

Ez azon summa, melly ezüstben 10131 ft. 28 kr. számítva a' hadi tár számadásaiban képzeletben vitetik, és szinte évenként bevételbe, 's kiadásba tétetik, csak azért, hogy a' szemmeltartást el ne kerülje.

Erre nézve a' nemesi pénztár köteles tartozását kifizetni. A' hiányt okozta az, hogy több adatott ki, mint a' nemességre kivette volt — legyen akárhogy, az adózó nép kárt nem szenvedhet, 's elég hogy szükségünket kölcsönözéseivel hagytuk eddig fedezetni, most illőbb önmagunknak gondoskodni a' régi tartozás mennél előbbi kifizetéséről, mint bevárni felsőbb helyről teendő emlékeztetésünket.

De van ismét a' mondott summában olyan rész, melly a' kir. kincstáron levő követelésekkel összeköttetésben van. Ez iránt már észrevételeink felterjesztve levén, bővebb felvilágosításokat felsőbb helyről kell bevárunk.

3-or. Hátra van az előbbi hadi főadószedők ellen támasztott nehézségek kiegyenlítése. A' régóta kezdett pörök sürgetése, 's minél előbbi befejeztetése áll kötelességünkben.

4-er. Az 1828. évtől való hadi számadásokra a' h. tanács által támasztott nehézségek felvilágosítását kell szorgalmaznunk, 's különösen azon küldöttség munkálódását, melly 1834. eszt. 312. sz. a. már egyszer jelentést is tett, 's akkor bővebb felvilágosítások szükségére hivatkozott.

5-ör. A' mennyiben az 1834. eszt. 312. sz. a. végzés értelmében a' hadi tár számára rendelt fizetések hátra lennének, ezeknek sikereltetése, valamint a' már 1830-ban az elnöki rendelet nélkül tett kölcsönözések iránt megindított pörök sürgetőbb folytatása szükséges.

6-or. Végtére a' hadi főadószedő által a' néhai tartománybeli biztos utalványaira fizetett 2000 ezüst ft. bevételt kell szorgalmaznunk.

A' honi pénztár számadásai 180⁵/_n. évig vannak felsőbb helyen végkép megvizsgálva, 's végső elhatározások által kiegyenlítve. A' legutóbbiak a' megyéhez érkeztek 1824. évben 896. sz. a. Ezekben kisebb tárgyú elmarasztalások foglaltatnak. De vannak még 17⁵⁹/₉₀. évtől kezdve némely végső elhatározások által történt elmarasztalások, mellyek haladék nélkül a' szükséghez képest szigorúbb módokkal is eszközözendő sikerlés szorgalmazása végett táblás kivonatban ujra az 1819. eszt. 1052. sz. a. h. tanács által megküldettek. Ezekre végeztetett, hogy a' honi főadószedő adjon tudósítást — de ismét siker nem szereztetett. A' nehézség a' sikerlés módjában fekszik, t. i. ezen elmarasztalások nem az adószedő közvetlen hibájából, de részint a' megye által helytelenül, azaz a' felsőbb szabályok ellenére rendelt, vagy eltürt kiadásokból, részint a' kiadások felszámításánál történt számolási hibákból következtek, t. i. midőn valakinek illetőségénél több vagy kevesebb fizettetett. Azokért a' megye inkább lenne felelős, mint az adószedő, ezeknél az illetőségöknél többet vett magányosok. De ezeknek kielégítésére sem történt semmi. Vegyük a' dolgot szívünkre tettes Rendek! azon meleg érzéssel, mellyeket a' gyámságunkra bizott köznép állapotja méltán megkíván, az övé, ki köréből senkit ide nem küldhet, hogy pénzeinek kiadása iránt jobb számvetést mutasson. Hitelünk fentartása, 's a' jövendő forog kérdésben tekintetes Rendek! A' számvetési hibákat nem lehet elfelejtetni, 's kárpótlást mi kötelesek vagyunk eszközölni. Lehet-e nyugodt lélekkel az adózó nép pénzeinek kezelését magunknál tartanunk, ha a' legegyszerűbb arithmetikai számolások a' sokszorozás hibái ellen sem vagyunk képesek az adózó népet biztosítani. Mi pedig a' felsőbb szabályok ellen rendelt, vagy elnézett, 's a' felsőbb megvizsgálás útján visszatérítetni rendelt kiadásokat illeti, — ez egy a' legkellemetlenebb helyzetek közül midőn

a' felsőbb kormányzések gazdálkodást, kimékedést parancsolnak a' köznép pénzeivel, midőn a' felsőbb szabályok ellen tett kiadásoknak visszatérítését kívánják, 's mi szabad rendelkezési jogainkra hivatkozunk, felsőbb bírálatot gazdálkodásunk felett elfogadni nem akarunk. Legyen szabad kérdeznem, ki lehet, kinek kell győztesnek lenni utoljára a' felsőbb kormányzések, 's törvényhatóságok közötti surlódásoknál, midőn az a' köznép érdekeit védi, a' közpénztárokot oltalmazza szabálytalan költségeskedések ellen, és a' megyék csak száraz jogokat vitatnak? A' jog, a' hatalom legerősebb biztosítéka, nem pusztá gyakorlaton, nem pusztá törvényen, de annak czélszerű gyakorlatán a' közjóra lett használtatásán alapszik. Szerencsések vagyunk még, hogy azok által, kik közvetlen érzik beligazgatásunk hiányainak súlyát, nem figyelmeztettünk, nem sürgettettünk, az ő könnyebbségükre terheik enyhítésére szolgáló felsőbb rendeletek sikereltetésére. Azonban ez így többé nem maradhat. Mi magunk feltártuk beligazgatásunk minden részeit, a' nyilvánosság világát mi magunk terjesztettük, 's ez mindenhová behatolt, 's minket oda vitt, honnan visszalépni nem lehet.

Az 180°/₇. évtől kezdve egész 183¹/₂. évig megkülde-
dtek a' honi tár számadásaira felsőbb helyen tett nehézségek. Ezek majd az adószedői, majd a' számvevői hivatalnak adattak ki, majd a' volt adószedők örököseivel rendeltettek közöltetni, mind ez siker nélkül. Évenkint a' szokott sürgetések felsőbb helyről megjöttek, a' szokott mód szerint sürgető végzések meghozattak, szinte siker nélkül. Képzeltetik a' tettes Rende, hogy most már több mint 30 év lefolyta után, midőn mind az illető adószedők, mind az akkor idei legtöbb befolyást gyakorlott személyek kihaltak; midőn az akkori szokás szerint, sok a' mi történt, jegyzőkönyvbe, vagy irásba nem foglaltatott, 's így csak az élők emlékezete által lehetett felvilágosítható, a'

nehézségekre megfelelni sem az örökösöknek, sem a' megyének nem könnyü dolog. A' baj megszaporodott az által, hogy sok irományok, magok a' nehézségek közül is több rendbeliek, de még két évi honi számadások is egészen hiányoztak. Mindezeknek keresgetésével, összeszedegetésével, a' h. tanácstól való elkívánásával, 's illetőleg leiratásával sok idő múlt el. E' nagy hátramaradásnak pedig egyedül az volt oka, hogy az irományok az illető hivataloknál jó rendben nem tartattak, 's a' változásoknál rendszeren által nem adattak.

Végre az 180°/₇. évtől 181°/₇. évig való honi számadások iránt költ nehézségek nagy nehezen küldöttségileg múlt évben megfejtettek, 's a' felvilágosítások a' múlt novemberi gyűlésekből felküldettek. Tovább terjeszkedni a' küldöttségnek munkálódásával ismét azért nem lehetett, mert a' legközelebbi évi nehézségek kéznél nem lévén, ezek a' h. tanácstól voltak kikérendők.

Ezen még hátralevő néhány évi számadásokat, melyeknek nehézségei az elővett mód szerint küldöttségileg lesznek megfejtendők, követik a' honi pénztárnak néhai Párniczky József által vitt számadásai. Ezek azonban már különös úton vétettek a' tettes Rendek által maga idejében tárgyalatás alá, elmarasztalások következtek, 's így a' küldöttség munkálódásának folytatása ezekre nézve új akadályokat fog találni, főleg azért, mert az ellene használt pörút ismét a' szabályos vizsgálati módoktól, 's eszközöktől való eltérés volt. Emlékezni fognak a' tettes Rendek, hogy néhai Párniczky József ur pénztári fogvatkozásai, a' rendkívüli beszede, 's számadásaiból kihagyott jövedelmekből eredtek; t. i. 1828. évben 628. sz. a. jelentette az első alispány a' honi főtárban 8628 ft. 12 kral lelt fogvatkozást. Küldöttség rendeltetett bővebb vizsgálatra, 's ezen küldöttség a' honi tár fogvatkozását ugyanazon évi 639. sz. a. 16,665 ft. 48¹/₂ kral számította fel. Ezen pénz-

tári hiány, mint világos adósság tekintetvén, a' számadó világos adóssági perbe idéztetett a' megyei törvényszék eleibe, és ez által elmarasztaltatott a' honi tárra nézve 36,817 ft. 54 kr. v. czban. A' pör mint világos adósságbeli birtokon belül küldetvén fel a' királyi táblához, onnan mint birtokon belül meg nem vizsgálható visszaküldetett, de az elmarasztalt részéről legfelsőbb helyre történt folyamodás következtetésében, birtokon belül nyert általvivő udvari parancsolat mellett 1832. évben 572. sz. a. a' királyi táblához ismét felküldetett. A' pör tehát már 1832. óta a' királyi táblánál van, de még eddig meg nem vizsgálattott. Sürgette a' megye a' pör megvizsgálását a' főmgú cancellariánál mindjárt az általküldés iránt jött k. rendelet fölvétele alkalmával; — 1836. eszt. 699. sz. a. Párniczky József közbenjött halálánál t. i. a' személyes elmarasztalásból keletkezett birtokon belüli fölvitel okának megszüntetésénél fogva a' pör visszaküldése végett mind ő felsége, mind a' királyi tábla megkérettek, 's legujabban 1840. eszt. 1362. sz. a. a' királyi tábla elnöke ugyanazon pör minél előbbi felvételése végett megkéretett, de a' pör mindeddig még a' felsőbb vizsgálat alá nem jött. Itt a' legnagyobb baj az, hogy a' h. tanács által támasztott nehézségek ezen pörbe beiktatva nincsenek, és így ha a' felsőbb ítélőszékek elítélik is a' pört, a' dolog tisztába hozva még nem lesz, mert elmellőzve levén a' h. tanács felsőbb vizsgálásának szokott útja, az általa tett nehézségek lesznek tovább is megfejtendőek. De látszik ez onnan is, hogy a' törött számok iránt a' régibb számadásoknál becsúsztott hibák később vétettek észre, t. i. több évekkel Párniczky pörének felküldése után, 's így ottan elő nem fordulhatnak. Hasonlóan mutatja a' választott követelés-mód hiányosságát az, hogy a' midőn a' Párniczky pénztárának hiányosságai iránt munkálódott küldöttség tudósítása 1828. eszt. 639. sz. a. a' h. tanácsnak felküldetett, arra 1832. eszt. 748. sz. a.

dd-o 6. martius 1832: 5925. sz. a költ intézvénnel visszairatott, hogy a' számítások hibásak, 's a' követelt pénztári hiány nem 16,665 ft. 48 $\frac{1}{2}$ kr., hanem csak 14,400 ft. 48 $\frac{120}{600}$ krt. tesz. De ekkor már az elmarasztalás megtörtént, 's a' pör felküldve volt. Az érdeklött intézvény hadi, és honi főadószedőnek, és számvevőnek adatott ki hivatalos munkálódás, és felvilágosítás végett; de ezen munkálatok a' pör leérkezéne idejére halasztatván, 's a' pörben foglaltak figyelembe vétele nélkül nem is eszközölthetvén, mindeddig hátra vannak. Most az a' kérdés támad. vajjon nem lenne-e szükséges a' h. tanács ezen észrevételét, az elmarasztaltnak könnyebbségéül szolgálandót a' pörbeli irományokhoz csatolni? vagy ha ez nem történik, nem lesz-e szükség majd a' felsőbb ítéletek után ismét a' számadásokat a' h. tanács nehézségei, és pótolólag közlött eme észrevételei nyomán ujabban megvizsgálni?

Ezek alatt azonban Párniczky József ur javai zár alá vétetvén, részint az ingóságok eladásából, részint az ingatlanok haszonbérletéből ez ideig befolyt a' honi tárba 11,488 ft. 2 $\frac{1}{2}$ kr. v. cz. 's így az elmarasztaló ítéletben a' honi tár javára megállapított 36,817 ft. 54 kr. lehuzatván az eddig bejött . . . . . 11,489 „ 2 $\frac{1}{2}$ „

marad hátra beszedendő . . 25,329 „ 51 $\frac{1}{2}$ „ v. czban.

Párniczky József után következett honi adószedők számadásai 1828. évtől, egész 183 $\frac{5}{6}$. évig valók megvizsgálva, 's felküldve voltak a' főmgú h. tanácsnak — de a' közben levő 183 $\frac{3}{4}$. évi számadások hijával. Többször sürgette ezeket a' főmgú h. tanács — soká nem találtattak, sem ezek, sem az 183 $\frac{6}{7}$. évtől 183 $\frac{3}{4}$. évig valók a' megyei számvevőszék által megvizsgálva nem levén, holott a' szabályos felsőbb rendelkezések szerint a' beadott számadásnak haladék nélkül kellene megvizsgáltatni. Végére azonban kikerülvén a' soká keresett számadások és az 183 $\frac{6}{7}$. 183 $\frac{1}{6}$. 183 $\frac{5}{6}$. és 183 $\frac{3}{4}$. éviakkal együtt meg-

vizsgáltatván, múlt évben az augusztusi gyűlésekből a' főmgű h. tanácsra felküldettek.

Az 1828. évtől 183²/₃. évig beadott mindkét pénztári számadásokra támasztott nehézségek a' főmgű h. tanács által több idő előtt leküldetvén, az illető volt, 's jelenlegi számadóknak felvilágosítás végett kiadattak. Beadattak ugyan némelly részben feleletek, mint feljebb a' hadi tárra nézve is említve volt, de csak másokra hivatkozók, melylyek folytában ismét közlések, 's bővebb munkálatok rendeltettek — kimerítő, 's felsőbb helyre küldhető felvilágosítások hátra vannak.

Éz a' honi pénztár újabb, 's régibb számadásainak állása.

Mi már a' számadók ellen fenforgó kereseteken kívül a' honi tárnak egyéb követeléseit illeti, ezek állnak:

- 1) A' nemesi pénztárnak tett kölcsönözésekből.
- 2) A' visszavetett nyugtatókért kinnlevő tartozásokból.
- 3) A' táblabiráknak adott megyei fa hátralevő fa árából.
- 4) A' kinnlevő rabtartási költségekből.

A' nemesi pénztárnak az 183²/₆. évi országgyűlési követek költségeire nézve tett kölcsönözésből hátra van még a' honi tárnak visszatérítendő 4056 ft. 54 kr.

Az 183³/₄₀. évi országgyűlési követek költségeire előlegeztetett . . . 6025 „ 52³⁰⁰/₆₀₀ „

És így tartozik a' nemesi pénztár a' honinak . . . . . 10,082 „ 46³⁰⁰/₆₀₀ „

Ezenkívül előlegeztetett a' honi tár által a' nemesi pénztárnak a' rendszeres munkák iránt 1832. évben tett megyei észrevételek kinyomatására . . . 783 „ 28 „

melyből visszatérítetett eddig az adott példányok árából . . . . . 123 „ 35 „

hátra van még visszatérítendő . . . 660 „ 3 „

A' visszavetett nyugtatókból mindeddig következő summák jöttek be, úgymint:

183 ¹ / ₂ .	—	ft.	—	kr.
183 ² / ₃ .	33	"	18	"
183 ³ / ₄ .	45	"	—	"
183 ⁴ / ₅ .	17	"	33	"
183 ⁵ / ₆ .	2	"	—	"
183 ⁶ / ₇ .	3	"	12	"
183 ⁷ / ₈ .	1	"	30	"
183 ⁸ / ₉ .	8	"	13	"
18 ³⁹ / ₄₀ .	31	"	41	"
18 ⁴⁰ / ₄₁ .	15	"	7	"

157 " 34 "

A' tisztí fuvar bevételei a' legutóbbi 10 év alatt következők voltak:

é v	losonczí járás		füleki járás		szécsényi járás		kékői járás		ezüstben összesen	
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.
183 ¹ / ₂	1376	36	2656	16	4290	24	3987	38	12310	54
183 ² / ₃	1155	17	1880	2	3218	30	2768	36	9022	25
183 ³ / ₄	1110	26	2008	31	3036	—	3028	18	9183	15
183 ⁴ / ₅	1354	37	1985	49	3681	35	3027	48	10049	49
183 ⁵ / ₆	1480	15	2059	43	3402	25	3654	1	10596	24
183 ⁶ / ₇	1353	7	2072	42	3152	53	2670	28	9249	10
183 ⁷ / ₈	1225	29	2100	37	3350	44	2686	14	9363	4
183 ⁸ / ₉	1239	1	2040	49	3696	23	3368	20	10344	33
18 ³⁹ / ₄₀	1339	11	1822	40	3621	47	2902	59	9686	37
18 ⁴⁰ / ₄₁	1497	54	1866	9	3783	31	3321	33	10469	7
Összesen . . .									100275	18

Végzéseik ugyan már előbb is hozattak a' tisztí fuvarok használatának korlátozására: a' felsőbb szabályos rendelkezések is igen meghatározott utasítást adnak a' fuvar-nyugtatók szerkesztésére nézve, t. i. az 1808. eszt. november 22. 25389. sz. a. költ intézmény még a' megyei végzés

mellett uriszékekre törvényes bizonyágkép kiküldött szolgabíró, és esküdt fuvarjait is szabályos áron kifizet-
tetni, és az uriszék által visszatéríteni rendelvén, egyéb-
iránt azt parancsolja, hogy a' tiszti fuvar nyugtatói év-
negyedenként a' járásbeliszolgabíró által összeszedetvén, 's
kivonatos jegyzékbe vétetvén, a' megyének megvizsgálás
végett adassanak be, 's ezen az utazás tárgyát, végzést,
vagy kiküldetést előadó táblás jegyzékek, a' megyei szám-
vevő tisztség észrevételeivel együtt a' honi tár számadási-
hoz csatoltassanak, 's a' h. tanácsra küldessenek fel bő-
vebb vizsgálat alá vétetendők. De sem ama végzéseknek
sem a' felsőbb rendelkezések siker szereve nem volt. Szor-
osabban kezdett a' megye a' dologba nézni 1830. eszt. 1743.
sz. a. költ végzés folytában. Még elhatározottabb utasítá-
sok adattak az 1833. eszt. 196. sz. a. költ végzés által az
iránt, hogy a' nyugtatókban a' hivatalos munkálódás ki-
tételessék, a' magányosok ügyében történt foglalatosságok
szinte megneveztessenek. Mind ezen végzések fentartá-
sára legtöbb ereje volt az azon időtől fogva behozott, 's
a' fő biztos elnöksége alatt tartatott küldöttségi vizsgálá-
toknak, mellyek alá minden tiszti fuvarról beszédett nyug-
tatók bocsátatni, a' helytelenek kihányattatni, 's felvál-
tás eszközlése végett a' megyének bemutatattatni szoktak.
A' küldöttség tudósítást tesz a' megyének, 's ha a' tiszti
fuvarok száma az előbbi évekbeliékhöz képest szaporodott
annak okairól tett vizsgálata eredményeit előadja, a' vizs-
szavetett nyugtatókat a' visszavetés okaival bemutatja, mel-
lyek folytában a' bemutatott visszavetett nyugtatók a' fő-
szolgabíráknak az illetőkkel közlés, 's vagy kifizettetés, vagy
nyilatkozásuk szorgalmazása végett kiadatnak. Mert leg-
többnyire a' visszavetés oka a' munkálódás megnevezésének
hiányosságában, és a' magányosok dolgaiban lett használtá-
tásban áll. Az elsöre nézve közönségesen pótoló felvilágosi-
tásokban előadatik, hogy a' tisztviselő milyen közdologban

járkált legyen, a' másokra nézve az illető nyugtatók kifizetése eleinte a' nyugtató tisztviselőktől, az illető megkereső magányosokra leendő viszongkeresés joga mellett szorgalmaztatott, de utóbbi végzés által magokon a' megkereső magányosokon rendeltetett követeltetni. Méltán kérddhetik a' tettes Rendek, miután a' visszavetett nyugtatók értéke annyi évek óta több ezerekre ment, vajjon miért jött ahhoz képest olly csekélység a' pénztárba? 's miért nem tétettek a' fizetni vonakodók, vagy késedelmeskedők ellen szigorúbb lépések? Csak tett dolgokat akarok említeni. A' tudósítások, a' mint néha néha bejöttek, de évről évre nagy számmal maradtak hátra. Többször hozattak sürgető végzések, 1837. eszt. 2742 sz. a. rendeltetett, hogy járásbeli főszolgabírák minden eddig be nem hajtott nyugtató árát azokon kiknek részére a' fuvarok tétettek, vagy ha ezek kitéve nem volnának, a' nyugtatóványozókon jövő közgyűlésig múlhatatlanul vegyék meg. 1838. eszt. 669. sz. a. mind a' négy járásbeli főszolgabírónak meghagyatott; hogy a' nyugtatók hátralevő díjaiknak befizetését, ha máskép nem lehet, szóbeli per útján is eszközöljék. A' nyugtatókat vizsgáló küldöttség évről évre beadta a' visszavetett nyugtatókat, 's ezek folyvást kiadattak a' járásbeli főszolgabíráknak. Végre 1839. eszt. 135. sz. a. novemberi gyűlésekig záridő határoztatott a' hátralevő és tárgybeli tudósítások beadására, olly kikötéssel, hogy a' tudósítással hátramaradó tisztviselők önfizetéseikből tartozzanak a' be nem adott nyugtatók árát kipótolni. Be is jöttek egy részben tudósítások, 's akkor 1840. eszt. 295. sz. a. költ végzéssel az ügyészi hivatalnak adatott köteleességül az illetőket szóbeli per útján megidézni. — A' szóbeli per, ott hol olly számosak az idézendők, mint a' megyének magányosokon levő követeléseinél, leginkább a' személyes idézések szüksége miatt véghetetlen sok nehézséggel jár, — de erről később több

alkalmam lesz emlékezni. Miután így a' legüdvösebb megyei intézkedéseknek a' sikerre nézve oly kevés foganata volt, nem kellene csudálnom, ha sokan talán az intézkedést magát a' kivitel nehézsége miatt változtatni, 's a' magányosok ügyében használt fuvarok ideigleni nyugtatását végképen megszüntetni czélszerűnek vélnék. Kérdésén kívül az adózó népre ez legbiztosabb lenne, 's a' hivatalos dolgokkal úgy is annyira elárasztott végrehajtói hivatalok sok fárasztó munkától megkíméltetnének. De tettes Rendek, van a' dolognak egy rossz oldala is, melly a' magányosok által követelt igazságszolgáltatást, vagy közigazgatási intézkedést sokkal nehezebbé fogná tenni. Minden új intézkedés sikere egészen a' kezdettől függ: hogy állandó, tartós, 's életerős legyen, kezdetén kell erősen, 's szigorúan sikereltetni; ha akkor elhanyagolják, 's életre nem lép, mindig nehezebb lesz annak helyrehozása. Így van ezen visszavetett nyugtatókkal. Ha az első évben kevesebbé ragaszkodtunk volna a' formákhoz, 's nem sajnáltuk volna talán egy némellyel az elmarasztalás, vagy kis gondatlanság súlyát éreztetni, e' néhányok kis áldozatával, higyük el a' tettes Rendek, a' végzéseknek elégséges sikere lett, és a' következő években aligha szükséges lett volna oly hosszas úton járni honi tár követelései után. Legyen a' dolog azonban akár-hogy, miután az eddigi végzések sikeretlenek voltak, vagy a' hozott végzések sikereltetésére erősebb eszközöket kell keresnünk, vagy ha ehhez nem bizunk, nem marad egyéb hátra, mint a' végzést a' fen előadott mód szerint megváltoztatni. —

Említettem a' honi pénztár követelései között a' megyei tábla bíráknak a' törvénykezések ideje alatt szobák fűtésére adatni szokott megyei fűtési árának kinlevő tartozásait. Van egy határozat, melly a' tábla bíráknak a' gyűlések, 's törvényszékek idejében szállá-

saik fűtésére szükséges mennyiséget a' megye fájából ren-
deli kiszolgáltatni a' fuvar árának beszámítása mellett.
A' fuvarral együtt így egy öl hét forintra szokott számí-
tatni. Azonban helyben egy öl fa legalább 12 forintba kerül.
Ezen fa ára jegyzékének a' várnagy által kellene beadatni,
's úgy az illető tisztviselők által a' fizetésnek szorgalmaz-
tatni. Mi a' sikert illeti, eddig az így kiszolgáltatott fa
árából bejött:

183³/₄ . . . . . 100 ft. 27 kr.

183⁴/₅ . . . . . 28 „ 21 „

Ismét a' hátramaradások behajtása nem sikerülvén,
1837. eszt. 601. sz. a. végzés által az ügyészi hivatal a'
kinnlevő tartozásnak szóbeli per útján leendő beszédésére
utasítatott, mellynek folytában azonban eddig csak 14 ft.
42 kr. jött be; — tehát e' részben is nevezetes hátra-
maradásoknak kell lenni.

A' rabtartási költségek behajtása régibb idők-
ben igen ritkán történt. Ujabb időkben a' rabtartási
költségek jegyzéke rendszeren szokott a' tisztviselőknek
időről időre kiadatni, a' tisztviselők a' beszédett pénze-
ket a' honi tárba befizetvén, a' megyének tesznek je-
lentést, melly az ügyészi hivatalnak ismét a' rabtar-
tási költségek lajstromában a' beszédés, vagy be nem
szedhetés beiktatása végett adatik ki. Egy egész évre
volt egy raboskodó tartása 183³/₄ évben 42 ft. 40 kr.
v. czban számítva; a' summa kevés, de mivel azoktól kö-
veteltetik, kik többnyire nem sok vagyonnal birnak, elég
terhes. Ezen költségek beszédésénél az ellenőrségre
nézve épen olly nagy a' hiány, mint a' nemesi adó be-
szédésénél, 's csak az ismételt sürgetése a' hátramaradá-
soknak szolgálhat biztosítékul arra, hogy az, a' mi beszede-
tett, a' pénztárba be is fizettetett. Az 1829. eszt. 976. sz. a. a'
számvevőszék javallata folytában rendeltetett, hogy az
ügyészi hivatal az egész év lefolyta alatt a' tisztviselőknek

beszedés végett kiadott rabtartásbell költségek jegyzékét a' honi tár számadásainak megvizsgálása alkalmával a' számadásokban mind a' befizetéseknek mind a' hátramaradásoknak beiktathatása végett terjessze elő. De ez mind-edig nem sikereltetett. Talán ezen az ellenőrség hiányán lehetne a' helységeknel a' rendőri könyvecskék formájára tartandó szinte külön könyvecskék által segíteni, hová a' beszedett mennyiség beirattathatnék. A' lefolyt évben összeszedetvén előbbi 3 évről való rabtartási költségek jegyzékei az elnöki hivatal által újra kiadattak a' hátramaradások sürgetése végett, a' kül megyebelieket érdeklők az illető megyei alispányoknak általtétettek a' beszedés szorgalmazására megkeresetteknek. Ezen czim alatt bejött az utóbbi években :

183 ⁰ / ₁	76 ft	47 kr.
183 ¹ / ₂	— „	18 „
183 ² / ₄	115 „	13 „
183 ³ / ₄	275 „	45 „
183 ⁴ / ₂	33 „	53 „
183 ⁵ / ₈	46 „	3 „
183 ⁶ / ₄	— „	— „
183 ⁷ / ₈	— „	— „
183 ⁸ / ₈	2 „	2 „
183 ⁹ / ₁₀	226 „	38 „
	<hr/>	
	576 ft.	39 kr.

Látni az előadottakból mik legyenek teendők a' honi tárra nézve : t. i.

1-ör. Elő kell vennünk a' régibb számadásokra a' h. tanács által eszközöltetett végső elmarasztalásokat, 's azokat mennyiben a' körülmények engedik, különösen a' mennyiben valakinek illetőségénél több fizettetett volna, sikerbe hozatnunk.

2-or. Megfejtetnünk kell az 18^{1/2} évtől való honi számadásokra a' h. tanács által támasztott nehézségeket.

3-or. Néhai Párniczky József föllebvitel útján a' királyi táblához küldött számadási pörének megvizsgáltatását kell szorgalmaznunk.

4-er. Ha ezen számadási pör megvizsgálva, 's vissza-küldve lesz, még ezen nehézségeket kell felvilágosítatnunk, mellyek ugyanazon számadásokra nézve a' h. tanács által támasztattak, 's az érdektett pörben foglalva nem voltak, az e' részben eszközendő felvilágosításokat a' pörrel együtt a' főmgű h. tanácshoz kell a' végett felküldenünk, hogy ott minden évi számadásra külön készítetni szokott végső kiegyenlítés kidolgoztathassék.

5-ör. Az 182^{8/9}. évtől való honitári számadásokra a' főmgű h. tanács által közlött nehézségek felvilágosítását kell az illető számadóknál sürgetnünk, 's az e' részben költ rendszabásokat pontosan teljesitenünk.

6-or. Kötelességünk sikeres módokat keresni, hogy a' nemesi pénztár a' honitól kölcsönözött pénzeket visszafizethesse.

7-er. A' visszavetett vontatéki nyugtatók díjának, 's a' táblabírák számára adott fa árának behajtása iránt sikeresebb intézkedéseket tenni.

8-or. A' rabtartási költségek behajtására szükséges ellenőrségről gondoskodni.

9-or. Végre miután a' felsőbb rendszabások a' honi számadásokkal együtt a' rabtartási táblázatoknak, egyszerűsmind a' tisztí fuvarokról készítendő, 's a' tisztí munkálódás tárgyát, vagy kiküldetést kimutató táblás kivonat felküldését multhatatlanul megkivánnák, és ez a' számadásokra támasztott nehézségeknél is olly gyakran sürgettetének, — méltán óhajtandó, hogy ezen üdvös, 's a' jobb gazdálkodásra ellenőrségül szolgáló felsőbb intézkedéseknek valahára már siker szereztessék. —

Bemutattam a' tettes Rendeknek az adózó nép pénztárainak állapotját, előadtam azon pénzek történeteit melyek a' megyei adószedőnek beadva voltak, de rendelkezésükre nem fordíthatottak. Kell még szólanom a' köznép valóságos adózási állapotjáról. — Mert midőn az egyes adófizető a' reá rótt adót a' községi beszedőnek általadja, hosszás, és néha tekervényes úton kell ennek vándorolni, még a' megyei pénztárba juthat, és néha félre esik, eltéved, egész azon mennyiségben pedig, mellyben fizettetett, ritkán megy be a' megyei pénztárba. Ezt a' helyhatósági adószedés, 's a' beszédett adó kezelésének hibás módjai okozzák. A' múlt évben a' h. tanácsnak egy körlevele hirdette volt azt, hogy ő felségének legfelsőbb tudomására jött, mikép az adó tárgya Magyarországnban nem kezeltek úgy, mint kellene, 's azért legszigorúbb intézkedéseket tétetni parancsolt az adó rendes behajtása, 's hű gondviselése iránt. A' tettes Rende legfőbb hiányát az adó kezelésének a' helyhatósági adószedési rendszerben, 's a' számadások vizsgálásának késedelmeiben, vagy felületességében látván, rendelték a' számadások megvizsgálását szorosabb ellenőrség alatt tartatni, a' biztosi bevételeket pedig, 's számvetések a' községekkel előbb eszközölni mint eddig: hogy a' számadásoknak ezen okból eddig akadályoztatott befejezése menél előbb, 's úgy a' vizsgálás is azonnal eszközölthessék. A' biztosi hivatal ennek teljesítésére elnökileg is emlékeztetett. De a' kívánt sikere a' végzésnek nem volt, azért, mert az illy biztosi bevételek nem elég korán, azaz nem mindjárt november elején juttatnak hiány nélkül a' biztosi hivatalhoz, 's mert az egész évről összességű bevételek halmát nem képes az eddiginél rövidebb idő alatt megvizsgálni, 's jegyzékbe venni. Hogy sikere legyen végzésünknek ismét először a' községeket rendre, azaz a' nyugtatóknak maga idejében, 's hiány nélküli beadására

kellene megszoktatni, 's a' nyugtatók vizsgálatát, valamint a' községekkel kivánt biztosí számvetéseket is nem egyszerűre, de több ízben, talán évnegyedenként eszközölni. A' mi a' községi számadásoknak megvizsgálását illeti, az az 183²/₆. eszt. IX. törvény által a' földesuri hatalom jogává, 's illetőleg köteleességévé tétetett. A' törvény csak a' megvizsgálást rendeli, de lehetett-e érteni mást, mint pontos, rendes megvizsgálást, melly ne csupán a' számvetési hibák, ne csupán a' csalás, de a' törvénytelen költségek, pazarlások ellen is biztosítson? Kérem a' tettes Rendeket, teljesítve van-e a' törvény, el van-e czélzása érve, ha egy helység számadásai a' földesuraságnak, vagy a' hol több birtokosok vannak, ezek közül valamelyikének, vagy csak gazdasági tisztjének bemutattnak, 's egy, vagy más birtokos, vagy ennek gazdasági tisztje aláírja, hogy látta, vagy helyesenek találta. A' számadások megvizsgálása főképen ott, a' hol jó rendben nem vitetnek, nagy teher; gondolják a' tettes Rendek, hogy e' terhet az, a' kit semmi érdek nem kényszerít, fogja egész lelkiismeretséggel viselni? 'S az a' gazdasági tiszt, a' kinek maga dolgaival, 's számadásaival elég baja van, vesz magának elégséges időt, hogy a' helység számadásait a' kivánt pontossággal megvizsgálhassa? A' törvény azt rendeli, hogy ha a' földesurak ebbeli köteleességüket elmulasztanák, a' megye az ő költségekre teljesítesse. — Ha a' törvény által a' földesurakra rótt köteleesség csupán a' megtekintésben, 's nem a' vizsgálat rendes, 's szigorú eszközlésében áll, nem szolgál-e épen a' törvény által szabott fenyték súlya ösztönül a' vizsgálat felületességére? Nem fognak-e számos közbirtokosságoknál, a' hol a' rendes vizsgálat eszközlése olly sok nehézségekkel jár, sietni a' látuk szó feljegyzésével, nem fogják-e számos birtokos-társak örömmel fogadni, ha közülök valamelyik a' vizsgálat bélyegét a' számadásra nyomja, 's így

az egész közbirtokosságot a' földesuraságra háromolható költségek veszedelmétől megóvjá? Ebben áll a' számadásuk vizsgálatának felületességére késztető ösztön. De vannak még más érdekek, mellyek a' vizsgálókat vétkes elnézésekre készthetik. Ha a' vizsgáló a' számadó hibás kiadásainak, vagy hanyagságainak csak némileg ha épen nemis vétektársa, de szenvedője, vagy jóváhagyója volt, lehet-e a' vizsgálat részrehajlatlanságát tőle reményleni? Vagy ha némelly pazarlások az ő javára szolgáltak, vagy ha az elmarasztalás az ő kárára fordúlna, gondoljuk-e, hogy igazságos bírálatot fogjon gyakorolni? Hogy van a' számos közbirtokosoknál sok helyütt? Az vizsgálja meg a' számadásokat, kinek alattvalója számadol. — Kétségen kívül a' hol egy földesur, 's annak rendes ügyésze van, a' számadások vizsgálása rendesebben mehet. De ismét gyakran történik, hogy a' község földeket, vagy királyi haszonvételeket bérrel ki az uraságtól 's mind ezt, mind az egyházi szükségekre kívánt adózásokat együtt kezeli, — 's ez együtt viselt kezelés következménye az, hogy behajtatván a' megyei adó fejében kivetett pénzek, azokból előlegesen a' haszonbérbeli tartozás, azután az egyházi szükségre p. o. favételre, 's fuvarozásra, az egyházi földek művelésére kívánt költségek vonatnak le, 's csak az, a' mi felmarad, küldetik a' megye pénztárába. És így történik, hogy legtehetősebb helységek közül is lehet olyan, melly esztendei adóilletőségét sem elégíti ki. Az illymódon vitt számadás megvizsgálattik, millyen szigorúsággal azon számadó ellen, ki az uraság illetőségét legnagyobb gondossággal behajtotta? képzeltetni. Elég az, elmarasztalások mégis történnek, — és 14 év óta be nem hajtatták! És illyen helység hátramaradásai évről évre szaporodnak, midőn még szegényebbek, illetőségeken túl is képesek hátramaradásaikból valamit leróvni. Nem egészen elméletileg szölok tettes Rendek! bár mindezeknek a' dolgok ter-

mészetéből így kell, 's nem lehet másképp következni, — de már e' részben magamnak némi tapasztalásokat szereztem. Előkértem némely helyeken a' számadásokat, 's megnéztem. Kell a' bajon segíteni. Az eszköz a' természetes következtetések során önként mutatkozik. A' törvény célzása nem lehetett más, mint a' rendes megvizsgálás; hogy a' megvizsgálás rendes, és ne hiányos legyen, kell a' vizsgálóra kényszerítő érdekekkel hatni. Kényszerítő érdek az, ha a' hibás vizsgálat a' vizsgálóra érezhető következtést hoz, vagy legalább ha ennek lehetősége félelemben tartja, azaz, ha a' vizsgálás hiányainak kinyomozása lehetővé, avagy inkább könnyen eszközölhetővé tétetik. Igaz, hogy a' községi számadások eddig is néha a' törvényszék fellebbi vizsgálata alá jöttek, de mikor? csak ha panaszok, azaz ha a' bírák, és előkelőbb lakosok közt versengések, vagy a' földesuraság, és a' bírák között némi surlódások voltak. Gondolják-e a' tettes Rendek, hogy azon szegény adófizetők, kik tehetetlenségük, 's nyomorúságuk miatt leginkább érzik a' helytelen sáfárkodás súlyát, birnak elég belátással, 's elég erővel, elég függetlenséggel, hogy magok vizsgálódnı tudjanak, vagy vádlókként föllépni, 's a' hatalmasok egész bosszújával dacolni merjenek? A' törvények mostani viszonyaikban gyámság alá helyeztették őket, a' gyámság kötelessége a' földesurakon fekszik közvetlen, de mint minden egyebeknél, itt is a' felsőbb hatóságok ellenőrsége alatt. Nem szükséges az, hogy minden helység számadása a' megye felsőbb vizsgálatán menjen keresztül, de legalább az, hogy minden a' földesurak által megvizsgált számadás egyik példányban a' megye levéltárába tétessék, 's hogy ha a' számadás rendetlen, vagy ha a' megvizsgálás felüleges volt, ezt mindenkinek látni lehessen. Ha ez megvan, hihetjük, hogy a' vizsgálók ovakodni fognak kötelességeiknek felüleges teljesítésétől, és a' felelőztetés könnyebbsége

könnyebbitett, felelőztetés félelme fog maga megmenten a' gyakoribb felelőztetés szükségétől. De még azért is szükséges a' számadásoknak levéltárba tétele, hogy az elvesztés, vagy elsikkasztás ellen biztositassanak: mert vannak több községek, mellyeknél épen a' néhány évek előtti számadások hja akadályozza a' későbbi számadások rendbehozását.

A' községek pénzeiknek rendetlen kezelésmódja okozza így, hogy nem mind megy a' megyei pénztárakba, a' mi adóképen egyesektől valóságosan beszédetett. Az eddig előadottak a' beszédett pénzek állapotját tárgyazzák: hátra van még a' be nem szedett, azaz, adóbeli hátramaradások helyezeteivel a' tettes Rendeket megismertetni. Az idezárt két táblázatban előadom a' hadi, és honi adó hátramaradásainak több évi jegyzékét.

∕.

1) A' hadi adó hátramaradásai járásokként 182³/₉-től 183⁹/₄₀-ig:

é v	kékői járásban		szécsényi járásban		füleki járásban		losonezi járásban	
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.
182 ³ / ₉	34951	21	31861	45	18415	12	29078	39
182 ⁹ / ₃₀	29394	30	36193	18	20169	50	28612	30
183 ⁰ / ₁	29779	47	46178	12	26269	4	33352	19
183 ¹ / ₂	25185	55	53095	21	30233	3	33479	57
183 ² / ₃	23348	11	54023	15	29247	3	32485	15
183 ³ / ₄	16856	22	51369	35	28692	50	31334	7
183 ⁴ / ₅	12393	5	49958	43	29741	57	31104	30
183 ⁵ / ₆	7999	24	47183	16	29802	48	29272	51
183 ⁶ / ₇	6988	14	44197	8	30723	41	27135	30
183 ⁷ / ₈	5955	43	40176	5	28662	22	25527	22
183 ⁸ / ₉	5736	53	38023	59	27394	6	24178	28
183 ⁹ / ₄₀	5745	45	37536	53	24878	21	23195	42

2) A' honi adó hátramaradásai járásoként 182³/₉-től 183⁹/₄₀-ig:

é v	kékői járásban		szécsényi járásban		füleki járásban		losonezi járásban	
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.
182 ³ / ₉	2955	39	13039	26	353	33	1195	21
182 ⁹ / ₃₀	2717	44	15256	29	860	57	1008	33
183 ⁰ / ₁	3728	—	21423	16	2486	17	2504	48
183 ¹ / ₂	1968	14	23453	12	1694	26	2854	48
183 ² / ₃	1585	36	20828	48	1079	41	2576	39
183 ³ / ₄	1405	44	22279	36	938	37	3027	45
183 ⁴ / ₅	1011	15	21637	52	2005	52	3253	41
183 ⁵ / ₆	1077	37	20123	25	2905	52	3413	59
183 ⁶ / ₇	1503	27	22072	40	2959	56	4149	53
183 ⁷ / ₈	1750	18	22849	5	3640	22	4670	22
183 ⁸ / ₉	2632	54	23476	52	6165	9	4889	17
183 ⁹ / ₄₀	1736	57	21380	21	4648	59	4694	5

Felsőbb rendelések, megyei végzések folyvást sürgetik az adó rendes behajtását, 's a' hátramaradásoknak részenként is eszközöndő lerovatását, különösen 1832. eszt. 892. végzés által szoros kötelességül tétetett mind a' négy járás főszolgabiráinak, hogy személyesen kimenvén a' helységekbe, hátramaradások eredete 's hátramaradók körülményei iránt szoros vizsgálat tegyenek, 's a' világosságra hozandó hátramaradásokat személynként mindeniknek külön könyvecskéjébe irattassák be. Egy a' legkellemetlenebb kötelességek közül szigorúságot rendelni, szigorúságot gyakorolni az adóztatásban azoknak, kik ennek súlyát nem viselik. De tettes Rendek! talán nem olly nyomasztó azon szigorúság, melly az adó rendes fizetetését sürgeti, mint azon lágység, melly a' hátramaradásokat halomra hagyja nőni, mellyektől később előbb, csak a' végső tehetetlenség — a' megbukás — menthet föl. Azon előítéleteknek egyike, mellyeket a' kor felvilágosodtabb nézetei már lassanként kezdenek eloszlatni, volt az, melly az adó rendes behajtását túlságnak, keménységnek,

embertelenségnek, a hátramaradások elnézését, hazafiúságnak, polgári erénynek képzelte. Az adózás a polgári kötelességek részét teszi, melyeket, mielőtt elvállaltatnak, meggondolni, az elvállaltakat teljesíteni kell.

— Midőn az adóajánlás jön szóba, akkor van ideje, akkor szigorú kötelesség vizsgálni a' szükségét, fontolóra venni a' fizetésbeli tehetőséget, — ha megajánlatott, bár különbözők voltak legyen az ajánlandó mennyiség iránt a' többségtől nézeteink, hazafiúi kötelesség személyes meggyőződésünket alá rendelni a' többségének, valamint sikerelni a' meghozott törvényt, mellynél mi jobbat kívántunk, de ki nem eszközölhattünk. — Tudom én jól, melly magánuralkodásban, melly áldozatban kerül a' lágyabb természetű érzelmeknek, szigorúságot, keménységet gyakorolni ott, hol a' nyomorúság, szükség könyörületeségre, szánakozásra szólítja fel a' lágyabb szív érzelmét. De terjesszük túl pillantásainkat azon közvetlen érintésben álló idő határain, mellyben az adónak elnézés, vagy némileg nevezni szeretett türedelem által engedett hátramaradása kis könnyebbséget éreztet a' köznéppel — szerezhete ezen kis könnyebbség állandó enyhülést? Nem növekedik-e ez által a' teher mindig nagyobbban, 's lehet-e legkisebb remény, hogy attól végső romlásán kívül megszabaduljon? Egy időben a' régi adóbeli hátramaradások az országnak elengedettek. — Igen tettes Rendek, de ezen elengedés, nem az egész hátramaradásokhoz, de az adó illetőségéhez volt alkalmazva, 's azért annak hasznát leginkább a' rendesen fizetők vették, a' hátramaradók csak kis részben, 's azért mit használt ezeknek a' hátramaradások elengedése? Mert azt, hogy a' hátramaradások egyedül a' hátramaradók javára szolgáljanak, a' szorgalmas, és rendes fizetők ellen elkövetendő igazságtalanság nélkül nem lehetett megengedni: mert akkor az jutalom lett volna a' nem fizetőknek. — Nézzük csak, mik

az adó-behajtásban gyakorlott engedékenységek következései az egyeseknél? Tudunk-e arra példát, hogy az a' kinek adóbeli tartozása be nem szedetett, 's a' ki iránt hátramaradásainak engedett felhalmoztatása által legtöbb kímélet gyakoroltatott, hogy az ilyen jobb állapotra jutott, vagy ha szükségben volt, abból kiemelkedett volna? Többnyire az adóbeli hátramaradások felhalmozása az egyeseknél ezeknek vagyontalanságát bélyegezi. Sokak előtt ez talán természetesnek látszik azért, hogy az adó terhét képzelik az elszegényedés okának lenni. — Talán nincs egészen úgy. Mert az adóval hátramaradtak kevésbé érezték az adó súlyát, mert nem, vagy csak keveset fizettek; mert akkor midőn eredetüket vették hátramaradásaik, elég, vagy épen olly tehetősek voltak, mint hasonló adóval mogrótt lakótársaik. Tehát máshol kell keresni a' rejtély megfejtését; t. i. azon erkölcsi hatásban, mellyet az adó mint más polgári kötelelességek teljesítése iránt való kanyagság az egyes ember házi életére, 's gazdasági állapotjának egész rendszerére gyakorol. Ezzel épen úgy van, mint a' magányos adósságokkal, midőn a' hitelezők kamataik fizetését nem szorgalmazzák, vagy még újabb kölcsönt kínálnak, 's azzal biztatják az adóst, hogy csak kényelmességükhöz képest fizessenek, 's így adósságukat, 's kamatukat halmoztatni engedik. Kellemetes ez egy ideig, úgy látszik, mintha ajándék, barátság, szivesség, könyörületesség lenne az adós szük helyezete iránt, 's mi következik utóbb is a' barátságos viselet-módból? végrehajtás, 's talán megbukás is. — Az adóbeli hátramaradások felhalmozásának erkölcsi legrosszabb oldala nem csupán magában az ez által okozott vagyonbeli szükültségben áll, de méginkább az erkölcsiség elaljasodásában, rendtelenségben, a' más polgári kötelelességek iránt következtetett hanyagságban. Többnyire azt lehet tapasztalni, hogy a' hol az adóbeli hátramaradások nagy

halomra gyűltek, a' beligazgatás rendtelenebb, az emberek rendtelenebbek. — Adósság-tétel nem mindig, sőt ritkábban következménye a' valódi szűkölködésnek; mint a' rendetlen élet-módnak; — de ellenben az adósságok felhalmoztatása szükségképen következteti a' vagyontalanságot, 's szükségét. Így az adóbeli hátramaradás nem ritkábban következése, mint oka, egyes emberek, 's egész községek elszegényedésének.

Átalláthatjuk tehát tettes Rendek, hogy az adó behajtásban való engedékenység segedelmet nem nyújthat az adózó népnek: azonban van más mód segíteni, 's terheit enyhíteni, biztosabb, sikeresebb, de a' melly részünkről több alkalmatlanságot, több fáradságot, több munkát kíván. Ez az adó igazságos felosztása. A' közterhek viselését a' felosztás aránytalansága teszi legsúlyosabbá: ha könnyebbíteni akarunk a' köznép sorsán, ezen felosztás arányosabb eszközzésére kell összesített minden szorgalmunkkal törekednünk. A' köz-adó arányosabb felosztása az adó-kivetés helyes kulcsától és a' megrovandó tárgyak pontos összeírásától függ. Amaz egy nehéz föladat, mellynek szerencsés megfejtése leghiresebb országtudósok, 's kormányzók elméit fáradoztatta, és mindeddig, kielégítő következményre nem jutott. E' föladat megfejtéséhez főleg tapasztalati ismereteknek kell járúlni. E' részben is számtalan kísérletek, változtatások példáit mutatják jegyzőkönyveink. A' jelenleg fenálló rováskulcs 1830. eszt. 639. és 1698. végzések által hozatott be. Tíz éve mult el ezen rováslási kulcs gyakorlatának, ideje lenne az óta vett tapasztalásokat a' kulcs sikere iránt számba venni, és a' netalán kívántató igazításokra fordítani gondos flygelmünket. A' rováások száma a' járáások közt következőleg volt 182⁸/₉-től fogva:

é v	rovások összesen	kékkői járásban	szécsényi járásban	füleki járásban	losonczi járásban
182 ^{8/9}	13373ból	4257	4369	2493	2254
182 ^{9/30}	12986 „	4521	4097	2530	1838
183 ^{0/1}	12096 „	3803	3831	2521	1941
183 ^{1/2}	12101 „	3999	3877	2460	1765
183 ^{2/3}	dto	dto	dto	dto	dto
183 ^{3/4}	12057 „	3992	3871	2429	1765
183 ^{4/5}	12036 „	3992	3870	2409	1765
183 ^{5/6}	12036 „	dto	dto	dto	dto
183 ^{6/7}	12081 „	3995	3875	2428	1783

'S ezen időtől fogva változatlan. Minthogy azonban ezen táblázatból az összes rovások mennyiségének évenkénti változása miatt egyes járások rovásainak mi arányban lett változását észrevenni nehezebb, előadom ezeket, úgy mint egymáshoz állnak, ha minden évre ugyanazon rovás-szám vétetik, t. i.

é v	kékkői járásban	szécsényi járásban	füleki járásban	losonczi járásban
182 ^{8/9}	3184	3266	1864	1685
182 ^{9/30}	3481	3154	1948	1415
183 ^{0/1}	3144	3166	2084	1602
183 ^{1/2}	3304	3203	2032	1458
183 ^{2/3}	dto	dto	dto	dto
183 ^{3/4}	3310	3215	2014	1458
183 ^{4/5}	3316	3215	2001	1466
183 ^{5/6}	dto	dto	dto	dto
183 ^{6/7}	3306	3208	2009	1475

A' rováslás egyik legnevezetesebb része a' közigazgatásnak, 's a' tettes Rendek figyelme mindig ezen fontos tárgy által kitünőleg volt elfoglalva. Régi időkben a' rovásló közgyűlés meg szokott hiteltetni részrehajtlan teljesítésére kötelességének, az adózási tárgyak összeirattak, de a' rovások kivetésére az összeírás csak némi útmuta-

tásúl vétetett, az egyes helységek rovásai önkényes belátás szerint a' fenforgó körülményekhez képest, p. o. ha valamely helységet nagy szerencsétlenség érte, vagy különösen rosz termése volt, leszállitva, 's másokra nézve felrugtatva határozottak meg. Ebből támadtak a' legelőnkébb vitatkozási surlódások. Mivel a' rovások számának változtatására semmi bizonyos zsinórmérték nem volt, mindenik főszolgabíró maga járását pártolta, 's a' Rendekek közül közönségesen mindenik maga vidékének képviselőjeként lépett föl. Szükségesnek látván végre a' megye illy önkényes módtól elállani, 1830. évi 276. végzés által az összeírások, 's ezekre nézve a' múlt, és folyó évekről készültek összehasonlításából a' számvevő által kidolgozandó különbségek rendeltettek a' rováslás alapjául vétetni, mellynek első következménye lett a' rováslási hit-letétel megszűnése. Ugyanazon végzés szerint az összeírások május végével voltak kezdendők, 's augusztusi gyűlések első napjáig beadandók, nagyobb hiányosságok pedig helyszínén küldöttségek által kipótolandók, a' tisztviselők ellenőrségéül melléjük az összeírásra más járásból való táblabírák küldetvén ki. Azonban az összeírásokban tömredék sok hiányok tapasztaltak; 's végre a' tettes Rendekek általlátván az adó-kivetésre felveendő biztosabb alap szükségét, az egész megyét ugyanazon személyek által rendelték összeírni. Ezen összeírás 1831. eszt. 280. sz. a. a' nemességnek a' kesztyűpénzzel együtt kivetendő költségein rendeltetett el. E' fáradságos munkának következménye volt a' járásek között történt nevezetes változása a' rovások számának 183 1/2. évben. Az ekkép nagy fáradsággal készített munkának kellett volna alapúl szolgálni minden jövődöbeli esztendei rovásos összeírásokra, 's ezeknek csak az időnkénti változásokhoz képest kívánt igazításokat eszközölni. Ez látszott a' megye értelme lenni, midön az 1832. eszt. 220. sz. a. végzésben előadatott,

hogy az utolsó mint eddig legtökéletesebb összeírás legyen tovább is alapúl veendő, 's csak az időnkénti változások feljegyzendők; melyre nézve utasítás egy küldöttség által rendeltetvén kidolgoztatni— ugyanazon évre, mivel némelly tisztviselők a' változások feljegyzésével elkéstek, az előbbi évi adó-kivetés meghagyatott, de a' személyes kivetés a' tisztviselők által eszközöltetni, 's jövő évi februarius 1-ig beadatni határoztatott.

Az 1835. évben az adó személyes felosztása rendeltetett az összeírás helyébe előterjesztetni, t. i. hogy láttassék az előbbi évi kivetés miféle különbségeket származtatott a' községek házi rovásainak értékére nézve? Az említett évi 2348. sz. a levő küldöttségi tudósítás igen ajánlja e' rendszer követését: 's akkor csak azon községeknél kívánta a' megyei rovások változtatását, mellyeknek házi rovásaik 2 ftot, vagy 1 ft. 20 krt, vagy ennél is kevesebbet, amannál pedig többet tennének, de ezen arányt évről évre remélte közelébb egymáshoz vihetőnek. Hogy pedig a' rováslási munkálat annál biztosabban sikereltethessék, határoztatott szinte az adó személyes felosztásának mindig a' vízkereszti törvénykezések második heteig beadása. A' járások közötti arány ez úttal meghagyatni, 's a' rovásokra nézve szükséges változások ugyanazon járásbeli helységek közt eszközöltetni rendeltettek. Mellynek folytában 1837. évben 762. sz. a megtörténvén a' kivetés, a' személyes felosztás illető tisztviselők, 's al-adószedők által elosztva egy hónap alatt eszközöltetni, 's egy példányban jövődöbéli használat végett a' számvevőnek általadatni rendeltetett.

Végre 1838. eszt. 537. sz. a ismét a' tapasztalás úgy javasolván a' rováslási összeírások a' kerületbeli tisztviselőkre bízattak. De az új összeírásokban majd mindig olly tetemes hiányok tapasztaltak, hogy a' midőn némelly helyek, vagy némelly tisztviselők összeírásai leg-

szigorúbb jegyzékét mutatták minden adózási tárgynak, másoknál szembetűnő fogyatkozások találtak. Gyakran illy esetekben pótolólag új összeírás rendeltetett, vagy küldöttségek küldettek ki vizsgálatra, de ez ismét a kivetés munkáját késleltette, és mindenütt idő hiánya miatt szinte nem eszközölthetett: 's ennek következménye volt, hogy a' megye bár a' rováslásnál minden önkényt kizárni elhatározattan kívánt, 's azért az előbbi időkben a' közgyűlésen jelenlevőknek gyakorlott meghittetésétől is elállott, szoros zsinórmértékül az összeírásokat még sem merte venni, 's csak a' házi rovásokra nézve szembetűnt nagyobb különbségeket vélt leszállítás, vagy felrugtatás által elarányozandóknak. Kerületbeli tisztviselők más dolgokkal való elfoglaltságukat adták okúl, hogy az összeírásokat kívánt pontossággal nem tehették, 's ennek következtetésben 1334. eszt 2368 sz. a. végzés által nem ugyan az összeírás, de az adó személyes kivetése az aladószedőkre, és biztosokra, később t. i. 1836. eszt 1087. sz. a. mind a' rováslási, mind a' rováslási, mind a' népes összeírások egészen az aladószedőkre bizattattak. Majd néhány évi tapasztalás azt mutatván, hogy olly tisztviselőknek, kik a' köznéppel kevesebb érintkezésben vannak, nehezebb az adózó népet hű bevallások eszközzésére, 's eltitkolásoktól való ovakodásra szorítani, ismét csak a' kerületi tisztviselőknek adatott kötelességül az összeírások sikerlése. Miután azonban az összeírások a' szigorú teljesítésre nézve olly igen nagy egyenetlenségeket mutattak, hogy azoknak, ha szorosan kivetési alapúl vétetnének, legnagyobb aránytalanságokat kellenék egyesekre következtetni, a' rováslás 183⁶/₇. évtől fogva olly módon sikerletett, hogy a' járások közötti rovások nem változtatván, csupán a' járásbeli helységek között arányoztatnának el. Az igaz, hogy ez a' különböző járásbeliek között olly kellemetlenül kitörni szokott részrehajlóságokat, 's vétel-

kedő surlódásokat megszüntette, — de a' községek között levő, az összeírás hiányaiból származó aránytalanságot — nem, sőt annyiból terhesebbé tette, hogy az egy, vagy másról leveendő teher kevesebb részvevőre szállítottatott, és mivel egy járásnak különböző tisztviselői szinte az összeírásokat igen különböző szigorúsággal vitték véghez, ezen összeírási szigorúság különbségétől származó egyenetlenség az egy járás különböző kerületeire nézve megmaradt. Voltak idők, midőn a' járásbeli tisztviselők legfőbb kötelességöknek látták járásukbeli adófizetőket mások ellenében pártolni, segíteni, kedvezőbb állapotra emelni, és mennél ki ezt részrehajlóbban, 's élénkebben tette, annál buzgóbb tisztviselőnek, járása buzgóbb gondviselőjének tartatott. 'S mit is volt tenni, midőn a' más tisztársakban járásának mintegy örökös ellenségeit, veszélyeztetőit kellett képzelni? Némileg az önvédelem módja volt. 'S így származtak eleinte szándékos elnézésből az összeírások hiányai — később a' sietősség által következtetett felületességből eredtek. Többnyire elkéstek az összeírások. Az előbbi évről való összeírások a' tisztviselők által az új összeírásra használatúl, 's leginkább hogy az eltitkolások ellen biztosítékúl szolgálhassanak, a' megyei levéltárból kivétettek, de vagy épen nem, vagy hiányosan adattak be, 's azért a' számvevőnek az új összeírásokat az előbbiekkal összehasonlítani módja nem volt. Közbe jöttek tisztviselői változások, 's a' kinnlevő összeírásokból sok vissza nem jött. Sürgetések, keresések, szokott sikerrel történtek. A' dolog egy a' legfontosabbak közül való. Mikép segítsünk e' bajon? Ha valamiben itt lehet, itt kell kivánni a' tisztviselőktől pontosságot, lelkiismeretességet. Az adózásbeli némelly tárgyak kihagyása igen nyomasztó súlyt hárit azokra, kik szigorúan összeíratván, a' kihagyattak terhét viselni kénytelenek, — én alig tudok más segéd-szert, mint a' mit a' tettes Rendek már többször

is tettek, t. i. összehasonlítani gondosan az összeírásokat az előbbi évről valókkal, a' személyes felosztásokkal, és a' hol a' különbség szembetűnő, körökből nevezendő küldöttséget helyszinre rendelni, a' helybeli előljárók felett a' bevallások ellenőrségére nézve szoros felelőséget gyakorolni szigorú fenyték alkalmazása által. Úgy hiszem illy nyomozgatások a' tisztviselőknak legjobb igazolására szolgálhatnak, ha kötelességeiket pontosan teljesítették. Azonban hogy illy küldöttségek által eszközlendő nyomozgatások a' hiányos összeírás megigazítását a' rováslás előtt sikereltethessék, az összeírásoknak előbb kell elkészülni, 's beadatni. Eddig az augustusi gyűlések után tétettek, 's october közepéig rendeltettek beadatni, de közönségesen csak a' rováslás előtt néhány nappal érkeztek be egészen — 's ez volt oka, hogy a' hiányokat elég pontosan kiszemelni, 's megigazításokra vizsgálatokat rendelni nem lehetett.

Mutatják az előadottak, hogy a' köznép adóztatásában előtűnt hiányok orvoslására mellőzhetetlenül szükséges

1) Megvizsgálni a' mostani rovás-kulcsot, összehasonlítani a' tapasztalással, és nyomozni az egyes helységek-nél lett tetemesebb hátramaradások okait, vajjon a' behajtás hanyagságának, egyesek rendtelenségének-e, vagy a' kivetési kulcs hibájának legyenek tulajdonítandók? 's a' kivántató igazításokat mennél előbb eszközésbe venni.

2) Az évenkinti adóbeli összeírások szigorúbb, 's pontosabb eszközéséről, a' beadandók szigorúbb megvizsgálásáról, 's az azokban fellelendő hibák azonnali megigazításáról gondoskodni.

3) A' községek számadásainak rendes és helyes megvizsgálata, 's pénzeiknek rendes kezelése fölött szoros fölügyelést gyakorolni.

Az adózó nép pénztárai, 's adóztatásai iránt tett előterjesztés önként a' nemesi, 's egyéb pénztárak említéseire vezet. Itt is előbb a' nemesi pénztárakba be-

jött, és azután a' még kinnlevő tartozásokról szólhatunk. Régebbr időkben, midőn valamely országos ajánlat kivetetett, mindeniknek külön beszedő volt rendelve, néha több pénztárak bizattak egy beszedő gondviselésére; 's a' számadások közönségesen csak akkor fejeztettek be, ha a' tartozások beszedettek, vagy a' beszedő hivataláról lemondott. Ekkor a' számadások elkészítetvén, megvizsgáltattak, és a' pénztári maradvány kivilágosítatott ugyan, de ritkán adatott azonnal be a' hivatalától elvált pénztárnok által. A' fizetése is többnyire csak általános summában szokott volt a' számadások megvizsgáltatása alkalmával meghatározatni. Ezen különféle pénztári maradványok későbbben pör útján rendeltetvén behajtatni, szokott késedelem után nagyobb részről bejöttek, csak Mesko Sámuel urtól követelt Depóféle pénztári maradvány iránt 1826. eszt. 85. sz. a. rendelt pör maradt mindeddig siker nélkül.

Csak két nemesi pénztárnoknál jöttek elmarasztalások közben. Egyik volt Majerszky János al-adószedő, egyszersmind az 1809. eszt. insurrectionalis, és concurrentionalis pénztárak, 's a' velitesek számára vett természetmennyek árának kezelője. — Ő 1817. évi majus 3. költ számvevőszéki itélet következésében számosabb fogyatkozásokban elmarasztaltatott, és mivel a' közadózói pénztárakhoz tartozó pénzekkel fizette ki a' nemesi pénztár szükségéit, erre nézve tett fizetések öszvesen 25,328 ft. 40 kr. v. cz. készpénz gyanánt vétettek be a' hadi fő-tárt illető pénztári maradványban lelt hiány pótolására mind addig ott tartandók, még mint a' nemesi pénztár számára tett előlegezés ez által visszafizettetnének. 'S ez azon summa, melly folytonosan a' hadi tár számadásaiban, de csak képzeletben kezeltetik, 's évenkint bevételben, 's kiadásban előfordúl.

Miután Majerszky János elmarasztalása végrehajtásba ment, több hibák vétettek észre, 's több izben igazítottak

meg. Halála után örökösei több eddig tudva nem volt, és kifizetett utalványokra akadván, azokat előterjesztették, mellyek megvizsgáltván, a' mennyiben elégségesen törvényesítetteknek találtattak a' pénztárak rendbeszedésében munkálódó küldöttség jelentése folytában 1828. eszt. 938. sz. a. az illető pénztárakból visszafizettetni, 'és a' mennyiben készpénz nem volt, azokra kötelezvények kiadatni rendeltettek, mellyek azonban már kifizetve vannak.

Párniczky József által szinte több rendbeli nemesi pénztárak kezeltetvén, ezekről szóló számadásai a' honi fő-tárt illetőkkel együtt, miután a' tudva levő fogyatkozások világosságra jöttek, megvizsgáltattak, és pörbe foglaltatván 1828. eszt. 936. sz. a. foglalt küldöttségi jelentés szerint következő elmarasztalásokat származtattak, t. i.

Az 1805. eszt. felkelt sereg pénztárába 1140 ft. 36 kr.

1809. „ 300 lovasok pénztárába 3373 „ 29 „

1809. „ concurrentionalis pénzt. 1197 „ 29 „

5711 „ 34 „ v. cz.

Ezen elmarasztalásból eddig semmi sem jött be azért, minthogy a' zár alá vett tömeg jövedelmei még csak a' honi tár követeléseinek pótolására fordítottak.

Párniczky József után nemesi pénztárnoknak 1829. eszt. januar. 22. 355. sz. a. költ végzés által Kokovay József neveztetvén ki, miután meghalálozott; irományai 1832. eszt. jul. 13. költ számadásával együtt egy küldöttség által összeszedettek 1833. eszt. 166. sz. a. számvevői hivatalnak vizsgálás végett kiadattak, egyszersmind javai a' pénztár biztosításául zár alá vétetvén.

Ennek következtében 1834. eszt. jan. 15-én 49. sz. a. előterjesztettek a' számvevői hivatal által támasztott nehézségek, mellyek szerint a' pénztári maradvány 2340 ft. 35 ¹/₆. kr. lenne; megjegyzendő lévén azonban, hogy az említett végzés értelmében a' számvevő a' számadónak csak

$\frac{1}{2}$ évi fizetést, t. i. 125 ftot váltóban számított, 's miután a' szolgálat ideje $3\frac{1}{2}$ év volt, 3 évi szolgálatért semmit sem velt adhatónak.

Ezen számvevői nehézségek az idézett végzéssel a' jövő közgyűlésig multhatatlanul adandó felelet végett az illető özvegynek rendeltettek kiadatni.

Miután azonban több ideig semmi sem történt, a' számvevői hivatal munkálódásának befejezésére sürgettetvén 1836. eszt. szeptember 1-én jelentette, hogy mivel több Kokovaytól adott nyugtatók találtattak volna, mellyeknél fogva beszedett pénzek a' számadás bevételeibe nem tétettek, mindaddig az elmarasztalás alá tartozó summa iránt tökéletes világosítást nyerni nem lehet, még a' folyamatba vett végrehajtások a' régi hátramaradások iránt be nem végeztetnek — az özvegy részéről szinte némelly irományok összeszedésére, 's védelmének előterjesztésére szüneteltetett.

1837. eszt. ápril. 20. beadatott az özvegy felelete a' nehézségekre egy folyamodással az iránt, hogy férjének fizetése fáradságos szolgálataért, úgy mint az előbb volt pénztárnoknak 500 ft. v. cz. állapítassék meg. Ezen feleletek a' számvevői hivatalnak vélemény végett kiadattak.

1837. eszt. 1992. és 1993. sz. a. Kokovay Józsefnek mind a' készpénzről, mind a' természetményekről vitt számadásai iránt előadattak az illető küldöttség észrevételei, és a' számvevői hivatalnak az örökösökkel közlés végett kiadattak.

Egyszersmind a' 100 pengő ftnyi jutalom a' szolgálati időre évenként rendeltetett el.

Ugyanakkor a' kinnlevő természetménybeli ajánlásoknak pör által eszközözendő beszédese az ügyési hivatalnak meghagyatott.

Kokovay József után Kheberich Pál nevezetett nemesi pénztárnoknak, ki e' hivatalt 1833. eszt. januariustól 1836. eszt. julius utóljáig vitte.

Ekkor lemondván hivataláról számadásait beadta.

1-ör. Az 1830. eszt. kesztyü-péncz, és epemirigyi költségekre alkotott pénztárról.

2-or. Az 1835. évi országgyűlési napi díjak, és megyeház építése fejében kivetett pénzekről.

3-or. A' régibb nemesi pénztárakba történt befizetésekről.

Ezekre nézve 1837. eszt. 1994. sz. a. előadott küldött-ségi észrevételek leginkább a' régibb nemesi pénztárakba végrehajtások utján az ügyészi hivatal által tett beszédeseket érdeklik, 's az ügyészi hivatalt terhelik t. i. hogy a' pörbeli költségeket maga számára megtartotta az eddigi szokás ellenére, és hogy a' beszédett summák összeadásánál 100 ft. számolási hibát ejtett, melly utóbbi az ügyészi hivatal által elismertetvén, annak kifizetése ajánlatott.

Ezen észrevételek a' számvevői hivatalnak az illetőkkel közlés, 's felvilágosítás, vagy elégtétel eszközlése végett kiadatván, miután 1838. eszt. 675. sz. a. a' számvevő 1837. eszt. 1999. végzésre jelentette, hogy Kheberich Pál ur 416 ft. 8 krt tevő maradványt a' nemesi pénztárba valószínűságon befizette, részére a' feloldó-levél kiadni rendeltetett.

Kheberich Pálnak hivataláról történt lemondása után helyébe nemesi pénztárnoknak 1836. eszt. 1002. sz. a. Tornyos József nevezetett, ki is múlt évben számadásait beadván, azok a' számvevői hivatalnak vizsgálat végett kiadattak.

Legnagyobb hiány a' nemesi pénztárakról vitetni szokott számadásokra nézve az, hogy semmi ellenőrség alatt nincsenek, és így csak a' hátramaradások nyilvánossága igazolhatja a' bevételeket. A' hátramaradások nyilvános-

sága pedig csak az irántok indított pörök által eszközöltet-
hetik. Ennek következése pedig, gyakorlatilag az, hogy
ha a beidézett hátramaradók a befizetésekről nyugtatókat
mutatnak, ezeknek mint a számadásból kihagyottaknak
ismét a számadón kell kerestetni. A tettes Rendek ezen
ellenőrségre rendelték még Kokovay idejében egy hiteles
napló vitelét, mellybe minden fizetés a fizető által beírva
legyen. De ez némelykor igen, de gyakran azért nem
sikereltetett, mert írni nem tudók fizettek, vagy a fizetők
bajoskodni a beírással nem akartak. Később a napló vitele
is egészen elmaradt, és közönségesen csak a kivetési,
vagy hátramaradási lajstromba irattak be a történt fizeté-
sek. Így van ezekkel, mint az al-adószedők adó beszede-
seivel, hol azt magok minden ellenőrség nélkül teszik.
Mik annak következése, mi is tapasztaltuk régibb időkben.
'S miután hasonló bajon olly igen szerencsésen segítettünk
az által, hogy az adóbeszedést mindig egy járásbeli tiszt-
viselő jelenlétében rendeltük eszközöltetni, vagy ezt kel-
lene a nemesi pénztárakra nézve is behozni, vagy mint
a királyi kincstári pénztáraknál a pénztárnok mellé ellen-
őrt rendelni, hogy ennek hozzájárulása nélkül semmi be-
szedések, vagy kiadások ne történhessenek.

A nemesi pénztárakkal összeköttetésben vannak, mint-
hogy együtt kezeltettek, még három rendbeli mellékes
pénztárak, t. i. a só felemelt árából a bányavárosi utakra nyert 4000 p. ftot — az epemirigy elleni örvonalokra a kir. kincstár által
előlegeztetett 3000 p. ftot, és az epemirigy
költségekre a megyei nemességre kivetett
önkényes ajánlást illetők.

Az 1831. eszt. 485. sz. a. hogy a szűkölködőknek
munka által legalább némi segítség nyujtathassék élelem-
keresésre, megkérte a h. tanács, hogy a víz által fe-
lette megrongált, és Vácztól bányavárosoknak vezető

kereskedői út, 's a' rárosi hid megigazítására 12000 ezüst ftot kölcsönöztessen a' só felemelt árából.

Ezen felírásra a' h. tanács 1831. évi 521. sz. a. mart. 29-én 9333. sz. a. költ intézmény által csakugyan a' só felemelt árából 4000. ezüst ftot a' bányavárosi út megigazítására kijelelt, annak idejében mikép lett használatáról tudósítást kívánván.

Ugyanazon évi 544. sz. a. ezen 4000 forint használása iránt javaslatra megbizott küldöttség véleménye szerint megállapítatott, hogy mivel ezen segedelem rendeltetése ugyan csupán a' bánya városi út igazítására van szoritva, de mellesleg ez mint eszköz adatott a' szűkölködőknek munka által kívánt felsegítésére, a' kitett summának fele csupán a' szűkölködők közt előpénz gyanánt a' jövő őszszel teendő munkákra járások népességéhez képest osztassék ki, más fele pedig az utak, és hidak igazítására hagyassék fen, a' napszám 24 kr. váltóban, az árok-ásásnál pedig a' munka öl számra teendő, alkuszert határozatván számíthatni.

Ugyanazon évi 927. sz. a. előadván a' számvevő a' 4000 ftnak járásonkint a' rovásokhoz képest eszközlött felosztását az egész summa a' szegények közt kiosztatni rendeltetett ugy, hogy feléért az őszszel, a' más feléért a' midőn a' szükség kíváná, tartozzanak az utakon kívánt munkákat a' már meghatározott napszám szerint kiszolgáltatni, a' pénznek az egyesek közt kívánt kijelelése a' küldöttség előlölőjere bizatván.

1833. eszt. 2336. sz. a. beadott küldöttségi tudósítás szerint ezen pénzből 2189 ft. 22⁵/₂₀ kr. fordítatott az epe-mirigybeli költségekre.

1835. eszt. 1125. sz. a. a' kis-romhányi út készítéséről tudósítást tett küldöttség javaslata folytában, annak költségei a' só felemelt árának a' nemesi tárban levő részével is pótolthatni rendeltettek.

Az epemirigy idejében állított őrvonalokra előlegeztetett 1831. eszt. 1054. sz. a. a' királyi kincstár által 3000 forint ezüstben, mellyből 2150 forint az epemirigy költségekre fordítatott, a' hátralevő 850 forintok pedig a' nemesi pénztárba beadattak.

Mi magát az epemirigy költségekre alkotott pénztárt illeti: ez az 1831. eszt. 1036. sz. a. költ végzéstől veszi eredetét, t. i. midőn az 1830. évi kesztyü-pénzzel együtt összesen mintegy 20,000 ezüst forintnyi summa rendeltetett, az őrvonalok, 's ezekhez tartozó egyéb költségek fedezéséül a' megyebeli nemességre kivettetni. Jóllehet az akkori végzés ezen kivetett summának behajtására előre karhatalmat is rendelt, még is a' hirtelen közbejött veszélyes körülállások nem engedvén a' végzés rögtöni sikereltetését, a' halasztást nem szenvedő szükség az őrvonalokra a' királyi kincstár által előlegezett 3000 forintból, és ugyan akkor a' só felemelt árából a' bányavárosi útra nyert 4000 forintból vett kölcsönnel voltak pótolandók.

Az epemirigybeli pénztár költségeit tették az őrvonalokra állított biztosok, és örök, az epemirigy alatt sinlődő helyekre küldött orvosok napi díjai a' veszteglő intézetekre, és a' közösüléstől elzárt helyek élelmezése segítségére fordított költségek. Ezek iránt számadások vitettek szécsényi, losonczi, és füleki járásbeli főszolgabírák, és a' kékkői járásra nézve részint a' járásbeli al-adószedő, részint a' katalini veszteglő felügyelője, és a' b.gyarmati biztosság által.

Miután ezen epemirigybeli költségekről vitt több rendbeli számadások, 's azok iránt támasztott nehézségekre adott feleletek a' számvevő hivatal által megvizsgáltattak, végre 1837. eszt. 1998. szám alatt az epemirigy költségeket a' bányavárosi útra adatott 4000, és az őrvonalokra nyert 3000 ftot illető számadások iránt

egy küldöttségi tudósítás adatott elő, mellynek következtetésében szécsényi járásbeli főszolgabíróra volt bizva a' jobbagyi lázadókon 75 ft. 5 kr. ezüst pénzbeli marasztalásbeli summát, 's a' verebélyi bírótól gondviselése alatt volt buza árában kiláját 1 ftal számítva $29^{26}/_{12}$ kilát megvenni.

Továbbá a' 4000 ftnak az epemirigyi költségekre fordított része a' hozott végzések értelmében az illető járásoknak rendeltetéséhez képest az elnöki hivatal befolyásával leendő használtatás végett, kifizettetni rendeltetett.

Egyébiránt az előadott észrevételek az illetőkkel közlés, 's nyilatkozásaik előterjesztése végett ismét a' számvevői hivatalnak kiadatni rendeltettek.

Némelly felvilágosítások a' számadolók által beadatván hátra van

1-ör. Ezeknek bővebb megvizsgálása, a' hátralevőknek pedig sikeresebb szorgalmazása.

2-or. A' kint levő tartozások beszédése.

3-or. A' hátralevő őrállási, 's biztosí napi bérek kifizetése.

4-er. A' bányavárosi útra ajánlott 4000 ftnak a' mennyiben a' két járástól vissza nem vétetett, vagy szinte úgy mint a' felső két járásnál történt visszavétetése, 's rendeltetésére kívánt alkalmaztatása, vagy a' kiosztott summáknak rendeltetésökhöz képest kívánt ledolgoztatása, 's ezen summáról a' főmgú h. tanácsnak előterjesztendő számadás, mire már szinte a' megye emlékeztetve volt.

5-ör. Az epemirigybeli összes költségekről készíten-dő, 's a' főherczeg nádornak felküldendő számadási kivonat, — melly az őrvonalokra a' kir: kincstár által előlegettetett 3000 ftnak hová lett fordítását mutassa, mellyről hasonlóan már számadás előadására sürgettettünk.

A' nemesi pénztáraktól külön kezelve, 's külön pénztárnok gondviselése alatt volt az úgynevezett épít-

ményi pénztár, mely a' megyeház építésére gyűjtött pénzekből származott.

A' megyeház építése 1833. évi 53. végzés által volt elhatározva. E' végre önkényes ajánlások gyűltek össze 1833-ban 13,875 ft. 39³/₄ kr. ezüstben.

1834 „ 10,155 „ 5 „ „

1835 „ 966 „ 21 „ „

Az 1835. eszt. 22. végzés által az építés hátralevő költségei, és fuvarok bérei az országgyűlési napi díjakkal együtt a' megyei nemességre vettetvén ki, ezek fejében bevétellett az építményi tár által 14,400 ft. Az építményi pénztár költségeire lévén még hat magányosok számára eladandó szobának ára 3000 ezüst ftban összesen számmittatva, ezen summa a' nemesi pénztárból kölcsön vétetett. 'S így az egész építményi pénztár bevétele az 1837. eszt. 1996. sz. a. levő küldöttségi tudósítás szerint, a' még be nem szedett követelésekkel együtt—46,945 ft. 30³/₄ krra volt számítva.

Az építményi pénztár gondviselője Garba István számadásait beadván, azok 1836. eszt. 381. sz. a. levő küldöttségi tudósítás szerint megvizsgáltván, helyeseknek találtattak.

1837. eszt. 1995. sz. a. levő, 's már érdeklött küldöttségi tudósításban az építményi pénztárnak hátralevő tartozásai, 's követelései iránt jelentés tétetvén, annak folytában az építményi pénztár által mesterembereknek voltak fizetendők 1477 ft. 13 kr. Ellenben a' még be nem szedett követelések állottak :

a) Nemzetségi szobák igazításának költségeiből	1061 ft. 42 kr.
b) Hátralevő ajánlásokból	392 „ 37 „
c) Hermann lakatosnak feleslegesen fizetett	29 „ 30 „

d) Nikolics által az Avakumovics

tömegén levő követelésé-

ből ajánlott . . . . . 600 ft. — kr.

A' kint levő ajánlások beszédese az ügyészi hivatalra volt bízva, a' nemzetségi szobák igazítására tett költségek megtérítése iránt az illető birtokosoknak a' legközelebbi közgyűlésig kékkői járásbeli főszolgabíró által eszközlendő felszólítása előre bocsáttatni, és azok kik e' zárídeig tartozásaikat le nem fizetnék, pörbe idéztetni rendeltettek.

Mind ezekből eddig csak az adósságok kifizetése sikereltetvén, mik legyenek hátra? önként kitetszik.

Említenem kell még mikép a' főmgú h. tanács is megkérétt, hogy a' fenmaradt hat szoba árának a' honi tárból kívánt kifizettetését engedné meg, miután azok a' szállás nélkül levő több tisztviselők számára igen szükségesek lennének: de ez iránt előterjesztett kérelemnek hely nem adatott.

Az érseki tized-bér pénztáráról 1822-től 1828-ig Somosköy István által vitt számadások iránt az illető küldöttség véleménye 1837. eszt. 1990. sz. a. előadatván, a' számadónak az előtte volt beszédő Paczolay örököseivel kívánt közlés végett kiadatni rendeltetett.

Mihályi Györgynek az érseki tized-bér duplumairól való számadásaira szinte 1837. eszt. 1991. sz. a. beadott küldöttségi tudósítás maga alkalmaztatása végett kiadatni rendeltetett.

1839. eszt. 1219. sz. a. Mihályi György volt érseki tized-beszédő számadásaiban hiányok tapasztaltatván, javai zár alá vétele, 's magának is számoltató pörbe idéztetése 1839. eszt. 2049. sz. a. elrendeltetett. A' pör folyamlatban van.

És így látjuk tettes Rendek azon lassúságot, késedelmecket. 's nehézségeket, mellyek az adózó nép pénztára-

iról való számadások rendbeszedésénél szembe tűnnek, talán még nagyobb mértékben a' többi, de kiváltkép a' nemesi pénztárak számadásainál is: mert ha ezekre nézve hátralevő munkálatokat mi magunk sem sürgetjük, senki más fölöttünk örködő nincs, ki kötelességünkre emlékeztethessen. Legfőbb oka pedig ezen hátramaradásoknak a' megyei kormányt, 's a' számvevő hivatalt viselők gyakori változása. A' számvevői hivatal terjedt isméretekét kíván, mellyeket, mivel iskoláinkban nem tanítanak, csak gyakorlattal, és hosszas gyakorlattal lehet megszerezni: az 1836-dik évi tisztválasztás óta alig telt el 4 év, 's ez idő alatt négy külön számvevőnk volt; itéljék meg a' tettes Rendek, mennyire lehetett illy körülmények között, és az olly igen felhalmozott régi hátramaradások mellett a' számvevői munkálatoknak előre menni? A' nehéz, fáradságot, 's időt kívánó tiszt munkálatok sikeres előmenetére mellőzhetetlen szükségü az állandóság, kitartás, 's folytonos részvét eleme, 's miután ezt a' gyakori változásoknak kitéve levő hivataloknál nem találhatjuk, a' tettes Rendeknek önmagokban t. i. azokban, kik az említett munkálatokhoz folytonos részvéttel járulhatnak, és a' változó tisztviselőknek önisméreteikkel segílyt nyujthatnak, kell keresniök. Ismét egy szép feladata belkormányozási rendszerünknek, t. i. hogy a' hivatalok terheiben a' hivatalokon kívül levők is részesüljenek, és kiki a' közigazgatás azon ágánál, mellyre magában több hivatást érez, munkáját, denemcsak némellykori, de folytonos részvétü munkáját adja segítségül.

Ezek azok, miket a' különbféle pénztárakba fizetett pénzek, 's azokról vitt számadások sorsa felől tudtam előadni. Kell most még nemesi pénztárak kinnlevő követeléseinek, azaz a' nemesi pénztárakbeli hátramaradások állapotjáról, azok beszédése történeteiről, 's nehézségeiről is némellyeket említenem.

Midőn ezen régi, 's 1796-tól kezdődő hátramaradások behajtása hosszas idő után újra sürgettetett, számtalan nehezelelések hallattak, méltatlanságról panaszok hallattak, hogy az idő múltával is már elenyészni kellett tartozások kerestetnek, 's hogy olly hosszas ideig ritka ember szokta a' fizetésekről való nyugtatókat magánál tartani, 's azért kevés ember lenne a' kétszer, vagy többször fizetés veszedelme ellen biztosítva. De nem így áll a' dolog, tettes Rendek! Azon régi tartozások nem egyszer, de többször sürgettetek, úgy mint szoktak sürgettetni, 's többnyire hirlelések, felszólítások útján, pör által igen ritkán. — A' hosszas halasztások, és késedelmek mindinkább nehézzé tették a' tartozások kinyomozását. Egyébiránt ne mondja senki, hogy azon 1796-dik évre levő hátramaradások behajtására szükség nincs, vagy hogy nem képzelhető, hogy azon régi tartozások maga idejében be nem szedettek volna azért, mert különben azon szükség, melyre a' kivetés történt, nem fedeztetetett volna. Épen ez mutatja, hogy a' tartozások valósággal hátramaradtak: mert t. i. a' szükség fedeztetett, de ki nem fizettetett, 's mint megyénk ellen támasztott követelések állapotja mutatja, csak az 1796. időről több ezerekre menő adóssággal tartozunk, nem a' kir. kincstárnak, de az országos felkelési központi pénztárnak.

Ezen régi nemesi pénztári hátramaradások behajtása iránt tett sürgetőbb intézkedések az 1827. eszt. 588. sz. a. a' már megvizsgált nemesi pénztárak fenmaradásai, 's még be nem szedetett tartozásai iránt tett küldöttségi tudósítástól kezdődnek, mikor is a' pénztári maradványok lefizetésére az illető beszedők, vagy örököseik, úgy szinte a' még be nem szedett tartozások iránt a' hátramaradók az azon évi szentistváni törvénykezések idejére az ügyészi hivatal által megidéztetni rendeltettek, egyszersmind a' hátramaradási lajstromok kiigazítására, a' számadásoknak

az illetőkkel közlésére számosabb küldöttség nevezetlén a' részint már megindított, részint ezentúl folyamatba teendő perekről minden évnegyedben tudósítás előterjesztése meghagyatott.

Ezen küldöttség ugyanazon 1827. eszt. 972. és 1332. számok alatt munkálódásairól tudósítást tévén, az az illető hivataloknak a' kívántatók sikerlése végett kiadatott.

Folyamatba tétettek a' pörök, a' folyamatban levők sürgettettek, 's végre némellyikében megtörténtek az elmarasztalások is, 's végrehajtásoknak kellett következni. Előre láttattak ezen végrehajtások nehézségei, 's azért 1829. eszt. 847. sz. a. a' megyebeli pénztárak rendbeszedésében munkálódó küldöttség javaslatára járasonkint küldöttségek két táblabiróból, 's több tisztviselőkből rendeltettek, 's azoknak kötelességül tétetett legalkalmasabb járásbeli helyen, 's előre közhírré teendő időben a' netalán idézettek kezeiknél levő nyugtatókat megvizsgálni, a' tartozók lajstromaival összeilleszteni, 's a' helyeseknek találandók másolatait az illető számadó ellen keresendő elmarasztalás végett az ügyészi hivatalnak általadni.

Megjegyzésre méltó, mikép számos hátramaradások a' nemesi pénztárnok személyes sürgetései, 's felszólítgatásai folytában pörön kívül is lefizettettek.

1832. eszt. 922. és 948. sz. a. sürgető végzések hoztak az elmarasztalások végrehajtása iránt.

Ezen sürgetőbb intézkedések következménye volt az, hogy a' régibb az 1797-től kezdve 1819-ig terjedő hátramaradásokból Kokovay Józsefnek 1832. eszt. jul. 13. kérésített számadása szerint 5407 ft. 22 kr. v. cz. hajtattott be.

1835. eszt. 125. sz. a. a' főügyész, és nemesi pénztárnok javaslatára, hogy az 1797. évi nemesi felkelt sereg tartásbeli költségei iránt hozott ítélet végrehajtás költségeitől a' tartozók megkíméltessenek, küldöttség rendeltett meghatározott, 's közhírré tétetett napokon össze-

ülendő az önkéntes fizetések elfogadására, 's az eddigi fizetések', és hátramaradási lajstromok közt fenforgó különbségek elintézésére, melly végzés közhírré tétetett.

1836. eszt. 1009. sz. a. az ügyészi hivatal a' nemesi pénztárak iránt rendelt végrehajtások könnyebbitésére kénytelenítetvén pénzbeli beszedésekbe is bocsátkozni, ezekről kimerítőleg teendő tudósításokra utasítatott, a' végrehajtó tisztviselőknek pedig személyenkint minden végrehajtásról kívánt törvényes formájú jelentés beadása jövő közgyűlésekre meghagyatott.

Ezen végrehajtások folytában Kheberich Pál nemesi pénztárnok 1836. eszt. majus 30. adott tudósítása szerint, szinte a' régi hátramaradások fejében bejött a' pénztárba részint közvetlen a' tartozóktól, részint a' tartozásokat végrehajtások útján beszedő ügyészi hivattaltól 12,559 ft. 9 kr. v. czban.

1837. eszt. 2425. sz. a. a' nemesi pénztárbeli hátramaradások iránt történt végrehajtások ellen panaszok tétetvén, ezeknek megvizsgálására küldöttség rendeltetett és az ügyészi hivatalnak, 's a' végrehajtó tisztviselőknek hátralevő tudósításaik, 's amannak a' vele már közölt számvevői észrevételekre adandó felelet előterjesztése meghagyatott.

Bejöttek a' számvevői hivatalhoz több rendű tudósítások, 's illető felvilágosítások, de ezeknek megbírlása, 's a' fenforgó kérdések eldöntése hátra van.

1837. eszt. 1995. sz. a. a' nemesi pénztárakba hátralevő tartozások iránt ügyészi, 's számvevői hivatalok részéről az a' javaslat tétetvén, hogy a' még el nem itélt, 's 60 ftot nem haladó tartozások az 183³/₁₀₀. évi XX. törvény engedelme mellett, és pedig minden külön pénztárt illetők egyszerre szóbeli pör útján a' szolgabírák által a' tisztí ügyész, és nemesi pénztárnok jelenlétében ítéltesenek el, az előmutatandó nyugtatók pedig hiteles másolatban

a' nyugtató kiadóján követendő befizetés végett terjesztessenek elő, az helyben hagyatott, 's a' kivántatók sikere végett ügyészi, számvevői hivataloknak, 's a' négy főszolgabíróknak kiadatni rendeltetett.

Végtelen nehézségekkel jár ezen nemesi tartozások pörös beszédese. Azelőtt a' hátramaradók a' törvényszék eleibe szoktak volt idéztetni. Százan, de ezeren is idéztettek egy pörbe — már csak a' megjelenések beiktatása is nehéz volt olly sok emberre nézve. 'S millyen volt a' védelem? Ha mindeniknek egyenlőn szabad védelmét beiktatni, 's mindenik akar élni e' szabadsággal, de ha nem mindenik is, de sokan legalább, mikor kerülhet a' pör a' felperes kezébe?

Mikép volt tetteleg? A' szegényebbek vagy makacsságból elmarasztaltattak, vagy ha valaki helyettek a' megjelenést beiktatta, egészen védetlenül maradtak a' pörben, 's a' nélkül hogy tudták volna, hogy mi történik, hosszabb idő után elmarasztaltattak. És így a' hosszas pörnek hasznát azok vehették jó formán csak, kik védelmükre magok tarthattak ügyvédet. A' törvényekben az országos ajánlatokra többnyire két törvénykezési záridő rendeltek, de a' törvény ezen intézkedése épen azért, mert egy pörben olly számos alperesek voltak, nem sikerült, 's a' pör sok évig elhúzódott.

Hallottunk ellenvetések a' fennebbi végzés szerint az előbbeni írásbeli pörök helyébe állított szóbeli pörök ellen, t. i. mennyire igazságtalan legyen régi, 's világságra nem hozható kereseteket olly rövid útra vinni, hol elégségesen védelmeződni nem lehet. De tettes Rendek! épen a' szegényebbre nézve, ki ügyvédet nem fogadhat, ki az irott pörnek előmenetére nem ügyelhet, nemde könnyebb, ha személyesen előadhatja a' mit tud, bemutathatja okleveleit, 's előadhatja vajjon ő-e a' megróva

volt hátramaradónak örököse, vagy ezen örökösödési teherben kikkel legyen osztályos ?

Van azonban egy más rozsz oldala ezen szóbeli pörlekedésnek, midőn a' számos nemesi tartozások behajtására alkalmaztatik, de nem csak a' régiekre, de az újakra nézve is, t. i. a' személyes kézhez szolgáltatás nehézségeiben — mellyek a' megye költségeit szaporitják, sokszor több késedelmet okoznak mint az írott pörnél, ha az rendesen vitelik. Láttuk ezt a' tapasztalásból. A' váltótörvény kitalált módot e' bajon segíteni, mert ha más határnapon az idézendő honn nem találtatik, az idézvény felszögeztetését rendeli. Illy intézkedés hiányzik a' törvényben a' szóbeli pörre nézve : pedig a' szükség épen olly nagy, 's mikép legyen pótolható ? a' gyakorlat még nem mutatta.

Ezen a' szóbeli pörre nézve fenforgó nehézségek, midőn sok száz embert személyesen kelle megidézni, okozák hogy az említett végzés olly nehezen sikerült. 1837dik évtől fogva mind a' már megtörtént elmarasztalások hátralevő végrehajtása, mind az említett végzés szerint eszközlésbe veendő idézések nagyon elmaradtak. Sürgető végzés hozatott ezek, 's általában az újabb kivetésekől is kint levő hátramaradások behajtása iránt 1840. eszt. 2049. sz. a. továbbá ugyanazon évi 3433. 3450. és 3465. számok alatt.

Történtek ezek következésében idézések, befizetések, elmarasztalások, 's végrehajtások is. Múlt 1841. évi 2091. sz. a. végzés hozatott, hogy a' végrehajtó tisztviselők a' végrehajtások rendéről, az illető tiszti ügyészek pedig netalán a' végrehajtás elmellőzésével eszközlött beszédekről jelentéseiket tiszti ügyészi vádper terhe alatt legközelebbi évnegyedes közgyűlésnek terjesszék elő.

A' különféle nemesi pénztárak hátramaradásainak 1837. évben april 10. volt, 's jelenlegi mennyiségét az ide zárt jegyzék mutatja.

A' nemesi pénztárak hátramaradásai.		1837. eszt. april 10-én volt jelenleg hátramaradás.					
		pörkölttség nélkül		pörköltséggel		pörkölttség	
		ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.
I.	1797. évi insurrectionalis intertentionalis pénztárban	3457	55	4332	55	4832	55
II.	1797. „ concurrentionalis pénztárban	3763	30	4139	51	4139	51
III.	1802. „ sessionalisták tartozásából	3150	29 ³ / ₅	3780	35	3438	56
IV.	1802. „ taksalisták tartozásából	1769	53	2123	51 ¹ / ₂	3761	—
V.	1805. „ sessionalisták, és haszonbérleők tartozásából	1299	15	1559	6	1332	11
VI.	1805. „ taksalisták tartozásából	424	48	509	46	398	56
VII.	1807. „ országos segedelmi, és musaeumbeli tartozásból	2352	9	2449	29	2198	7
VIII.	1808. „ keztyü-pénzbeli tartozásból	321	37	343	57	328	36
IX.	1809. „ insurrectio concurrentionalis pénztárban	1814	20	2177	13	2142	49
X.	1809. „ önkéntes 300 lovasokra tett ajánlásból	1299	14	1556	40	1136	14
XI.	1809. „ szegényebb nemesek felségítésére tett ajánlásból	1630	19	1956	22	1858	4
XII.	1812. „ országos segedelemből	358	—	429	36	367	35
XIII.	1813. „ 170 velítésre tett ajánlásból	551	4	661	16	593	53
XIV.	1815. „ könnyü lovasokra tett ajánlásból	1680	—	2018	48	1855	53
Öszvesen váltó czédulában		23872	33 ³ / ₅	28539 ¹ / ₂	22	26385	—
Melly ezüstbe számítva tesz		9549	1 ²⁶⁴ / ₆₀₀	11415	44 ⁹ / ₁₀	10554	—
XV.	1825. „ keztyü-pénz, és testőri ajánlásból . . . . . ezüstben	48	5	70	53	65	6
XVI.	1830. „ keztyü-pénz, és epemirigy költségekből	1537	59	1784	59	1784	59
XVII.	183 ³ / ₄ „ építményi 's 2 ¹ / ₂ évi követ napi díjak költségeiből	10278	53	10278	53	3835	21
XVIII.	183 ³ / ₄ „ hátralevő követi napi díjak, 's országos ajánlásból	—	—	—	—	3536	24
Öszvesen		21413	58 ²⁶⁴ / ₆₀₀	23550	29 ⁹ / ₁₀	19775	50

Meg kell jegyezni azonban, hogy a' kint levő hátramaradásoknak, főkép a' régebbieknek nagy része alig fog beszédelhetni, miután sok tartozónak holtlété, vagy örököslet ki-nyomozni nem lehet.

Ekkép a' nemesi pénztárak követelési állapotját a' már előadottakhoz képest tennék:

I. Gömör megye tartozása az 1809. évben felkelő serege számára kiszolgáltattott termeszalmányek fejében . . . . . v. cz.	818	25 ³ / ₅
II. Pátriczky József volt nemesi pénztárnok elmarasztalása törvény-széki ítélet szerint	5711	34
III. Kókóvay József volt nemesi pénztárnok ellen nehézségbe veti 2340 ft. 35 ¹ / ₅ kr, mellyből azonban később végzés szerint 3 évi fizetése 250 ft. lehúzendó lévén maradna	1590	58 ¹ / ₅
Öszvesen v. cz.	8120	34 ⁴ / ₅
Vagyis ezüstben 3248 ft. 13 ²² / ₅ kr. A' feljebb előadott 18. féle pénztári hátramaradások pörköltségeikkel	19775	50
Öszvesen 23024 ft. 3 ²² / ₅ kr.		

Ellenben a' nemesi pénztárak tartozásai következők:

I. Az országos központi felkelési táborozás számadásából, t. i. a' megyei felkelő sereg tartásából, 's hadi készületeiből a' megyét terhelő tartozás . . . . . v. cz.

	fl.	kr.
b) Az 180 ⁰ / ₁ . évi felkelési táborozás számadásaiból kivilágosított hasonló tartozás . . . . . v. cz.	948	53 ² / ₁₀
c) Széna-vesztések az 1797. évi táborozásból a' porták szerint a' megyére kivelve . . . . . v. cz.	4731	34 ⁴ / ₃
d) Ugyan az 180 ⁰ / ₁ . évi táborozásból . . . . . v. cz.	627	54 ⁴ / ₈
e) Az 1809. évi táborozás számadásaiból követelt tartozás . . . v. cz.	926	39 ² / ₈
Összestartozás a' központi felkelési tárba fizetendő . . . . . v. cz.	15263	27⁶/₈
II. A' hadi kincstár részére.		
a) Fegyverek igazításáért . . . v. cz.	2317	3 ⁶ / ₈
b) Az ó budai tárházból a' felkelő sereg számára vett készültekért v. cz.	8766	55 ⁶ / ₈
c) Az 1813. évi velitesek számára a' királyi fegyertárból szolgáltatott pisztolyokért, és golyóhúzókért, mellyek vissza nem adattak . . . . . v. cz.	630	29 ⁶ / ₈
d) Az 1815. évi velitesek számára a' kir. kincstár részéről adatott csákokért . . . . . v. cz.	850	3 ⁴ / ₈
Összestartozás a' kir. kincstárnak fizetendő . . . . . v. cz.	12564	32⁶/₈
III. A' megyei honi tár részére.		
a) Az 183 ² / ₁₀ . évi országgyűlési kövek napi díjaira adott kölcsön hátralevő része, ezüstben	4056	54
b) Az 18 ³⁹ / ₁₀ . évi országgyűlési kövek napi díjaira kölcsönözött ezüst.	6056	52 ³²⁰ / ₆₀₀
c) A' rendszeres munkák iránt költ megyei határozatok kinyomatására kölcsönözött költségekből hátralevő rész tesz . . . . . ezüstben	660	3
Összestartozás a' megyei honi tárnak fizetendő . . . . . ezüstben	10742	4 9³²⁰

IV. A' megyei hadi-tár részére.

Az 1817. évben Majerszky al-adószedő megbukása folytában a' hadi tár hiányának pótolására fölvett, 's insurrectionalis, concurrentionalis 's veliteseket illető pénztárak utalványai, melylyek a' hadi tárból vett pénzekkel fizetettek ki . . . . . ezüstben

	ft.	kr.
	10131	28
Sommás előadás.		
I. Az országos középponti felkelési pénztárnak v. cz. 15263 ft. 27 kr. ezüst.	6105	23 ¹ / ₁₀
II. A' hadi kincstárnak v. cz. 12564 ft. 32 ⁶ / ₈ kr. . . . . ezüstben	5025	49 ¹ / ₁₀
III. A' megyei honi-tárnak . ezüstben	10742	49 ³³ / ₁₀₀
IV. A' megyei hadi-tárnak . ezüstben	10131	28
Összes tartozás . .	32005	29 ⁴⁰ / ₆₀₀

Előhoztam az adózó nép pénztárainál az adó-kivételre, és rováslásra nézve a' közterhek igazságosabb eloszthatása végett tett intézkedéseinket: talán nem lesz érdektelen a' nemesi ajánlások kivetés, 's beszédés-módjáról is említést tenni. Köz panaszok voltak, és vannak a' kivetés hiányai iránt. De lehet-e máskép azon nehézségek mellett, mellyek a' kivetés alapjául megkivánt jövedelmek összeírásával összekötve vannak? Olly nemü összeírások, mifélek az adózó népnél kívántatnak, azelőtt a' nemesekre nézve sérelmeseknek, 's kiváltságaikkal meg nem férhetőeknek tartattak. 'S így alapúl szolgált régibb időkben az önkényes bevallás. Képzeltetni, mik voltak, 's mik lehetnek ennek következései. Igyekeztünk segíteni a' bajon, 's közép utakat kerestünk, mindig aggódva, 's félve nemesi kiváltságaink

sérelmes érinthetésétől. Így 1831. eszt. 217. sz. a. a' megyei nemesség birtokának, 's jövedelmeinek összeírására részletes utasítások adatván, alapúl szinte csak a' bevallások rendeltettek vétetni, olly móddal, és fenytékkal azonban, hogy ha valaki mit magáéból eltagadni merészkednék, ügyészi vádpör útján minden orvoslások félretételével, 's két törvénykezési időszak alatt megveendő két annyiban marasztaltassék el.

Bekövetkezett az 1832-ki országgyűlés, 's miután a' követek napi díjainak a' nemesség által leendő fizetése már az országgyűlésen elhatározottat, szükségesnek látták a' megyék előre tenni intézkedéseket a' kivetés, és arra szükséges összeírás iránt. Az e' végre javaslatot adó küldöttség 1834. eszt. 1643. sz. a mondja, mikép az eddigi összeírások nyilván mutatták, hogy az önkéntes bevallások, ha csak bebizonyítva nincsenek, soha célhoz nem visznek. Azért is ajánlatott, hogy az összeírást eszközöndő küldöttségek csak úgy fogadhassák el a' birtokbevallásokat, ha térképekkel, mérnöki felszámításokkal, telekkönyvvel, vagy rendes tiszti számadásokkal lennének erősítve, különben a' nemesi birtok mennyiségét akár jobbágyoknak, és helybeli lakosoknak, ha szükség, hit alatt kiveendő vallomásaikkal, akár pedig minden más e' végre használható módokkal kivilágosítani tartozzanak.

Részletes utasítások mind az összeírás, mind az összeírt tárgyakra alkalmazandó adó-kivétési kulcs iránt voltak ugyanazon alkalommal megállapítva.

1835. eszt. 211. némelly pótoló utasítások adattak, és mivel azon összeírásokból a' kivetés eszközésére terhebb felszámolások lennének szükségesek, a' számvevőnek az al-adószedők rendeltettek segítségül.

Megtörténtek az olly szigorúsággal eszközöltetni rendelt összeírások, megtörtént a' kivetés, de több panaszok, és sérelmek keletkeztek mint valaha. Folyamodtak

sokan szerfeletti megrovatásuk leszállításáért. Megvizsgáltattak az összeírások, 's kivetések, 's többnyire sem egyben, sem másban hiba nem találtatott. Még is meg kellett ismerni, hogy sok folyamodó terhelve volt. Miért? Mert mások aránytalanul könnyítve voltak. Ezen aránytalanságnak kellett vagy a' hibás kivetési kulcsból, vagy a' hibás összeírásból származni. Közönségesen a' kulcs okoztatott, mert a' megvizsgált összeírásokban semmi hiány nem találtatott. Igen is, mert csak a' panaszkodók összeírásai vizsgáltattak meg: 's nem az volt az összeírások közönségesebb hibája, hogy valakinek több iratott volna birtokába a' valóságnál, de hogy sokaknak sokkal kevesebb iratott be, mint volt tulajdonukban, vagy jövedelmükben. De mivel ezek nem panaszkodtak, sem feladólag senki föl nem lépett, az összeírásokból kimaradt tárgyakra nézve fenforgó hiányok nyomába jöni nem lehetett. Azonban a' még divatozóbb gondolkodás-mód mellett másképp nem történetelt, — az összeírásoknak végtelen hibásoknak kellett lenni. 'S nézzük csak mely különbözők voltak az összeírásbeli hibák okai? Az összeírások küldöttségek, t. i. a' tisztviselők mellé adott táblabírák hozzájárultával sikereltettek. — Az összeírók különböző szigorúsága tudjuk a' köz-adó-tárgyaknál is véghetetlen egyenetlenségeket származtat. Ezen egyenetlenségekhez járult még a' végzés, 's törvényes állapotok iránt felvett, 's az összeírás módjára zsinórmértékül szolgált nézetek személyenkénti különbsége is. Mert midőn némelyek legszorosabb kötelességnek tartották, eddigi szokások, 's nézetek e'mellőzése mellett mindent a' mit lehetett használni a' jövedelmek, és vagyon kitudására, 's a' hol hiteles adatok nem nyújtattak a' helybeli lakosokat hit alatt is kihallgatták, sőt még a' történet bevallások valóságát is nyomozgatták, mások illy kényszerítő eszközök hasz-

nálását a' nemesi állapot, 's alkotmány iránt való képzeleteikkel nem tudván megegyeztetni, az önkényes bevételek követeléséhez folyamodtak, vagy ha ezek megtagadtak, az illető helybelieket hallgatták ki a' nélkül, hogy előadásaik hitelességét próbára venni kötelességöknek tartották volna. Egyik fő hiba volt pedig ismét az önkényes bevételekben, a' hol ezek előkérletettek. Ezen hiba már ugyan előbbi alkalmakkal is előfordult, de aligha olly nagy mértékben mint most. Ez is igen természetes. Mert megszokva volt az önkényes bevételeknél bizonyos leszállító mérték használtatása, melly körülbelől egyenlően alkalmaztatván, majdnem maga magát kiegyenlítette. De nem most már. Mert némelyek lelkisméretesen bevételezték jövedelmeiket: mert vagy nem lehetett azokat eltitkolni, vagy féltek, hogy ha hitelt nem nyernének, más adatok után szigorúbb megrovatás alá eshetnének, vagy egész jólélekkel biztak a' végzések pontos sikerlésébe. Mások azonfogva, hogy a' megyei végzés bevételeik eddig fenállott hitelességét elvette, és erősebb próbáknak alávetette, fölmentve gondolták magukat minden további őszinte bevétel kötelességétől, 's vallottak tetszésök szerint, az összeírót bővebb nyomozgatásra utalván. Mások pedig éppen semmit sem vallottak, hanem a' végzés értelmében teendő munkálódásra szólították az összeírót. 'S illyenek talán legjobban jártak: mert lelkismeretüket minden aggodalomtól szabadon hagyták, és ha az összeírót nagyon szigorúan nem vizsgálódtak, a' kihallgatott tanúk igen leszállított értékben adták elő a' tőlök tudakolt tárgyakat.

Beadattak az összeírások, és láttattak a' hibák, de ezek olly sokak voltak, hogy azoknak megigazítására ismét új összeírást kellett volna eszközölni. 'S mi történt volna a' kivetéssel? a' beszédessel, mellyek így is olly sok nehézséggel járnak. Elfogadtatott tehát az összeírás,

és arra alapított kivetés szokott óvással csupán az esetre, 's fenhagyatván az előadandó panaszok orvoslása.

Következett az 183²/₄. évi országgyűlés után a' hátralevő napi bérek, és országos ajánlatok fejében kívánt mintegy 20,000 p. ftnak újabb kivetése. Nem lévén idő újabb összeírásra, az előbbeni ismét jövő alkalommal teendő igazítás reménye alatt megtartatott.

Az 1840-ki országgyűlés újabb terheket rótt a' nemeségre. Előre látható volt ugyan ez, 's az előbbi példa szerint lehetett volna még a' törvény kihirdetése előtt új összeírást rendelni. De tudjuk mikép a' beligazgatás napenként szaporodó munkái, 's ezekhez járuló sok elméleti vitatkozások annyira elfoglalták időnket, hogy az eszünkbe sem jutott. Az 1840. évi augusztusi gyűlések alkalmával, midőn a' törvények kihirdetettek, azoknak teljesítése állván kötelességünkbe, indítványba hozatott egy új összeírás eszközlése. A' szokott lassuság, 's késedelem a' nemesi adófizetésében sürgetőbb intézkedésekre emlékeztetett. Még az előbbi országgyűlési ajánlatok nagy része sem volt beszedve, és sokszor emlékeztettünk kötelességeink teljesítésére: egy új összeírás készítésére ujtudasítás, mert az előbbi sokak által hiányosnak gondoltatott, talán új kivetési kulcs, 's mivel az összeírások módjában olly végtelen különbségek tapasztaltattak, alkalmasint egy köz próbatétel is kívántatott. 'S ha mindezek megvoltak, maga az összeírás nem kevés időbe telt volna. És miután az összeírások elkészültek, és megvizsgáltattak, gondoljuk-e, hogy azok a' képzelt, csak általunk czélba vett tökélyt. elérték volna? Gondoljuk-e, hogy új utasítások legreálisabbak, határozatok legszigorúbbak, elenyésztehtették, 's egyenvonalra húzhatták volna a' szorgalom, a' pontosság, a' kötelesség-érzet 's a' cselekvésre olly hatékonysággal bíró gondolkodásmód különbségeit egyes személyekben? 'S így hidegen véve a' dolgot, előre lát-

ható volt, hogy a' mostaninál jobb összeírást csak akkor remélhetünk, ha az elkészülendők szoros megvizsgálására, a' fenforgó hiányoknak uj, 's szükséghez képest többszöri összeírások által is eszközöndő pótolására elegendő időt szerezhethünk. Pedig ez most már lehetetlen volt, 's mivel illy pótolólag teendő vizsgálatokról le kellett mondani, nemde méltó ok volt tartani attól, hogy miután az eddigi tapasztalás olly kedvező sikert mutatott a' titkolásoknak, alkalmasint azok is, kik előbbeni összeírásoknál lelkesmeretes bevallásokat tettek, a' tapasztalás leczkéit fogják használni akarni? Ha pedig a' kivetést ennyire hagyjuk halasztatni, mikorra lehetett a' beszédést a' nemesi adó fizetésével járó ismert nehézségek mellett reményleni? De hódolat a' tettes Rendek előre látó gondoskodásának, 's azon hazafiúi érzésnek, melly az önmagára hasonló rosszszat tűrni készebb, mint a' törvényes kötelesség teljesítésében való hanyagság szemrehányását elviselni. Meghagyatni rendelék a' tettes Rendek az előbbi összeírást, csupán a' közben jött birtok, 's személy változások igazítását kívánták az újonczállítási összeírásban munkálandó küldöttségek által eszközöltetni, ezek azonban egyszersmind minden előadandó hiányok kipótolására megbizatván. E' záradék elég módot adott orvosolni a' sérelmet: elég módot, hogy a' ki hibát tud, orvoslását kívánhassa, elég módot, hogy a' megbizottak, kik kötelességök teljesítését szívükön viselik, a' sérelmet orvosolhassák. 'S ha ez nem történt, nem a' tettes Rendeké a' hiba. Igazolva látják most a' tettes Rendek az uj összeírás iránt volt aggodalmaikat azon megyék példái által, mellyek uj összeírásokról gondoskodtak, és országos tartozásukat még eddig sem rótták le! Megyénk múlt évi september elején a' színházra tett ajánlat illetőségét lefizette egészen, 's az első között volt — Ezen kívül az 183²/₆. évi országgyűlésen a' musaeumra tett országos ajánlatnak mindeddig hátra volt

részt is lefizette. Még előbb is beszédeltetett, 's lefizet-
tethetett volna ezen színházi tartozás — de a' kivetés el-
késelt. Még az 1840. évi novemberi gyűlések alkalmával
beadattak a' kiigazított nemesi birtok összeírásai, a' tör-
vény rendelete szerint meghiteltetett küldöttség vizsgálá-
tot tett a' kivetési kulcs iránt. Sokan kik magokat, vagy
másokat az előbbi nemesi kivetések által terhelve látták,
ezen terhelés okát a' kulcs hibájának gyanították lenni,
mintha a' készpénzbeli jövedelmek a' jószág jövedelmekhez
illő arányba téve nem lennének. A' küldöttség vizsgálta a'
kulcsot, hasonlításokat tett a' pénzbeli, 's jószágoknak
pénzre számított jövedelmei között, de kénytelen volt meg-
ismerni, hogy az egészen 's szigorúan összeírt jószágnak
a' kulcs szerint számított jövedelme, 's az egészen pénz-
ből álló között méltányosabb arányt találni nem tudott, 's
ismét csak abban látta az aránytalanságot, hogy midőn
néhány készpénzbeli jövedelmek szigorúan, de nem túl-
ságosan vannak összeírva, fekvő birtokok a' valóságnál
sokkal kevesebb mennyiségben vannak bevallva, 's össze-
írva — mellyen a' kivetési kulcs változása nem segíthetett.
Ohajtott mégis a' küldöttség, miután lényeges orvoslást
a' bajra nem tudott, legalább azoknak szerezni enyhítést,
kik a' baj súlyát leginkább szenvednék. Ezek a' kisebb, 's
mintegy 200 fton alól levő jövedelmek tulajdonosai. Azok-
nak, kik többel bírnak, könnyebb az összeírásbeli arány-
talanság terhét viselni. Azért javasoltatott a' 200 fton alól
levő jövedelmekre nézve, hogy a' reájok kivetendő illető-
ség egy negyed résszel kevesbítessék. A' tettes Rendek
köz-helybenhagyással elfogadták a' javaslatot, 's ez a'
szegényebb, önérdekeit nem védhető rész iránt viselt méltá-
nyosság bizonyosága! azok iránt kik sem az összeírás,
sem a' kivetés iránt teendő intézkedésekbe befolyást nem
gyakorolhatnak, kik érdekeiket a' köztanácskozásban részt-
vevők igazságszeretetére bízni kénytelenek.

A' személyes kivetés elkésett, és ez volt oka, hogy a' beszéd oly korán, mint a' tettes Rendek végzése kívánta, nem történhetett. Azonban nem lehet igazságos ítéletet hozni valami fölött, mielőtt minden körülállások ismertelnének. A' nemcsi adó személyes felosztása nagy munka, sokkal nagyobb a' nemtelenekénél. Mert nem csak az összeírásokat kell megvizsgálni, szabályosak-e, alkalmazva vannak-e az utasításhoz? de az összeirt tárgyak jövedelmeit pénzre felszámítani, egyeseknek több járásban, kerületben, helységben fekvő birtokát kikeresni, összeadni, 's az egész tömegeből ismét a' kulcs szerint százkinti rugtatás, vagy leszállítás alá tartozó jövedelmet kiszemelni, és a' rugtatás, vagy leszállítás kulcsa szerint felszámolni kell, 's ha mindezek készek, csak akkor lehet fogni a' személyes kivetéshez oly osztoztató szám segítségével, melly a' tettes Rendek által kiszabva volt számhatárt túl ne hághassa. És mind ez egy embernek volt kötelességül téve! Előbbi alkalmakkal az al-adószedők rendeltettek a' számvevői hivatalnak segítségéül. Más megyében maga a' személyes kivetés eszközlése számos tagokból álló küldöttségre volt bízva, 's ezek magok közt felosztván a' terhet, és fáradságos munkát, hetekig is dolgoztak, 's csak így lehetett a' személyes kivétést gyorsabban eszközölni. Valóban semmi sem lenne ohajtandóbb, mint az ime idézett példa szerint köztünk találni többeket, kik a' közigazgatás terhesebb, 's fáradságosabb munkáit hazafiúi érzésből segítenék teljesíteni. Melly szép sajtásága törvényhatósági alkotmányunknak, hogy a' kiváltságos osztálybeliek mindenikének szabadon tárva áll a' közigazgatás, 's végrehajtó-hatalom gyakorlatában való részvét! De legyünk őszinték: ezen részvétet naponkint lankadva, 's csak ott látjuk gyakorolva, a' hol kényelemmel, a' hol magányos dolgok hátramaradása nélkül, 's némileg kedvtöltésül történhetik. Közgyűléseinkben résztvevők száma

gyérül, mihelyest a' kedvencz vitatási tárgyak kifogynak — 's ha azon kedvencz-tárgyak hosszasan tartott vitatásai a' hátratétetett, 's számos egyes szegények érdekét illető tárgyak fölvétethetése végett a' közgyűlés tovább tartását kívánják, alig van módunk egy közgyűlés tiszta képzetét a' résztvevők illető száma által fentartani. Polgári törvénytörvényeszeink látogatottabbak, mint a' főben járó tárgyak fölött itélgetők. Igaz ugyan, hogy számos küldöttségeink különös részvételi buzgóságot látszanak bizonyítani a' közdolgozók iránt. De csak olyanok, mellyeknek munkálódásai fáradságban, vagy alkalmatlanságban nem kerülnek. Legyen egy küldöttség munkálódása kevéssé kellemetlen, sokakat látunk olyantól menekedni akarni, 's kevés találkozik, ki illy kellemetlen küldöttséget elvállalna. Hát mit mondjak még olly munkálatokról, mellyek hosszabb időt, és valóságos terhes munkát, p. o. számolásokat, számadások, összeírások megvizsgálatát kívánják? Ezekre már épen nehéz részvétet találni. Pedig ezeknél leginkább lenne segítségre szükség, 's e' segítség híja oka a' felhalmozott hátramaradásoknak minden számolási tárgyaknál. Közgyűlések, 's törvényeszekek alatt más dolgok alig engednek időt illy küldöttségekben munkálódni, ezeken kívül igen nehezen tudjuk a' küldöttségi tagok összejövételét, 's ha összejöttek is néhány napnál tovább való együttlételet eszközölni, hogy a' fáradságos munkák véghezvitel-hessenek. Egy embernek pedig, egy számvevőnek már azelőtt is, mint tapasztaltuk, nehéz volt, most pedig a' folyamatban levő tárgyak szaporodása mellett épen lehetetlen segítség nélkül a' kívántatókat teljesíteni.

Miután a' kivetés elkészült, nyomtatott levelekben tudósítatot mindenik fizetésbeli illetősége, 's a' fizetésre rendelt határidő iránt, ezen levelek biztos kézhez szolgáltatása járás, és kerületbeli tisztviselő uraknak levén kötelességül téve. A' fizetések osakugyan gyorsan előmentek,

's ez ideig csak 1805 ft. 57 d. $1\frac{1}{2}$ van hátra. Csudálni lehet valóban, hogy ezen mennyiség is miként maradhatt el, kivált a' szegényebb nemességnél, mert ezt újabb, 's gyakoribb példák eléggé meggyőzhettek a' hátramaradások bírói megvételének költséges módjáról. A' záridő ugyan még az augustusi gyűlések alkalmával múltván el, már akkor kellett volna törvényes lépésekhez nyúlni: de akkor régiebb pénztári követelésekre nézve szigorúbban rendelt végrehajtások ezen legujabbak iránt is azonnal a' kívántak szerint teendő intézkedést hátráltatták.

Beszédetvén ekkép nagyobb része a' legutóbbi országgyűlési kivetésnek, mint emlitém, megyénk lefizette mind a' színházi illetőséget, mind a' musaeumra még az előbbi országgyűlésről maradt tartozását — de a' honi tár által a' kövelek fizetésére kölcsönözött summákkal még adós maradt. Nem kell azonban felednünk, hogy valamint előbbi alkalmakkal, úgy most is a' közönségesen hibásnak tartott jövedelmi összeírás használatása a' szükség, az idő szűke által volt kénytelenítelve, 's mindig csak óvással és jövendőbeli biztosabb intézkedés reménye alatt történt. Látjuk az idők, 's azokkal fejledező új szükségek gyors haladását: ha tehát illy kellemetlen kénytelenség által magunkat ismét meglepetni nem akarjuk, előre kell a' jövendőbeli nemesi kivetésekre készítendő jobb adatokról gondoskodnunk.

A' megyei pénztárak állapotjának tisztába hozatása ohajtandóvá teszi, hogy a' fels. kincstár, és megyei pénztárak között felforgó kölcsönös követelések mennél előbb kiegyenlitéssenek. Régóta vannak ez iránti munkálatok folyamatban — 's egykor igen nagy buzgósággal folytattattak, de változván az idők, 's velek az emberek, — kilépvén a' kezdett munkák köréből azok, kik munkálódások tárgyainak, 's azokkal kapcsolatban álló szövevényes viszonyoknak kortársai voltak,

— hogyan ne kellett volna a' megakasztott munka folyamának is hátramaradást szenvedni? A' munkálódások történeteit igen röviden lehet előadnom. 1820-ban terjesztettek a' megye által ezen követeléseket illető irományok felsőbb helyre. Válasz érkezett 1833. eszt. 2082. sz. a. erre a' megyei küldöttség viszon észrevételeket készített, 's azok 1834. eszt. 360. sz. a. felküldettek, mellyekre a' felsőbb helyről 1835. eszt. 481. sz. a. a' második válasz jött. Ismét a' megye részéről 1835. eszt. 2351. sz. a. némmel észrevételek a' főmgú h. tanácsnak felküldettek, mellyekre a' h. tanács 1836. eszt. 1455. sz. a. a' fő hadi kormány izenetét általtette, fél évi záridő adatván a' megyének, hogy a' kívántatók iránt bővebb felvilágosításokat adjon. A' fél év helyett azonban több évek teltek el. A' h. tanács sürgette a' hátralevő felvilágosítások előterjesztését, figyelmeztetett mikép az országgyűlésen folyvást sürgettetik ezen régóta a' kir. kincstár, 's megyék közt fenforgó követelések kiegyenlítése, de sürgetései mellett sem lehetett előbb kötelességünket teljesíteni. A' gyakoribb hivatalváltozások az irományok összeszedését, 's kikérését annyira megnehezítették, hogy csak a' múlt tavaszon lehetett a' küldöttségnek kimerítő tudósítást tenni a' kívántatók iránt. Végre ez is megtörtént, 's a' mint kívántatott, a' különböző tárgyalatás alá tartozó tárgyak elkülönözve terjesztettek elő m. e. aprilis 27. 1124 sz. a. 's felküldettek. Ezen követelések részint a' hadi kincstárt, részint t. i. a' volonok költségeire nézve a' királyi magyar kamarát illetik. A' hadi kincstár követelései a' francia hadak idejében természetmények vételére kölcsön adott pénzekben állanak. A' megye, 's jelesül a' megyei adózók követelései a' francia hadak idejében az általmenő muszka seregekre tett, 's nagy részben még ki nem elégített költségekben, a' rendes számon felül a' megye által tartott katonaságra nézve kiszolgáltatott, 's készpénzzel a' való-

ságos vételi árak szerint kifizetni ígért természetmények értékében, némelly elmaradt katonai kiszolgáltatások bevételeiben, 's a' kiszolgáltatott természetményekért készpénz helyett adott kincstári még ki nem fizetett kötelezvényekben állnak. A' muszka seregekre nézve felsőbb rendelkezések által ígérve volt, még a' nem nyugtatott költségeknek is kifizetése — azonban most az udvari hadi számvevői hivatal számosabb kitételeket nem tartván eléggé igazoltaknak, félrevetett, és a' kiszolgált természetmények árára nézve is leszállításokat kívánt tenni, holott ezen költségekre nézve már úgy is kincstári kötelezvények adva voltak. A' katonaságnak kiszolgáltatott természetményekről vett kincstári kötelezvényekre nézve még kamatok is voltak ígérve, — némelly apróbbak, földesurakat, 's adózó községeket illetők, valósággal még több évek előtt kamatokkal együtt kifizetettek: a' nagyobbaknál a' hadi udvari számvevői hivatal szinte az árakra nézve támasztott nehézségeket, de vannak kötelezvények, mellyek szinte felküldettek, azonban még tárgyalatás alatt nem voltak, 's mellyekről a' küldöttség mindedig a' kéznél levő irományokból ki nem tapogathatta, vajjon szinte, és kinek fizetettek légyen ki? Ezek iránt bemutatattván, hogy az eredeti kötelezvények mikor küldettek által, felvilágosítás kéretett a' főmgú h. tanácstól hollétök vagy mikép történt kielégítésökről; a' többiek, 's a' fenforgó minden a' felsőbb helyről támasztott kifogások iránt a' küldöttség észrevételei újabb oklevelekkel támogatva, mint emlitém, beadattak, 's felküldettek. Az úgynevezett 1807. évet megelőző időbeli katonai kiszolgáltatásokból a' katonai árszabás, 's piarcsi árak közötti különbségből származott veszteségek követelése ö felségéhez teendő egyenes folyamodásra levén utasítva, ez akkorra hagyatott fen, midőn a' folyamatban levő előszámítások utján némelly követelések félrevetetének, hogy ezekkel együtt ö felségének felterjesztethes-

senek, a' fő mgú h. tanács ezen alkalomra részéről való közbenjárását megajánlván.

A' volonok számadásaira nézve régen beadta az akkori számadó Párniczky József feleleteit, 's csakugyan azokra végső elmarasztalás is következett. Azonban ez ellen megyénk részéről újabb kifogások tétettek. Az elmarasztalás leginkább a' volonok tiszteinek illetőségökön felül különböző czímmel adott fizetéseket, némelly kiadások igazolására szükséges bizonyítványok híját, 's a' vett készüléteknek hiányos általadását érdekli. A' megye ujabban m. e. 1124 sz. a. felterjesztett észrevételére a' felelet lejött, 's annyiból az előbbi elmarasztalásnál kedvezőbb, hogy a' tisztek által helytelenül vett pénzek tőlök rendeltetnek a' megye által beszedetni. Ezen válasz a' kincstár, 's megye közötti követelésekben munkálódó küldöttségnek levén m. e. 2981 sz. a. csak a' legutóbbi közgyűléstől kiadva, a' teendők iránt véleményével még hátra van.

De vannak még a' nemesi felkelési pénztár ellen részint a' középponti felkelési országos pénztár, részint a' kir. kincstár által támasztott követelések. Az országos középponti felkelési pénztár követelései a' beadott számadásokból visszavetett költségekben, az 1796. és 1801. évi táborozásból eredt széna-veszteségekben állnak, 's ezek öszvesen v. cz. 15263 ft. 27 krt. tesznek. A' királyi kincstár követelései származnak a' különféle felkelő seregek, vagy a' nemeség által állított seregek szükségeire a' királyi kincstár által szolgáltatott hadi készülétek, 's fegyverigazítások hátralevő árából. Ezen követelések tesznek öszvesen v. cz. 12564 ft. 32³/₈ krt. Megemlítendő azonban, hogy a' kormány részéről a' könnyű lovagoktól megtartott lovak ára a' kint levő tartozások fejében bevétetni ajánl-

tatott, de a' megye ezen árakat minden beszámítás nélkül ő felségének oda ajánlotta.

Mind ezek iránt a' főherczeg nádor számtalan sürgetései után csak múlt év aprilis 27én 1126. sz. a. lehetett a' küldöttség munkálatát előterjeszteni, 's felküldeni: a' válasz szinte megérkezett, 's múlt közgyűlésekből 3346. sz. a. adatott ki az illető küldöttségnek — tárgyaltatás alá, — de már kimerítve lévén minden a' mi előadódhatott — alig maradt valami hátra, és a' főherczeg nádor válaszában a' hátralevő tartozások mennél előbbi kielégítését sürgeti főleg azért, hogy a' bejövendő pénzekből viszont az országos felkelési pénztár az egyes hatóságok hátralevő kereseteit kielégíthesse.

A' megyei nemesi felkelési pénztár követelései ezen tartozásaihoz képest igen csekélyek — t. i. csak bizonyos 2100 ft. letétel, és Gömör vármegyei felkelő sereg számára kiszolgáltattott természetű hátralevő árából állnak. Amarra nézve általunk kívánt felvilágosítás előterjesztése iránt a' főherczeg nádor az illető helyre utasítást adott. Gömör vármegye ellen támasztott követelésre nézve az illető eredeti katonai nyugtatók még 1815. évben küldettek Gömör vármegyének kifizettetés végett, de ez mindekkoráig elmaradt. A' megyei küldöttség ezen hátramaradásban levő kétségtelen követelést, az országos felkelési középponti pénztárnak a' megye ellen támasztott keresetibe vélte oda adandónak, azt híven, hogy Gömör vármegye is még a' középponti felkelési pénztárral kölcsönös követelési viszonyokban áll. Mi is megiratván, a' főherczeg nádor azt válaszolta, hogy Gömör vármegyével fenforgó követelésekre a' végső kiegyenlítés megtörténvén, az oda utasított követelést elfogadni nem lehet; azonban Gömör vármegye a' megye követelésének kielégítésére felszólítatot.

Hátra maradt még emlitenem, hogy azon régi a' királyi kincstár, és megye közötti követeléseket érdeklő egyik, úgynevezett depó-pénztárból a' számadások befejeztével fenmaradt 4157 ft. 18 krnak holléte iránt tisztában nem vagyunk. Még 1826. eszt. 85 sz. a. jelentést tett erről az akkori számvevő, mellynek következésében az illető számadó örökösei pörbe idéztetni rendeltettek, melly megtörténvén ugyanazon 1826. eszt. 863. sz. a. a' megidézett örökösöknek a' számadások közlése iránt tett folyamodására küldöttség nevezetett. Mi történt ez után eddig, nem tudhattam meg, — hátra van tehát ezen tárgyra nézve is a' kívántatóknak bővebb kinyomozása, 's a' körülményekhez képest sürgetőbb intézkedések eszközzése.

Hazánkban egy különös ágazatát, 's nevezetes ágazatát teszik a' beligazgatásnak az urbéri dolgok. A' polgári törvényszolgáltatásnak, a' helyhatósági igazgatásnak külön neme: feltennünk nem lehet, feltennünk nem szabad, hogy e' módok elkülönözése az igazságszolgáltatás sikerére nézve különbséget, t. i. az urbéri alattvalókra káros különbséget gyakorolhasson, hogy az ő jogaik kevesebb oltalom, kevesebb biztositék alatt legyenek, mint mieink. Mert ilyen valami az országlás céljaival meg nem férhet. Tehát csak formábeli különbséget kell az eddig gyakorlott uri hatóság fentartása mellett képzelnünk. De hogy az így fentartott hatósági jogok az urbéri alattvalók kárára ne lehessenek, korlátok, szoros, és sokféle korlátok alatt kell tartatniok. És ide megy ki az egész urbéri törvény célzása, t. i. annyira korlátozni, annyira, 's olly szoros felügyelés alatt tartani a' földesuraknál hagyott törvényhatósági jogok gyakorlását, hogy azok miatt az alattvalók állapotja rosabb ne lehessen, mintha a' közönséges törvény alatt volnának. Ebből kellett következni az urbéri alattvalók fölött kívántató, 's részint a' megye ré-

szint a' felsőbb kormánysszékek által eszközlendő folytonos gyámság gyakorlatának. Tagadhatatlan az, hogy az urbéri törvények pontos szigorú teljesítése több oltalmat nyújt a' szegény adózónak a' hatalmasok ellen, mint a' közönséges törvény adni képes volna, ellenben a' földesurak részén olly terhet mutat, melly a' hasznok, és károk közötti mérleget jól elkészíteni tudóval alig ohajthatja e' kiváltság további fentartását; de ha ezt sem egy, sem más részről még eléggé által nem látták, ennek csak az az oka, hogy a' törvények rendelkezései nem sikereltek olly pontosan, mint kellett. Vessünk csak mi is egy pillanatot önhelyezetünkre, 's vizsgáljuk, 's valljuk meg őszintén, miképt hajtattak végre eddig az urbéri törvények?

Emlékezzünk vissza azon időre, midőn az 1832²/₆. évi országgyűlés törvényei kihirdetettek, — milly behatást tettek reánk? Reánk mondom, kik részt vettünk az országgyűlés alatt még több kedvezést, több szabadságokat sürgető megyénk utasításaiban. Mindenek előtt a' törvény homályos részeinek megmagyaráztatására, ott a' hol a' törvény sikerlése nehézségekkel járna, annak könnyítésére statutumok alakjában hozandó végzések sürgettettek. Voltak ellenkező nézetek, mellyek a' törvény magyarázatát a' végrehajtó-hatalom egyik ágának sem vélték jogához tartozni, azt állítván, hogy a' kétséges esetekben, vagy a' végrehajtás iránt támadandó kérdésekben csak birói ítélet adhat utasítást. De ezen vélemény kisebbségben maradt, 's az 1836. eszt. 1632. sz. a. végzés által a' következő közgyűlés tanácskozásainak kitűzött tárgyául tétetvén, az 1837. eszt. 457. sz. a. meghozattak a' kívánt statutumok. Kérdés támadván a' fölött, vajjon az újabb törvények folytában a' kisebb rendőrségi, 's a' főbenjáró vétségekhez nem tartozó kihágások megfenyítése ki által legyen gyakorlandó? ennek megvizsgálására, 's a' kívántatók iránt javaslatadásra 1837. eszt. 461. végzés által ugyanazon küldöttség

bizatott meg, melly az urbéri törvények sikerlésére szükséges utasítási javaslat készítésében munkálódott; — de ezen feladat azon tárgyak közül való, mellyekről sokan csak vitatkozni is félték, 's a' küldöttség munkálódása annyival inkább gondoltathatott elhalaszthatónak, hogy annak gyakorlatbeli szüksége nem éreztetett. — Igen is, tettes Rendek, a' mi mint kétséges tárgy vitatás alá tartozandónak, 's végzés által gondoltatott eldöntendőnek, a' közélet által megfejtve lön, és — talán szükség többé nem lesz e' tárgy fölött vitatkoznunk.

Még 1836. eszt. 1323. sz. a. rendeltetett el a' pusztá, és a' nemesek által birt házhelyeknek a' törvény által parancsolt összeírása. Küldöttségek nevezettek járasonkint, utasítással ellátatvák az összeírás mikénti eszközlésére. A' megye részéről ez úttal a' törvény rendeletének elég tétetett. A' küldöttségek eljártak, számtalan nehézségekre akadtak; mert sok helyen az urbér behozatala alkalmával találtatott házhelyeket nem lehetett jól kivilágosítani. Voltak esetek, hogy egy helységben több birtokosok között némellyikének az urbér behozatala alkalmával volt némelly telkei elenyésztek, ellenben másokénak szaporodtak: az egész helységre meglevén az urbérbe iktatott telkek összes száma, az egyeseknél megszüntetetteknek további nyomozgatását sokan feleslegesnek, vagy épen helytelennek is akarták tartani. Más részről ellenben igazságtalannak látszott, hogy egy birtokosnak kétségtelen urbéri pusztá házhelye majorsági természetre emeltessék, azért, hogy mig ő magáét elpusztította, birtokos társa, vagy ennek elődjei majorságbeli földeikből házhelyeket alkottak, mellyeket többé vissza nem vehetnek. Hosszas vitatkozások folytak e' kérdés fölött a' középponti küldöttségnél, mellynek kötelességéül volt adva a' fiók küldöttségek által készített összeírásokat megvizsgálni, és a' fenforgó kérdéseket eldönteni. Eleinte egy általános aggodalom látszott

felettünk lebegni. Az új urbéri törvény úgy tekintetett, mint a' nemesi tulajdon egy részének kisajátítása, 's azért mivel egy el nem hárítható szükségnek nézetett, legalább oly szűk határok közé kívánták sokan szorítani, mint csak a' körülmények engedhették. Különösen aggódott a' középponti küldöttség az illető felek netalán történhető ki nem hallgattatások felől, 's azért hogy védelemtől, oltalma módjától senki meg ne foszlathassék, az összeíró küldöttségek jegyzékei, a' középponti küldöttségnek azokra költ határozatával együtt az illető felekkel közöltetni rendeltettek. — Így lőnek a' dolgok húzva halaszta több évig — közlések történtek, nyilatkozások adtak, nem adtak, pótoló vizsgálatok tétettek, 's így múlt el a' törvény kihirdetése után 3 év, 's még teljesítve nem volt. Csak történeti adatképen tartottam szükségesnek előhozni, hogy az urbéri törvények tárgyában kiküldve volt küldöttség tudósítása helyben hagyott pontjai közt 1836. eszt. 1323. sz. a. foglaltatik az is, hogy a' törvény hirtelétől fogva számíttassék fel, 's terjesztessék elő a' nemesek által birt urbéri házhelyekre eső adó mennyisége. Méltán lehetett a' törvény hű tisztelőinek neheztelni e' törvény késedelmes végrehajtásán: azért bizta-e a' törvény reánk határozásainak sikerlését, az adózó népnek abból ohajtatott könnyebb-ségét, hogy azzal illy késedelmesen bánjunk? Sürgettettek az összeíró küldöttségek még végső közlésekre, 's tudósításaik előterjesztésére; a' sürgetőbb intézkedéseknek sikere annyiból volt, hogy e' tárgy az 1839. eszt. novemberi gyűlések alatt végkép eldöntetett. A' központi küldöttség végsőképp megvizsgálván az összeírásokat, a' megyének előterjesztette. Voltak, és tapasztaltattak még hiányok, — az összeírók jelentették, mikép ők minden lehető nyomozást megtettek, a' földesurakat többször sürgették észrevételeik előadására. Mit lehetett, mit kellett tenni, ha a' földesurak önérdekeikben semmit sem tettek? És itt is-

mét látjuk a' pörlekedési rendben megszokott hosszas formák, húza-vonák, késedelmek, halogatások szerencsétlen következéseit, általnöve a' köz-élet, a' köz-igazgatás minden ágaiba. Mi sikert hoznak ezek a' sokszor ismételni kívánt közlések, felszólítások, sürgetések? Hányszor hallottuk midőn valamelly kötelesség teljesítésének szorosabb követeléséről volt szó, hányszor hallottuk említeni, hogy ez vagy az felszólítva nem volt, hogy tartozásáról nem tudott, 's hogy bár mikor kerestessék meg, kész eleget tenni, 's azért igazságtalan lenne szorosabb elégtételi eszközökhöz nyúlni? Megtörténtek a' közlések, felszólítások, pedig nem csak egyszer, — és több évek lefolyta után még sem lehetett czélt érni. 'S így történik tettes Rendek, hogy nem egy, de számtalan tárgynál köz-igazgatóilag általunk gyakorlott békebiróság a' barátságos elintézés, egyeztetés dicső czélzása mellett több ideig késlelteti a' legvilágosabb kereset kielégítését, mint a' legszerencsétlenebb helyzetű rendes per mellett történhetnék. Miután tehát a' földesurak közül többen sem nem adtak felvilágosításokat, sem azok kik talán a' küldött-küldöttségi véleményben meg nem nyugodtak, a' törvény által engedelt kedvezés követelése iránt kívánságukat nem nyilatkoztatták; előadatott a' küldöttség tudósítása a' közgyűlésnek, azon földesurak nyilatkozásaival, a' kik pör útján kívánták a' rajtok követelt pusztá házhelyek kérdését eldöntetni. — Ezek ellen 1839. eszt. 2368. sz. a. a' pör-út a' törvény említett rendeleténél fogva megengedett, a' többiekre az adó kivettetni, az al-adószedők által beszédtetni, a' hátramaradók jegyzéke minden év végével előadatni rendeltetett; magoknak az ekkép már megrótt telkek tartozmányaiknak összeírása a' benépesítés kellő szorgalmaztathatása végett, az illető járásbeli tisztviselők által a' küldöttség véleménye szerint előterjesztendő levén.

Említettem, hogy hiányok voltak az így megrótt házhelyek számításában; p. o. a' földesurnak semmi majorság földje nem volt, 's pusztá házhely fejiben megrovatt, — vagy a' pusztá telek már benépesítve vagy tartozmányai adózó kezeknél szélyelosztva voltak, de nem adatván az az illetők által többszöri sürgetés után is semmi felvilágosítás, megrovattak. Némelly helyeken nem lehetett kinyomozni több birtokosok közül, mellyiknek legyen birtokában az elpusztult régi urbéri illetőség: 's annak következésében többen együtt rovattak meg a' nélkül, hogy kinek kinek illetősége meghatározatott, vagy meghatározatathott volna. De magok az illető birtokosok semmit sem tén, — még a' pör útjának megengedtetését sem kérvén, megrovattak. Ekkép mind a' két tárba a' pusztá, és a' nemesek által birt házhelyek fejiben kivettetett:

Kékkői járásban	388 ft.	17 ³ / ₄ kr.	—	122 ³ / ₄ telektől
Szécsényi járásban	353 „	25 ³ / ₄ „	—	95 „
Füleki járásban	65 „	3 ³ / ₄ „	—	22 ⁷ / ₁₆ „
Losonczy járásban	34 „	30 „	—	16 ¹ / ₈ „
	841 „	17 ¹ / ₄ „	—	255 ⁶ / ₈ „

Megtörtént nagy bajjal a' kivetés, de ez után jöttek még csak a' beszéd nehézségei elő. Az al-adószedőknek meghagyatott, hogy az illetőket tartozásaikról értesítsék, 's fizetésre szólítsák föl. Megtörténtek a' felszólítások, irásban is, szóval is, az al-adószedők jelentést tettek, és még akkor is a' gyűlésben panaszokat hallottunk, hogy az illetőknek tartozásaik tudományára nem jöttek. És így ismét visszautasítván az al-adószedők tudósításai a' háttamaradások iránt újra felszólítások rendeltettek.

Közbejött az 184⁰/₁. évre való második kivetés, 's még az első évi sem volt beszéde. Az 1841. évi januáriusi gyűlések alatt végre tudósítások adattak, mellyek szerint befizettetett a' pusztá, és nemesek által birt telkektől:

Kékkői járásban	96 ft.	13 $\frac{1}{2}$ kr.
Szécsényi járásban	83 „	10 $\frac{1}{2}$ „
Füleki járásban	7 „	48 „
Losonczy járásban	— „	— „
	<hr/>	
	187 „	12 $\frac{1}{2}$ „

Előterjesztetvén ekkép némelly részben a' nemesektől, 's földesuraktól beszedett köz-adóbeli tartozások ugyanakkor a' hátramaradók ellen 1841. eszt. 209. 227. 228. és 229. sz. a. költ végzések által kívánt pör elrendeltetett. Miután az idézések megtörténtek, akkor vették csak magukat észre az érdekeikre elég gondosan fel nem ügyelt földesurak, 's számos folyamodások jöttek a' tettes Rendekhez, a' hibás megrovást, helytelenül támasztott követelést panaszlók, 's bővebb nyomozásra küldöttséget, vagy a' törvény által rendelt pör-út megengedtetését kérvén. De a' törvénykezés rendét megakasztani, 's a' bíró eleibe vitetett kérdést attól elhúzni nem lehetett, a' telkek urbériségének kinyomozása iránti pört csak addig lehetett megengedni, még a' kérdéses telek meg nem rovatott, és az adó arra kivette nem volt. Mindezeknél fogva a' folyamodók egyszerűleg azért, hogy a' követelés bíró eleibe lenne terjesztve, oda utasítottak. A' törvény legsummásabb eljárásmodot rendel az illy adó behajtására. Az ügyészi hivatalnak az idézések iránti végzés az 1841. eszt. januariusi gyűlésekből adatott ki, de az augustusi gyűlések alkalmával még csak igen kis részben volt sikerelve. Igazolta ugyan magát az ügyészi hivatal, hogy az elkészült idézőlevelek kézhez szolgáltatásában történt akadályok okozták, a' végzésnek nem teljesítését; a' tettes Rendek mindazonáltal szorosabb intézkedés szükségét látván, ügyészi vád terhe alatt rendelték 1841. eszt. 2090. sz. a. a' hátralevő idézések teljesítését. Mellynek következtében novemberi gyűlések alkalmával tudósítás adatott az eszközlött besze-

désekről: hátramaradván még be nem szedett tartozások behajtásának további sürgetése. —

Ezek a' puszta, és nemesek által birt telkek adóztatásának történetei. A' törvény nem csak adóztatást, de a' benépesítés szorgalmazását is rendeli, és ez a' másik főpont, mire a' törvényhatóságoknak az urbéri törvényeknél különösen ügyelni kötelességök. Ehhez tartozik a' puszta telkek tartozmányainak összeiratása, 's ország-szerzte hirteltetése. Sürgető végzések hozattak, de az összeírások eddig még egy részben hátra vannak. Azonban mind ezen hirteltetéseknek, mint tudjuk, sikere nem sok szokott lenni. Találkoztak mégis némelly vállalkozók, 's a' megyéhez folyamodtak azt panaszolván, hogy nekik a' puszta telket a' földesurak általadni nem akarják. A' tettes Rendek a' törvény rendeletének teljesítésére felszólítatni rendelték az illetőket. A' felszólításokra jöttek, nem jöttek feleletek, 's ezek többnyire mentekezők, a' benépesítés tartozását egy vagy más oknál fogva elhárítani kívánók. A' tettes Rendek megbírálván a' mentségeket, mivel helyteleneknek találták, a' törvény rendeletét szorosán teljesíteni kötelességöknek ismervén, a' benépesítés halogatóit az 1834. évi XI. törvény által meghatározott pörbe rendelték idéztetni. Több hasonló esetek is következtek, 's a' tettes Rendek szoros következetességgel hasonló intézkedésekhez nyúltak, ügyészi pör terhe alatt intetvén a' késelemeseket, 's ha az sem használt, pörbe idéztetvén. Ezeknek csakugyan nem hibázott sikere. Mert már több így visszatartóztatott telkek benépesítettek.

Harmadik súlyosabb rendszabása az urbéri törvényeknek az, melly a' fenforgó, és el nem intézhetett panaszoknak urbéri úton való tárgyaltatását, 's záridő alatti urszékek tartását kívánja. Az urszékek tartása ott, a' hol meghatározott időben rendszeresen tartatni nem szoktak, nagy teher, költségekkel járó teher,

főkép ha a tárgy maga kisebb érdemű, és ezen teher súlya épen a szegényebb részét éri a birtokosoknak. 'S azért méltányosság látszik abban, hogy illy teher viselésére csak akkor kénytetessék a földesur, ha az el nem intézett panasznak némi alapja van. Igy szokott történni ott, a hol polgári ügyekben a barátságos elintézés nem sikerül: a szegény adózónak csak akkor adatik ügyészi pártfogás, ha keresetének elégséges alapja találtatik. Igenis, de annak, a kinek az ügyészi pártfogás megtagadtatik, fenmarad szabadsága, 's joga önmagának a törvényes útra folyamodni, 's a politikai úton nem nyert elégtételt a birói hatalomnál keresni. Nem így az urbéri tárgyaknál. Itt a földesur intézkedésével meg nem elégedett, vagy az ellenféllel meg nem egyezhetett panaszkodónak törvényes elítélést csak az urbéri urszéktől lehet nyerni, és így, ha törvényes útra igazítatik, eszközt, 's módot kell adni, hogy azt használhassa. — Ezen eszköz pedig — miután urszékek állandóan, 's minden törvényes időszakban tartandó biráskodásra rendszeresítve nincsenek — az urszékek elrendeltetésében áll. Igaz, hogy e teher nyomasztó teher a földesurakra, — de nem lenne-e a szegény alattvalóra nézve nyomasztóbb, ha midőn minden más legkisebb keresetére nézve is törvényes útra folyamodhat, csak ő lenne a köz-törvény eme jótékony rendelkezésből az urbéri tárgyakban kizárva? Ebből is látszik, hogy az urbéri viszonyok melly elkülönödött, melly nehéz intézkedéseket tettek szükségessé, hogy a közigazsággal megférhesenek. Miután tudniillik a földesuraknál az eddig fenállott kiváltságos biráskodási hatalom meghagyatott, hogy árt-hatatlan legyen, szoros korlátok közé volt szorítandó, és az urbéri alattvalóknak mód eszközözlendő, hogy a törvényes utat mindenütt, a hol tetszik, megkísérthessék. Történt még is nálunk egyszer, hogy midőn egy illy politika; úton a panasz el nem intéztethetett, a folyamodók, azért,

mivel a' tiszti tudósításból panaszok alaptalannak találtott, kérelmüktől egyszerüen elmozdítottak. Azonban fölterjesztetvén urbéri tárgyaitokról vitt külön jegyzőkönyv felsőbb helyre, emlékeztetve lönk a' törvény rendelkezésére, 's az el nem intézett panasznak urbéri úton kívánt tárgyalatása meghagyatott. És igen helyesen. Az urbéri viszonyok alapját a' folyvást legfelsőbb helyig terjedő szemmel-tartás, 's az urbéri ügyek gyámság alatti helyzetése teszi, és ha valamelly urbéri panasz a' panaszkozó megnyugvásával el nem intéztethetett, nem elég az, hogy a' vizsgálatba befolyt tisztviselő alaptalannak gondolja, nem elég, hogy a' tudósítást vevő megye a' tisztviselő véleményében osztozzék, a' felsőbb kormányzéseknek is kell arról meggyőződve lenni, a' birói hatalomnak kell közbejönni, 's mivel a' felsőbb kormány ellenőrségét különben nem gyakorolhatja, mivel a' birói hatalom csak törvényes úton döntheti el a' panasz alapos, vagy alaptalan volta fölött támasztott kérdést, urbéri tárgyalatásnak, urbéri urszéknek kell közbejönni. Ezen a' felsőbb helyről vett üdvös figyelmeztetés óta mi is gondoskodásunkat szigorúbban intéztük a' törvény rendelkezéseinek pontos teljesítésére, mit gyűléseinkből időről időre rendelt számos urszékek iránt költ végzéseink eléggé tanusítanak.

De nem elég az urszékek tartását elrendelni, tartozunk azt sikereltetni is. 1833. eszt. 1840. sz. a. végzés rendel, hogy a' főszolgabírák minden urbéri pörre nézve, hol a' tiszti ügyész a' felpörös, szólítsák fel az uraságot egy vagy kétszer 15 nap alatt eszközözlendő urszék tartására, és ha vagy a' felszólításnak sikere nem lenne, vagy az urszék határnapja elhalasztatnék, maguk rendeljenek határidőt, 's a' kívántatókat sikerelvén, erről tudósítást terjesszenek elő. A' törvény igen világosan rendelkezik. És itt tettes Rendek alig merném az 1836. évtől fogva az urszékartatása iránt költ végzéseket a' valósággal sikereltekkel ösz-

szehasonlítani. Kétségen kívül van, 's lehet sok, a' mi a' rendelt urszékek zár alatti tartását, ha nem is akadályozza, de nehezíti. Nagyobb uradalmak évenként egyszer, vagy kétszer tartván rendesen urszékeket, szeretik az urbéri útra utasított panaszokat ugyanakkor elítéltetni, nehogy csekélyebb dolgok miatt időközben tartandó urszékek költségeivel feleslegesen terheltessenek. De tettes Rendek, a' törvény illy kivételt nem tesz, 's föltétlenül szabja meg az időt, mellynek sikertelen elmúltával a' megye köteles urszéket nevezni. Költség-kimélés, vagy kényelmesség itt figyelembe nem jöhet, mert a' törvény arról is gondoskodik, t. i. hogy a' tehetetlenebbek folyamódásaira ingyen rendeltessék uriszék. Nekünk nem kelene mást tenni, mint egy különös jegyzéket készíteni, melly évnegyedenként urszékek tartása iránt költ végzéseinket egy rovatban, másokban pedig azt, vajjon a' következő közgyűlésekig megtartattak-e? mutassa, és ezen jegyzéket urbéri jegyzőkönyveink mellett a' h. tanácsnak felküldeni, — alkalmasint ismét a' törvény pontosabb teljesítésére kapnánk emlékeztetést. 'S hát ne legyen-e magunkban elég erő, elég akarat szigorúbban örködni a' törvény teljesítése fölött? felsőbb helyről kellessen-e várni utasítást, hová mi azelőtt olly gyakran folyamodtunk törvényeink sikereltetését sürgetve? Nincs itt másra szükség, csak, hogy felszólítván az illetők a' rendelt záridő alatt tartandó urszékre, a' felszólítás sikeréről, a' mint a' törvény rendel, a' legközelebbi közgyűlésnek jelentés tétessék. Valahányszor az történt, a' tettes Rendek a' legujabb időkben szigoruan intézkedtek a' törvény teljesítéséről. Azonban itt is előbb történtek némelly fél intézkedések, 's néha az elmulasztott urszékeknek ujabb szorgalmazásával beelégedtünk. Ne csudáljuk tehát, ha illy helyzetben némellykor a' tisztviselőknél túlságos buzgalomnak tartatott minden kis késedelmet feladni, 's feladásokkal ujköltséget

róni a' földesurakra. Sokszor biztatások, ígéreték méltányosnak tartották a' szünetedését. 'S néha volt sikere. Ellenben sokszor nem, 's kellett jelentést tenni. Ez egy legkellemetlenebb része a' tisztviselői kötelességeknek, midőn hivatalból, magányos panasz nélkül a' törvény teljesítésében késedelmeskedők ellen feladólag, vádolólag kell föllépni, főképp ott, hol kényesebb viszonyok forognak fen; és az illy hivatalos feladásban olly valami kellemetlen szerep képzeltetik, hogy gyakran később a' tisztviselő önmagát hátramaradással vádoltatni hagyni, mint mások hátramaradását előterjeszteni. Szép, és gyöngéd érzések ezek, de a' hivatal kötelességeihez nem tartozók, 's midőn hivatalt vállalánk, számot kelle tartani mind azon kellemetlenségekre, mellyek a' kötelesség teljesítésével összekötve vannak. Azonban e' részben is lassankint hozzá kezdünk szokni a' törvény rendszabásaihoz. Több esetben a' mult gyűlések alatt nevezettek ki a' tettes Rendek által urszék-kek; kik azoknak súlyát viselendik, csak a' törvény súlyát fogják érezni: de nem kellene-e ugyanazoknak súlyosabb érzés által nyomasztatni, ha még ők a' törvény szigorúságát tűrni kénytelenek, másokat attól szabadoknak, menteknek találják. Nem a' törvényszolgáltatás súlya az, a' mi legterhesebb, de a' törvényszolgáltatás egyenetlenségének érzése: legkeserűbb érzést gerjeszt az, ha a' törvény egynél szigoruan, másnál épen nem, vagy több engedékenységgel sikerellettik.

Negyedik az előbbieknél nem kevésbé fontos tárgy az urbériek közül az árvák gondviselése. Ez is egyik kiváltságos joga, — vagy mondjuk annak, minek lennie kell, — kötelessége az urihatalomnak. Az 183³/₄. évi IX. törv. az árvákra 's javaikra való gondviselésből szoros kötelességet szab a' földesuraságra, 's a' tisztöket nem, vagy hiányosan teljesítők ellen kárpótlást rendel a' megyei ügyész felperessége alatt követeltetni. De ki tart a' fölött

örséget, hogy e' terhes kötelesség jól teljesítetik-e vagy sem? Már az 183²/₆. évi IX. törv. 6. §. mondja, hogy ha mind a' két szülők elhalnak, a' helybeli előljárók az uraságnak, és szolgabíróknak, a' szolgabírák pedig a' megyének kötelesek jelentést tenni. És hányszor mutatják jegyzőkönyveink nyomát a' törvény ezen rendelete teljesítésének? Az 1840. eszt. VII. törv. az előbbihez pótolólag azt adja hozzá, hogy az árvák javainak összeírását egyik példányban a' törvényhatósági levéltárba kell betenni. 'S hányszor történt ez? A' nemes árvák fölötti gondviselés a' megyék által eszközöltetik, de van a' megyék felett is örség azon táblás jegyzékekben, mellyek évenként a' h. tanácsnak felküldetvén, lehetővé teszik, hogy ott a' késedek, a' hátramaradások láttassanak, és figyelmeztetéseket következtessenek. Ha a' nemes árvák illy felsőbb gondviselési felügyelés alatt tartatnak, lehet-e a' nemetlenekre olly kevés figyelmet fordítani, hogy a' közvetlen fölöttök ügyelő hatóság intézkedései minden más felsőbbnek szem-meltartásától elhúzzathassanak? A' törvény a' tisztöket rosziul teljesítők ellen kárpótlást rendel szorgalmaztatni, de hogyan lehet ezt, ha mód, 's eszköz nincs vizsgáldni az iránt, jól teljesítetik-e a' kötelesség? 'S mi lehetne eszköz, és mód más, mint az a' mi a' megyékre nézve a' felsőbb kormányzék által gyakoroltatik, — t. i. árvák állapotjáról évenként kívánandó táblás tudósítások. Mert ha helyes és szükséges a' megyéket e' rendszabás alatt tartani, lehet-e kevésbbé szükséges az alsóbb hatóságoknál, hol a' visszaélésekre még több alkalom áll nyitva? Hányszor viselik a' gyámságot maguk a' földesurak, vagy tisztjeik, 's hogyan lehetnek azok öncselekedeteiknek, öntézkedéseiknek magok birái? És itt meg kell ismernünk, hogy a' törvény ezen rendelkezésének sikerlésére még kevés tétetett. Azonban mindent a' múltra nézve majdnem lehetetlen pótolni: utasítottak a'

járásbeli főszolgabírák, hogy tudják meg a' helybeli előljáróktól, hol, 's miféle árvák, 's kinek legyenek jelenleg gondviselése alatt? Ezen utasítás következtetésben némelly részről tudósítások előadattak: szolgáljanak ezek adatul bővebb megfektetésére azon kérdésnek, vajjon biztosan hagyhatjuk-e e' dolgot mostani fekvésében?

Egy a' legsúlyosabb terhei közül az adózó népnek a' katonaság szállásoltatása, és tartása. A' terher többnyire azért nehéz, nem egyenlően nyomja azokat, a' kiken fekszik, — 's ha azt könnyebbiteni akarjuk, az egyenlő elosztást kell eszközölnünk. 'S miért nincs mindenütt ezen egyenlő elosztás eszközölve? Mert a' terhek nem egyenlő neműek. Mind addig még ezek pénzbeli értékre nem szállítanak — segíteni, 's a' terhek arányos felosztásáról álmodni sem lehet.

A' katonai élelmezésre nézve fenálló természetményi adó, egy részét teszi a' hadi adónak, mert annak fejében vétetik be, — 's épen azért mivel többnyire a' valóságos és a' bevételi árak különbségeiből keletkezett 's szinte ezekhez képest különböző veszteségekkel levén összekötve, a' készpénzzel fizetendő résznél súlyosabb, szükség hogy minden adófizető által tehetségeihez képest fizettesék. 'S ez elv a' tettes Rendek által is már meg van állapítva, 's számtalan végzések által kimondva. Még is sokan még most sem tudnak abban megnyugodni, 's némellyek a' természetményi adót csak a' községi földekből, mások a' földeket biróktól vélik igazságosan követelhetőnek; mert valami képtelenségnek tetszik buzát kérni attól, a' ki buzát nem termeszt, vagy szénát attól, kinek rétje nincs. De tettes Rendek, épen úgy áll a' dolog a' készpénz adójával is. Ez is követeltetik tehetségéhez képest attól, a' kinek pénze nincs: mert természetményeinek eladásával, vagy munkájával pénzt szerezhet ép' úgy, mint a' ki maga buzát,

vagy szénát nem természet, azt pénzen megveheti, vagy annak vételére szükséges pénzt megszerezhet.

Említenem kell itt szinte, hogy még 1826. eszt. 56. sz. a. indítvány tétetvén az iránt, hogy az éléstárak kótyavetye útján szerzendő szállítások által láttassanak el, ennek eszközzésére küldöttség rendeltetett. Minden esetre e' tárgy minden oldalú megfontolást érdemel: miután már némelly hatóságoknál a' katonai élelmezésnek árcsökkenés útján való eszközöltetése valósággal megtörtént volna, nem csupán elméleti, hanem gyakorlati részről is vannak adatok bővebb felvilágosításra szerezhetőek.

A' katonai magtárak egy évi szükségei körülbelől egy éven által tesznek 4977 kila buzát, 16626 kila zabot, 133015 — 8 fontos széna, 's aránylagos szalma-részletet.

Vannak azonban az élelmeztetésen kívül még sok egyéb terheltetések, mellyek a' katonatartással együtt járnak. A' tereziai rendszabás meghatározott ugyan sokat, de sok még elhatározva nem levén, számtalan visszaéléseket következtetett, a' katonaság gyakran sokat követelt, és körülményekhez képest hol több, hol kevesebb adatott abból, a' mit követelt, — 's így látunk divatba hozva többféle kiszolgáltatásokat egy helyen, mik másutt ismeretlenek. Érezték a' tettes Rendek ezt, és azért 1830. eszt. 638. sz. a. végzés által küldöttséget rendeltek a' katonaság számára kívántató kiszolgáltatások iránt bizonyos zsinórmérték kidolgozására.

Ezen küldöttség a' tereziai rendszabásokat figyelembe véve 1833. eszt. majus 1-én 871. sz. a. terjesztette elő tudósítását, mellyek folytában megállapítatott a' többi között az, hogy a' losonczy kórház szükségeire kívánt fa hónaponként a' főbiztos által a' betegek számához arányozva jeleltessék ki, figyelembe véve, hogy miután egy ezredes kórházra csak 42 öl fa járúl, ehhez arányozva intéztessék az osztályos kórház szüksége is. Továbbá,

hogy a' hetelő-szekerek egy héten csak egyszer az egész összehúzás szükségéire adassanak. Végre javasoltatván, hogy a' katonáknak a' helységek által kiszolgáltatni szokott istálló-eszközök, t. i. dézsa, rocska, lámpás, lapát, rosta, háromágú villa, ganéjvonó, évenkint, és az uj söprő hónaponkint mindes egyes katonától a' hálópénzen kívül fizetendő 2 ezüst krral váltassanak fel, úgy hogy ez minden negyedévben kifizettetvén, szabadságukban álljon az illető helységeknek ezen kiszolgáltatásokat az egyes gazdáknak minden terheltetése nélkül felvállalni — a' számvevőnek meghagyatott, hogy ezen kiszolgáltatások árát számítsa fel, 's azt is hogy az ajánlott felváltás mennyire menne? a' főbiztos oda utasítatván, hogy a' szállást tartó községektől tudja meg, mennyiért kívánnák mind ezen apróbb kiszolgáltatásokat felvállalni?

1832. eszt. 872. sz. a. a' számoltató-szék, minthogy a' biztosok a' helységeknek az ágyszerek kiszolgáltatása által való terheltetéseket panaszolták, ajánlotta egy osztálynak szükséges 320 nyári 8 fontos, és ugyan annyi téli 12 fontos pokrocok, 's azokhoz szükséges lepedők, szalmazsákok, és vánkosok megszerzetését, melly javaslat egy a' másod-alispán elnöksége alatt rendelt küldöttséghez utasítva lőn.

1837. eszt. 47. sz. a. a' losonczyi kórház szükségéire kívánt gyertya legfeljebb való mennyisége a' számoltató-szék javaslata szerint téli hónapra 10, nyárira 5 fontban, a' főstrázsamesteri, és százados kapitányi őrállóké téli hónapra 4, nyárira 2 fontban állapítatott meg.

Ugyanakkor előadatván, mennyire károsítatik, 's terhelhetetik az adózó nép az által, hogy Vadkerten, Tamásiban, és Fülek-Püspökiben elégséges magtárak, mellyek legalább egy negyed-évi szükségét befogadhassanak, nem lévén, a' legalkalmatlanabb időben a' természetényeket

fuvarozni kénytelenítetnék, 's a' rosz, és szűk magtárak drága áron béreltetnek, építendők iránt költségterv készítése rendeltetett.

Legközelebb 1841. eszt. 3359. sz. a. a' főbiztos, és számvevő által a' katonaság számára adandó gyertya, és a' só meghatározására azon arány ajánlatván, hogy minden 30 ló-részlet után, ott a' hol a' katonaság fekszik, téli hónapokban 1, nyáriakban $\frac{1}{2}$ font gyertya; az osztályos kórháznak téli hónapra 10, nyárira 5 font; a' százados cancelláriának téli hónapra 8, nyárira 4 font; a' százados őrházra téli hónapra 8, nyárira 4 font; a' más állomási helyeken levő őrházaknál téli hónapra 4 font, nyárira 2 font, — a' mesterembereknek semmi, só pedig annyi font, a' mennyi kila buza, szolgáltatassék ki, ezen javaslat a' h. tanácsnak felterjesztetett azon kéressel, hogy a' gyertya, és só követeléseiben kívánt állandó zsinórmérték szoros megtartására, a' katonaság részéről szükséges intézkedést maga helyén eszközölje ki.

A' közadón 's a' katonatartáson felül még a' közmunkák, 's kivált az utak készítése, 's igazítása körül kívántatók tartoznak a' közterhekhez. Ritkán érezhetni annyira a' rendszer, és állandó irány híját, 's a' munkálódást vezérlő nézetek ingatagságát, 's változékonyságát még most is mint az utak intézeténél. Mintegy ezen a' megyei igazgatás változóságából szükségkép keletkező rosz elhárítására látszott az utak főkormányzói hivatal felállítva lenni, nem rendszeresítve, de az ideigleni szükségre adva t. i. még a' szükséges utak elrendezve, 's elkészítve lennének. Ezen hivatalnak az állandó, 's tisztviselői személyzet változtatásától nem függő megyei érdekek képviselését kellene magában foglalni, 's illy rendeltetésű körrel lehetett volna legalább az útakra való nézve ha nem is egészen elhárítani, de legalább enyhíteni a' beligazgatás változásából következő rossza-

kat. Nézzünk csak körül az országban, vajmi nehéz egy megye körében az útvonalok irányára nézve a' valóságos hazai, vagy fő megyei érdekeket eltalálni, vagy a' megállapítottakat, ha több időt kívánnak egy tisztválasztási időszagnál, szerencsésen elkészíteni? Így látunk kezdve, félbeszakasztva, elváltoztatva számtalan utakat — és számtalan adófizetők munkáit, elpazérolva, elvesztegetve. Mind ez eléggé tudatik, 's éreztetik, még sem tudtunk eddig segíteni. Jegyzőkönyveink a' tettes Rendei sokszor nyilatkoztatott panaszait, akarattjukat, de egyszersmind azt is tanúsítják, hogy minden elhatározott akarat mellett sem voltak képesek e' részben valami sikereset tenni. Ismét ez a' közdolgok iránt való ingatag, 's rövid ideig tartó, kiállást, türelmet, állhatóságot nem ismerő részvétlenség következménye. Pedig így van mind azon dolgokkal, a' mellyek szabad tetszésű részvétellel járó gyűlekezettől függnék. Így a' megyék kormányzásával. Az a' kiterjedt hatalom, mellyel egy megye Rendei birnak a' megye kormányozására nézve, csak pillanatnyi élethez van kötve, 's gyakorlatilag elenyészik, semmivé lesz, azért mert a' gyakorlat hosszabb időt kíván, 's erre a' részvét állandóságának eleme hibázik. Sok lenne az úti munkák rendszerének hibái, 's maga az útkészítés hiányai iránt mondandó — de ezek külön küldöttség munkálódásának tárgya, 's ez tudósítását rövid időre beadandó levén, — nem fogják különben is a' tettes Rendei figyelmét elmellőzhetni. 'S azért csak néhány dolgot kívánok ez úttal előhozni, a' mik iránt jegyzőkönyveink némelly hátramaradások nyomait mutatják.

A' Kriván völgyén levő országos kereskedési út az árvizek által rendkívülieg elrontatván, annak helyre hozatása végett tett felírás folytában 1832. eszt 451. sz. a. megküldötte a' h. tanács a' főépítő-igazgatóság tervét a' Kriván hegyén keresztül vezető országút munkája iránt

olly utasítással, hogy mivel egy év alatt végrehajtható nem lenne, évenként készítessek, 's az arra szükséges költségekről tudósítás adassék.

Ez kiadatott uti director-, járásbeli főszolgabíró-, és mérnöknek a' kívántatókról teendő tudósítás végett. Beadatott a' tudósítás a' Kriván tetején, és Fűrész völgyén építendő út iránt 1834. eszt. 274. sz. a. 's a' h. tanácsnak a' só árából engedendő segedelem kérésével felküldetni, a' megye mérnöke által pedig a' kívánt rajzolat jövő martius 1-ső napjáig előterjesztetni rendeltetett. Így maradt a' dolog, 's később mint értesítettem az érdeklött út helyrehozása nem a' h. tanács által kijelölt terv szerint, hanem könnyebb, és olcsóbb módon, azonban a' kívánt segedelem hozzájárulása nélkül eszközöltete:it.

Miután a' hűgyagi nagy hid szinte az árvizek által elrontatott, a' főmgú h. tanács által a' megye annak menél előbbi helyrehozására mind azért, hogy a' posták előmenete, mind pedig hogy az országos kereskedési úton szükséges közlekedés tetemes hátráltatást szenvedne, sürgettetvén, a' megye részéről a' főmgú h. tanács a' nagyobb költséget kívánó hid helyrehozására ép' azon okból, mivel annak szüksége nem csupán a' megyét illetné, a' só felemelt árából eszközzendő segedelem végett megkéretett. Fölküldettek az építetni javalt hid tervei, 's addig egy kisebb csak ideigleni használatra szolgáló hid állítatván, a' h. tanács 1832. eszt. 452. sz. a. építői főigazgatóság által előadott építési tervet a' költségek felszámítása végett általtette, — mely is ismételt közlések folytában 1835. eszt. 255. sz. a. felküldetett. Azonban 1836. eszt. 589. és 1753. sz. a. a' felküldött irományok még egyszer visszaküldettek, a' megye az építői főigazgatóság által kívánt adatok fölterjesztésére utasítatván, — mellyel még hátra vagyunk.

1895. eszt. 86. sz. a. A' h. tanács tudósítást kért az iránt, vajjon a' Bányavárosok felé vivő út tökéletesen el van-e készülve, 's vajjon a' K. Marosról N. Marosra Szob felé vivő, vámszedési joggal ellátott út kereskedési tekintetből szükséges-e, vagy sem?

Számosabb intézményei vannak a' főmgú h. tanácsnak, melyekben a' megyei utak készítésének előmeneteiről kívánt tudósítást sürgeti, 's külön az iránt, vajjon az utak kormányzói hivatalának további fentartása szükséges-e? felvilágosítatni kíván. Egy ízben midőn a' megye egy második mérnök rendszeresítését szorgalmazta, felsőbb helyről azon kérdés vizsgálására utasítottunk, nem lehetne-e az úti kormányzóságot egy második rendszeres mérnök kötelességeivel összekötni? De arról hallani sem akartunk, 's felirtunk, hogy az úti kormányzói hivatal tekintetei, 's viszonyai sokkal fenebb állók, hogysem egy mérnök helyzetével kapcsolatba hozattathassék. Váltak azóta az idők, 's nézeteink. Talán tapasztalásból is tanultunk valamit. Múlt évi augusztusi gyűléseink alkalmával már magunk is az úti kormányi hivatal megszüntetését, 's fizetésének egy rendszeres, 's különösen az úti munkákra szükséges felügyeléshez alkalmazandó mérnök fizetésére leendő fordítását kívántuk, 's ennek megengedése végett a' főmgú h. tanácsot múlt évi novemberi gyűléseinkből megkértük.

Sok lenne teendő a' megye gazdasági dolgainak czélszerűbb elrendezésére nézve. Jegyzőkönyveink számtalan tanuságait mutatják a' tettes Rendekek által e' végre tett kísérleteknek. Takarékoság, lehetőségig való megszorítása a' honi-tár költségeinek volt állandó irányzata újabb kori intézkedéseinknek. Csak hogy a' gyakorlat sok üdvös czállal tervezett intézkedést sikeretlennek mutatott. És itt leginkább tapasztalás ismeretekből merített

javaslatoknak, gyakorlati javaslatoknak kellene segédül hívatni.

A' megye természetménybeli házi szükségei t. i. a' raboskodók tartására, megyei huszárok, hajdúk, hadnagyok élelmére, némelly bértvonók lovaiknak adni szokott tartásra tesznek körülbelől egy évre 3538 kila buzát, 1610⁷/₈ kila zabot, és 12515 kötet szénát.

A' honi-tár szükségei az évenként készítetni szokott előjegyzék szerint következők:

	ezüstben.	
	ft.	kr.
1. A' megyei tiszti kar fizetése . . .	11331	15.
2. Bért-vonók, 's szolgák fizetése . . .	5636	12.
3. Cselédek beruháztatására szükséges költségek az évenként különbözőkép előforduló szükségek szerint változván, számíthat- nak	2000—2500	—
4. Napi számok díjai	1500	—
5. Tiszti kar számára szükséges író- szerek	900	—
6. Rabok tartásának költségei	600	—
7. A' megyei épületek igazítására az évenként változó szükséghez képest körülbelől	4000	—
8. Útak, és hidak készítésére, 's igazítására	4000	—
9. Árva-gyermekek tartására	200	—
10. Katonai szállás alkalmatlansága	4000	—
11. Tüzi- és jég-kárvallások kipótlására	6000	—
12. Be nem szedhetőségekre	200	—
13. Tiszti-kar fuvarja	8000	—
14. Mindenféle elegyes kiadások	4000	—

De ezen előjegyzékek csak a' kivetésre vétetvén alapul a' valóságosan történt kiadásokkal semmi összeköttetésben nincsenek. Mert midőn némelly költségek jóval az előjegyzékeknél alább maradnak, mások p. o. a' fuvarok, kárvallások, elegendes kiadások a' kiszabott mennyiséget két három ezerrel is felülhaladják. Mind e' mellett a' honi pénztár állapotja az 1828. évet megelőzővel összehasonlítva olly kedvező arányban áll, hogy midőn akkor a' folyó költségek is csak folytonos kölcsönözésekkel fedtethettek, jelenleg több ezerekre menő készpénz van honi-tárunkban, melly a' célba vett tömlöczök építésére lenne használható.

Egyik nevezetes költsége a' honi-tárnak az épület, és tüzi fát érdekli. A' tüzi fa-szükség tesz a' katonaság számára 450, a' megyeházi szükségéire mintegy 460—470 ölet évenként.

A' fával való gazgálkodás a' mennyiben a' megye belső szükségeit illeti, azóta mindenik tisztviselői szállás illetősége meghatározlatott, sokat nyert, de arra, hogy a' megvett, 's künn az erdő-vágásokban általvett fa hiány nélkül jöjjen az illető biztosok kezeihez, eddig elégséges ellenőrség 's szemmeltartás nem találtatott. Ezt a' közvetlen felvigyázás 's az adózók nagy terheltetése nélkül igen szigorúan nem eszközölthető fuvaroztatások nehézségei okozzák. Ohajtandó, hogy e' részben igen érezhető bajon mennél előbb segíthessünk.

Az egészség állapotjáról évenként a' közönséges rendszeres tudósítások és orvosok részéről rendszeren beadatni, 's a' h. tanácsra felküldetni szoktak. A' himlő-oltás 1840. évben különösen jó sikerrel volt: múlt évben történt beoltásokról még benem jöttek minden tudósítások, de az eddig tudományomra jöttekből ítélve, hihetőleg kevesebb volt a' beoltottak száma mint tavaly; oka annak egy részről az, hogy a' szülék igen nehezen hagy-

ják gyermekeiket beoltatni, 's ha csak lehet, elvonulnak; és hogy a' természeti himlő is több helyeken uralkodott. De egyébiránt örvendetes jelenet, hogy a' hol ez akadály elő nem fordul, a' himlő-oltás a' születetteken a' folyó évben sikerelve van, 's így már az egyházi kivonatokra kevés szükség lesz.

A' mi a' szüléknek idegenkedését a' himlő-oltástól illeti, a' tisztviselők adnak ugyan az orvosoknak segédelmet a' kívántatók teljesítésére, de mint említettem, ezen tisztviselői segedelem sem fékezhet mindenkit, 's így egy más pótoló segélyről kell gondoskodnunk, melly azt, ki a' más rendű fenytéket kikerüli, vagy könnyebben képes kiállani, utól érhesse.

Még 1829. eszt. 1708. sz. a. hozatott az a' végzés, hogy a' helység jegyzői minden napot jegyezzenek fel, mellyen a' seborvosok kerületeikben megjelennek, 's e' jegyzéket a' főszolgabiráknak terjesszék elő. Ez azért látszott szükségesnek, mivel gyakori panaszok tétettek, hogy a' megye orvosai csak az urakhoz járnak, 's a' szegény adófizetőkkel keveset gondolnak. Az 1822. eszt. 116. végzés rendeli, hogy a' seborvosok naplót vigyenek foglaltságaikról, 's azt évnegyedenként a' főorvosnak mutassák be. 'S nemde méltán? Az adószedő az adófizetőtől vett minden krajezárért felelős, miért ne legyenek az orvosok nem csak az általok tett nagyobb, 's szinte az adózó nép pénzéből tett költségekről, de a' mi ennél becsesebb, életük, egészségük fentartására fordított gondviselés egyes eseteiről is tudósítást teendők? van egy más végzés 1818. eszt. 641. sz. a. melly a' helység biráinak titalmazza az orvosok által kívánt vontatók kiszolgáltatását mindaddig, még a' helybeli betegek felől nem tudakozódnának. 1835. eszt. 1113. sz. a. minthogy a' megye rendes orvosaitól kívánt kötelességek teljesítésének egyik akadályá abban találtatnék, hogy gyakran kerületeiken, néha a'

megyén kívül is idejeket az adófizető nép hátramaradásával magányosok használatában töltik, rendeltetett: hogy a' felsőbb rendszabások által meghatározott időn túl senki az előlülői hivatal, és főorvos engedelme nélkül kerületéből el ne távozhasson, a' főorvos azokról, kik ezen végzést nem teljesitenék, tartozék jelentést tenni, és kik emlékeztetésök után is e' rendelet ellen véténének, hivataluktól, 's fizetésüktől függesztessenek fel. Eszembe jutott egyszer egy a' hegyek között fekvő helységben tudakozódni, mikor volt legyen az orvos ott? és alig tudtak a' lakosok emlékezni, 's némellyek csak bizonytalanul emlegették, hogy néhány év előtt. Én ezen igen megütköztem, és az illető kerületbelit kérdőre vonattam. Ő azután nem sokára kiment a' nevezett helységbe, 's a' fuvar nehézségeivel, a' vontatók szerezhetésének nehézségeivel, mentkezett. Jelenleg a' megyei orvosok leginkább a' himlőoltásnál, orvosi látéletek készítésénél, ragadványos ember- és marha-nyavalyáknál, a' raboskodókra nézve szükséges tiszti vizsgálatoknál 's azok gyógyításánál lelik alkalmaztatásukat. A' himlő-oltás két év előtt nem elégséges szorgalommal folyt, úgy hogy az e' részben kirendelt küldöttség roszalást is kénytelen volt a' tettes Rendek előtt nyilatkoztatni; erre következett 1840. év azonban annál nagyobb haladást, 's több előbbi évbelieket felülmúló szorgalmat tanusított. A' megyei raboskodókra, és szegény adózókra kiszolgáltatott orvosszerek ára tetemesen szaporodott, 's már némellykor 2000 ezüst ftot is felülhalad. A' megyei bábák száma a' tettes Rendek sürgetése folytában négyre szaporítatott, de mi sikerrel az adózó népre nézve? nem tudom. Vannak e' részben is üdvös végzések, hogy a' megye bábái többször éven által járják meg a' helységeket, 's adjanak a' falusi bábáknak oktatást a' kivántatók iránt. Többszöri sürgetések folytában, 's folyvást szaporítatott az orvosi-kar személyzete,

mindig az adózó nép szüksége adatván elő, nevezetesen szaporítatott a' köznép terhe: most arról kellene magunkat meggyőzetnünk, vajjon csakugyan az adózó népnek hasznával történt-e terheinek szaporítása? 's ha valóban tapasztalnánk, hogy a' haszon nem annyira azokra terjed, kik költségét viselik, mint talán magunkra, nem lenne-e akkor méltányos, nem lenne-e igazságos arról gondoskodni, hogy ekkép a' köznép szükségének czíme alatt, de e' végre sikertelenül használt költség a' köznépre hasznosabb alkalmaztatást leljen? Határozottak a' törvényhatósági orvosok kötelességei, csak arról kellene jobban értesülnünk, mikép teljesítetnek? A' dolog igen egyszerű, József császár idejében valami hasonló volt, más tisztviselőkre nézve. Köteleztessenek naplót vinni, 's azt évnegyedenként bemutatni, a' helységek jegyzői pedig hasonlóan a' fenebb érdeklött végzés szerint a' faluban tett orvosi szolgálatot egyenkint jegyezzék fel. De a' mi legsürgetőbb szükség az adózó népre, a' minek kétségen kívül több hasznát vehetné, mint a' szaporított orvosoknak, 's a' minek híját gyakran igen keservesen kell éreznie, az ispitály. A' közönséges, 's rövid ideig tartó betegségek súlyát a' szegény kevésbé érzi, mert a természet attól egy vagy más módon könnyen megszabadítja. Vannak azonban hosszas betegségek, mellyeket csak folytonos orvosi szemmel tartás, hosszas orvoslás mellett lehet gyógyítani. Vannak sokfélék, mellyeknél több időt, gondosabb ápolást kívánó seborvosi műtételek szükségesek. Hogy lehet ezeket a' szegény köznép házában eszközölni? hogyan elhúzni a' gazdaság vitelére szükséges segedelmet, hogy a' beteg ápolására fordíttassék? egy hosszas betegség az egész háznépet végső inségre juttasztja. 'S azért ha valahol, illy esetekben hasznos, szükséges az orvosi ápolás, nem a' beteg házában, hanem a' kórházban. Hány embernek kell elveszn

azért, hogy a' gondos ápoláshoz, melyet jól elrendelt kórházak adnak, nem juthat? Tehát egy főbb szüksége megyénk adózó népének a' megye kebelében felállítandó kórház lenne. Egyesek hazafiui buzgósága dicséretes törekvések tanúságát adta e' részben is: alig lehet valami a' tettes Rendek figyelmére méltóbb, mint ama nemes törekvéseket pártfogás alá venni, 's intézkedésekről gondoskodni, hogy megyénk igen érezhető hiánya minél előbb pótoltsék.

Midőn azonban egy ohajtandó üdvös intézet hiányát emlegetem, illő hogy azokról szóljak, melyeket a' tettes Rendek hazafiusága által nem csak életbe hozva, de vi-rágzó állapotra is emelve szemlélhetünk.

A' segedelmi magtárak eredete 1830. évi szükség idejéről való, midőn azon évben a' tiszti kar egy évi fizetésének negyed részét, a' táblabírák pedig egész egy évi törvényszékektől járó napi béreiket az akkori szükség felsegállítására oda ajánlották. Ezen, és egyéb ajánlások kezelésére Kokovay József nemesi pénztárnok bizat-ván meg, az általa 1832. eszt. majus 19én készített szá-madás szerint bejött:

A' tiszti kar egy évi fizetésének negyed részéből, 's a' táblabírói egy évre fizetni szokott törvényszéki napi díjából	v. cz. 7337 ft. 30 kr.
Egyéb önkéntes ajánlásokból	726 " 30 "
Az első alispáni huszár oda ajánlott ló-tartásából	60 " 48 "

Az 1809. évi háborura ajánlott sege-delmi buza-tartozás fejében beszédetett . 408 " — "

Ezen pénzen 2580. kila vétetvén, kölcsön kiosztatott. 1831. évi 171. sz. a. a' segedelmi pénzekén szerzett ga-bonának kiosztása iránt megbizott küldöttség véleménynt adván, nehogy az ingyen való kiosztás henyeségre, vagy elbizakodásra szolgáljon, javasolta, hogy a' segedelem

ne a' jelen évi szűkölködőknek , de örök időkre , 's csak kölcsönképen szolgálónak rendeltessék , elég segítség levén abban , ha a' szorultak buzát , midőn legszűkebb , kaphatnak , 's csak aratás után tartoznak visszaadni.

1832. eszt. 309. sz. a. a' segedelmi magtárak felállítása iránt rendelt küldöttség javaslatát előadván , helyben hagyatott olly móddal , hogy egyes személyek csak a' helység jótállása , 's a' tisztviselő bizonyosága mellett csupán az elnök alispántól kaphassanak kölcsönre utalványt.

1833. eszt. 222. sz. a. jelentette az első alispány , hogy a' segedelem-árpa helyébe buza szedetett be , melly is $\frac{1}{8}$ haszonnal ismét kiosztatni rendeltetett.

1833. eszt. 2335. sz. a. a' segedelmi gabonatartása iránt további intézkedések tétetvén , külön magtárak építése rendeltetett , mellynek folytában Szécsényben egy külön magtári torony állítatott , Füleken pedig a' régi várnak egyik bástyája kiigazítatván , magtárrá fordítatott.

1834. eszt. 1594. sz. a. az ismét fenyegető szükség eleve teendő intézkedésekre szólítván , a' tisztikar egy évi fizetésének nyolczadrészét buzavételre ajánlotta , úgy hogy a' segedelem-magtár értékének ez is gyarapítására szolgáljon.

A' megyei segedelmi magtárak állapotja mult 1841. év tavaszán következő volt :

Füleki magtárban részint természetben , részint kintlevő tartozásban	1477	kila	30	icze
Szécsényi magtárban	2679	"	54	"
B. Gyarmati magtárban	1421	"	24	"
	<hr/>			
	5578	"	36	"

Nevezetes gyarapodást látunk ezekből — 's a' szükség idejében az intézet jótékonyosága a' szűkölködők által igen éreztetik. Azonban illy megyei segedelmi magtárnak még sem pótolhatják egészen a' helységenkint felállítandó hasonló intézeek híját.

1805. eszt. 540. sz. a a' h. tanács által 1805. eszt. 17624. sz. a. költ körlevélben a' drágaság elhárítására minden községnél állítandó gabona-házak iránt rendelések közöltetvén, egy küldöttségnek illy gabonás házak állítása iránt vélemény-előterjesztés végett kiadattak.

1807. eszt. 556. sz. a. a' h. tanács által 12103. sz. a. költ intézményben a' helységenkint állítani kívánt gabonaházakról tudósítás sürgettetvén, ismét e' tárgy küldöttséghez utasítatott.

1831. eszt. 1714. sz. a. uj küldöttség rendeltetett a' helységenkint állítandó magtárak iránt, — de ezen feladat megfejtése mindeddig hátra van.

Második jótékony intézete megyénknek a' rab-dolgoztató-intézet. Még 1809. eszt. 7. sz. a. olvastatott a' h. tanács egy intézménye, 1808. eszt. october 5-én 22985. sz. a. költ, mellyben a' félévnél hosszabb fogásra ítelt raboskodók számára állítandó dolgozóház iránt vélemény kívántatott. Küldöttség rendeltetett szokás szerint — de évek multak, 's a' felsőbb helyről indítványozott üdvös dolog eszméje — mint máshol, nálunk is sok évre sikertlenül elhangzott. De jöttek jobb idők, — hazafiúságra, áldozni tudó hazafiúságra kedvezőbbek, és 1830. eszt. 315. sz. a. bemutatott egy uj küldöttség által készített terv, annak kivitelére kamat nélkül néhai Tihanyi Dániel ur által ajánlott 3000 v. ft. kölcsön, 's több más hazafiak által tett ajánlatokkal együtt, mellynek folytában a' küldöttségi javaslatok helybenhagyattatván, a' körülállásokhoz képest az előlölői hivatal által sikerbe vétetni rendeltettek.

Ugyanazon évi 654. sz. a. a' rabdolgoztató-intézet már felállítására jelentetvén az illető küldöttség javaslatára több intézkedések tétettek, a' felvigyázás, fenyíték, 's a' raboskodóknak munkára mikép leendő alkalmaztatása iránt.

1836. eszt. 341. sz. a. tudósítás adatott a' rabdolgozó-intézet értéki állapotjáról, mely 4½ évi munkálódás alatt 17308 ft. 59½ kr-ra növekedett, melyből az ajánlások 11103 „ 1½ krt tevén, ezeknek lehuzásával maradt v. cz.

6205 „ 58 „ tiszta szaporodás. Mellynek következtében javasoltatott, hogy esztendőnkint számítassék ki az intézet nyeresége, 's abból a' rabok tartása fejében naponkint 5¹⁸¹/₂₈₈ kr. v. czban térítessék meg a' honi tárnak, a' nyereség fenmaradandó része az intézet értékének szaporításául, azaz a' véletlen esetek ellen kívánt biztosításul levén megtartandó. Az intézet további szerencsés előmenete idejére fentartatván, a' másik rendeltetési feladatnak szinte teljesítése t. i. hogy a' nyereségnek része a' raboskodók kiszabadulása alkalmával jutalmul, és segítségül adattassék kezeikhez.

Mult évi 117 sz. a. Kubinyi Ferenoz ezen intézet igazgatóságáról lemondván, tudósításában az intézet pénzbeli tőkét a' kintlevő tartozásokkal, és a' még el nem adott készítmények, 's feldolgozandó gyapjú értékével együtt mintegy 26,423 ft. 33²/₃ kr. v. czban számította fel, mely summában már az intézetre tett 11,103 v. ft. ajánlások is foglaltatnak. Ez alkalommal az illető e' tárgybeli állandó küldöttség az iránt, mikép történjék az intézet pénztárából a' dolgozó-rabok ellátása, és jutalmaztatása? véleményadásra utasítatott. Az intézeti pénztárról való számadások mindedig rendesen vitettek, 's időről időre beadatván, megvizsgáltattak.

Ohajtottam volna jelenleg bővebb tudósítást az intézet értékéről, 's a' feladott kérdés megfejtését előterjeszteni: azonban a' mostani pénztárnok hosszás, 's súlyos betegeskedése e' tárgyban csak a' számadások részletes nyomozgatásából merithető adatok összeszerzését hátráltatta.

Van az intézetnek 60 fonó, 10 kártoló, és 3 szövőszéke, mellyeken naponkint 60—70 megítelt raboskodók

gyapjúkártolással, fonással, szövással foglalatoskodtatnak, kiki nyárban naponkint 3, télben 2 font gyapjút megfonni, vagy 10—7 fontot megkártolni tartozván.

1836. eszt. 924. sz. a. a' raboskodóknak naponkinti olvasásban, 's számvetésben való oktattatása rendszerezsítetvén, azóta a' raboskodók naponkint 1 óráig e' végre fogadott tanító által oktattatnak. Évenkint adatnak gyűléseink alkalmával próbatételek, 's azoknak, kik a' próbatételekre egy vagy máskor megjelentek, alkalmok volt minden a' tanító ügyességét, mind a' tanításnak a' tanulókra tett hatását, és sikerét bővebben tapasztalni.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a' dologházban jelenleg gyakorlott munkák, bár nem nehezek, de mégis némi gyakoroltatásra oktatást kívánván, azokra kisidejű fogságra íteltettek czélszerűen nem igen alkalmaztathatnak. Ugyanazért, illyeket mikép lehessen más nemű munkákra használni legczélszerűbben? az iránt javaslat készítése 1837. eszt. 2642. sz. a. a' főjegyzőre, és főügyészre bízattatott.

Harmadik jelesebb intézete megyénknek, melly szinte annak pártfogása alá tartozik, a' magyar nyelv terjesztésére alkotott, 's nemzeti intézet czime alatt alakult egyesület. Figyelemre méltó mind hazafui célja, mind pénzbeli tehetsége tekintetéből, mellyre 10 év alatt jutott. Eredetét köszöni azon melegebb tüzü első lelkesedésnek, mellyet a' honi nyelv előmozdítása iránt az 1830. évi törvényhozás törekvései majdnem általánosan az egész hazában ébresztettek. Közönségesen a' megyékben küldöttségek, és többekben állandóul rendeltettek, részint javaslatadásra, a' honi nyelv terjesztésének a' megyék keblében mikép eszközölhető előmozdítása iránt, részint állandó felügyelésre, hogy a' honi nyelv terjesztésének előmozdítására hozott megyei intézkedések pontosan sikereltessenek. A' tapasztalás azonban mutatta, hogy küldöttségek

munkálataiban ritkán van annyi tartósság, annyi maradóság, hogy minden felkapott új dolog, 's új vállalat kezdetén mutatkozott részvétet, 's buzgóságot több ideig lankadatlan fentarthatassák, és azért leginkább a' munkálódás folytatására ösztönöző erősebb részvét, erősebb érdek szüksége éreztetett. Továbbá akkori időben elméleti értekezések, javaslatok, 's tanácsolások bőségben voltak, ellenben cselekvésre, 's gyakorlati intézkedésekre szükséges eszközök hiányoztak. 'S ezért a' honi nyelv előmozdítására kívánt állandó felügyelést egy pénzbeli ajánlásokra lekötöztetettből alkotandó egyesület a' szokott állandó küldöttségeknél czélszerűbben látszott gyakorolhatni, 's a' sokféle elméleti javaslatoknál jobbaknak tartattak azok, melyek nagyobb pénzmennyiséget szereznének időről időre a' körülményekhez képest a' kitűzött célra használtathatót. Illy nemű pontokból indult ki a' teendők iránt véleményadásra megbízott küldöttség 1831. eszt. 820. sz. a. beadott tudósításában. Elfogadtatván az előterjesztett terv, számos részvényes hozzájárultával a' tervezett egyesület életbe lépett, és első tudósítását 1833. eszt. 1241. sz. a. terjesztette elő, melly is minden megyével közöltetvén, egyszersmind a' javasoltak eszközzésére az illető egyházi kormányok megkerestettek.

Körülményesebb tudósítás adatott a' honi nyelv előmozdítására tett munkálatokról 1834. eszt. 2387. sz. a. 's számos javaslatok terjesztettek elő a' népnevelés akadályainak elhárítása, jelesen külön iskola-házak állítása, az iskolai szükségek pótolása, a' tanítók állapotjának jobbitása, az iskoláztatás könnyítése, 's egyáltalában a' tanítás, és tanulás iránt kívánt nagyobb felügyeltetés iránt: mert a' népnevelés tartatván a' honi nyelv terjesztése leghatósabb eszközének, a' kitűzött munkálódás egész terve oda ment ki, hogy mindon erőszakolás elmellőzésével, csak a' körülmények által időnkint előadandó alkalmak, 's segéd-

eszközök használása mellett nagyobb, vagy kisebb kiterjedésben a' honi nyelv tétessék a' néptanítás eszközévé, — és magának a' néptanításnak egyetértve az egyházi kormányval az egyesület részéről nyújtandó segédeszközök által könnyítés, és több siker szereztessék.

Bővebb tudósítások ezen idő óta sikereltekről hátra vannak: mert maga a' nemzeti intézet a' megye felügyelése alá tartozván, 's némileg a' más megyékben rendelt állandó küldöttségek tisztét képviselvén, az időkori szükségekről, 's munkálódásairól szabályszerűleg is jelentéseket adni köteles. Annyit azonban, még azok előadónának, itt is megjegyezhetni, hogy föladatának egyik része, t. i. pénzbeli segédeszközök gyűjtése, már egy nevezetes, 's jelenleg 22,600 darab ezüst huszasból álló, 's tőkésített pénzalap szerzése által sikerült, de a' mi a' másikat, t. i. a' honi nyelv terjesztésére, 's a' végett a' néptanítás szükségére kívánt felügyelést illeti, — bár megtörténtek is időnkint némelly tervezett intézkedések — azon részvételi landadást, 's a' fáradtságosabb munkálatok hátramaradását, melly más küldöttségi tárgyaknál sajnosan éreztetik, — sok honi legszebb vállalatunk sorsát — ezen intézet sem volt képes kikerülni.

Mi a' polgári törvénykezés állapotját illeti, a' pörökről szóló sok ideig elmulasztott, és felsőbb helyről vett szigorúbb emlékeztetések után csak néhány évek óta rendszeren beadatni szokott táblás tudósítás szerint ezen év kezdetén folyamatban volt az alispányi, és szolgabírói székek előtt 740 pör: 's a' mennyiben a' lajstromban kitett pörök cziméből lehet csak közelítőleg számítani, 27 tagosztály, és arányossági, 30 hatalmaskodási, 2 határozási, 17 visszahelyezési, 10 régi csődületi, 376 adósági, 92 zálogos, 20 örökösödési 's osztályos, 26 becstelenítési, 28 ellentállásbeli.

Két főhiány volt eddig tapasztalható: egyik az állandó törvénykezés idejének összeesése a gyűlésekkel, és törvényszékekkel. Természetes következése ennek az, hogy a' bírák elfoglalva levén hivatalos más dolgaikkal vagy reá nem érnek ítéletet hozni, vagy az ítélelhozásra nem fordíthatnak olly figyelmet, mintha a' pöröket gyűléseken, 's törvényszékeken kívül vehetnék vizsgálat alá. A' másik hiány a' pöröknek az ügyvédek által való letartóztatása. Ez némileg abból származik, hogy az ügyvédek közül is többen gyűléseken, 's törvényszékeken kívánt részvét miatt a' pörökben nem dolgozhatván, azokat a' törvényszünet idejében szavallásaik beiktatása végett magukkal vinni kénytelenítetnek. Gyakori panaszok fordulnak elő a' pörök letartóztatása iránt, jóllehet erre nézve magok az ügyvéd urak egymásiránt nagy kimélettel viseltetnek, 's többnyire csak akkor panaszkodnak, ha a' kivitt pör több törvénykezésekig nem jön a' pörtárba. Illy panaszok szokás szerint kiadatnak a' járásbeli főszolgabírónak, vagy néha az eljáró bírónak, hogy a' letartóztatót a' pör beadására szólítsa fel. Az idő mulik, néha beadatik a' pör, néha nem, tudósítás tétetik, néha a' letartóztató az irományok letartóztatásának büntetése alatt megintetik, néha a' megyei felszólítás sikerét be nem várható panaszkodó által előrebocsátott megintés után pörbe idéztetik. Ezen megidéztetésnek közönségesen van sikere, a' pör beadatik, de a' hosszás eljárás által vesztett idő kipótolva nincs.

Nézzük most már mely segédeszközöket lehetne ezen bajok ellen a' fenálló fensőbb rendszabásokban találni?

Az 1805. eszt. mart. 12. 6451. sz. a. költ intézmény a' polgári pörökről felküldendő táblás tudósításban a' pör felakadásának okát kívánja kitétetni, és ha az ügyvédek huzogatása miatt történt, azokat megneveztetni rendeli, hogy fenyíték, vagy ügyvédi tehetségüktől való megfosztás terhe

alatt szoríthatassanak, a' pörök húzás-vonásától való óvakodásra.

Az 1817. eszt. jan. 7. 422. sz. a. költ intézvénynyel közlött rendszabások a' gyorsabb igazságszolgáltatás iránt szinte 9-ik pontban, a' pört törvényes ok nélkül húzogató ügyvédet a' táblás tudósításban kereszt- és vezeték nevével kijeleltetni rendelik.

Az 1804. eszt. aprilis 27. 4096. sz. a. legfelsőbb helyről leküldött ügyvédi utasítás az egy, vagy más rendelés ellen vétkező ügyvédek büntetésül az illető bíró által magányosan, vagy nyilvánosan megfeddetni, vagy ugyan az előtt való pörviteli tehetségtől elmozdítani, — ha pedig örökös nyelvkötés fenytéke lenne adandó, oly eseteket a' szükséges próbákkal elítélés végett ő felségének felterjesztetni rendeli.

Legsikeresebb fenytő-rendszer az, melly azon ösztönök ellen van irányozva, mellyek a' törvény általhágására készettek, és így, ha a' pörhúzás, vagy pörletartóztatás eszközül használtatik az ügyvédi szolgálat teljesítésére, legbiztosabban lesz elhárítható, ha magát az ügyvédi tehetség gyakorlását veszedelmezteti. Csak akarat kell élni a' kezünkben levő hatalommal, tudatni, elhitetni az akarat valóságát, talán példára sem lesz szükség, — és ha kell, egynehányok feláldozásával segítve lesz a' bajon.

A' törvénykezések állandó idejére nézve a' fenebb idézett 1817. eszt. 422. sz. a. költ rendszabás 2 pontban azt kívánja, hogy az állandó törvénykezések alatt se törvényesékek, se közgyűlések ne tartassanak.

Az 1813. eszt. febr. 3-án 2332. sz. a. költ k. intézmény szükséghez képest a' törvénykezések idejét a' szokott két héten túl is rendeli kiterjesztetni.

1836. évben 45. sz. a. hozatott megyénkben egy végzés szinte ez iránt, hogy az állandó törvénykezések, és tör-

vényszékek mindig a közgyűlések előtt, 's azoktól külön időre rendeltessenek.

'S mikép van jelenleg? A' törvénykezésekkel folyvást együtt tartalnak közgyűlések. 's törvényszékek, és ezeken kívül még számos küldöttségek, úgy hogy a' pörökben azon idő alatt az ügyvédeknek dolgozni, a' bírának itélni majdnem lehetetlen. Két mód van a' dolgon segíteni. Vagy megszüntetni az állandó törvénykezést, 's mint némelly más megyénél, az egész törvényttevő időt fenhagyni a' törvénykezésre, úgy hogy a' pörtárnok, vagy az ő segédje folyvást helyben legyen, a' bírák a' pörök felvételére, 's ítéleteik kihirdetésére napokat határozzanak, 's csak azokon tartozzanak jelen lenni, — vagy egészen el kell választani a' törvénykezés két hetét a' törvényszékektől és közgyűlésektől, 's ezeket külön időben tartani. Erre nézve azon ellenvetés tétethetik, hogy a' tisztviselőknek naponkint szaporodó munkálatai olly hosszas ideig a' középponti helyen való tartózkodását nem engedik. De ez nem is szükséges. Rendeljen mindenik bíró a' pörök felvételére, 's ítéletek kihirdetésére bizonyos napot, 's akkor legyen jelen, a' többi időt más foglalatosságaiban kívül töltheti, 's az ügyvédek rendbetartása végett a' dolog mindig úgy intéztethetik, hogy folyvást szolgabíró jelen legyen.

Törvényszékeink a' polgári pörök megvizsgálására nézve most már majdnem semmi hátramaradást sem mutatnak, úgy hogy csak az utolsó napokban előterjesztett pörök vizsgálata marad el a' következő törvénykezési időre.

Nagyobb nehézséggel jár az, hogy a' büntető-törvényszékek által is minden előforduló tárgy elvégeztethessék. Eddig ugyan újabb időkben egy raboskodó sem maradt fölvétellen a' törvényszék idejének kitelte, hanem csak némelly elítélésre szükséges adatok híja miatt. Azonban leginkább a' pörbe foglalt tárgyak iránt történhetnek

hátramaradások, t. i. ha az önkényes vallomások, tanúk vallomásai csak az utolsó napokban hitelesíthetnek meg, 's pör levén rendelve, a' felperesi, 's alperesi ügyvédeknek szavallásaik elkészítésére idő nem maradt, főleg ha több rendű pörök fordulnak elő; 's ha az ügyészek legnagyobb erőtetéssel bevégzett pöröket a' hét utolsó napjaiban ítélet alá terjesztik, a' törvényszékeknek hiányzik ideje a' pöröket elolvastatni. És ebből, már többszöri tapasztalásnál fogva a' törvényszékek hosszabb ideig kívánt tartásának szüksége következik. Hogy eddig még kevesebb hátramaradást gondolunk, azért van, hogy raboskodók pörei előlegesen vitetnek fel, 's a' szabadságban magokat védelmezőkői hagyatnak el, miután ezekre nézve kevesebb sérelmül szolgál az ítélet elhalasztása, mint amazoknál. — Vagy kell tehát a' folytonosan tartandó törvényszék idejét meghosszabbítani, vagy törvényszékeket többször tartatni, vagy az egész törvénytvevő időben, a' szükséghez képest, hogy a' szabadságban levők ellen indított pörök is elítélthessenek. Számos felsőbb rendszabások kívánják, hogy a' raboskodók a' rendes törvénykezési időn kívül is szükséghez képest vizsgáltsanak, és ítéltsenek meg. A' tettes Rendek 1838. eszt. 2. sz. a. költ végzés által azt határozták, hogy a' szükséghez képest kívántató rendkívüli törvényszékek mindig előre jelentessenek, 's a' közgyűlésből rendelkezsenek, olly óvással azonban, hogy azokon csak sommás dolgokat, nem pedig írott pöröket legyen szabad fölvenni. Tartattak néhányszor illy törvényszékek is. Azonban ezeknek szüksége a' raboskodókra nézve nagyobb részben elenyészett, mert mióta a' régibb hátramaradások megszüntettek, 's a' börtönben levők folytonosan ítélet alá bocsátatnak, a' kisebb vétséggel terheltek vagy csak a' törvényszékekre hozatnak be, vagy elítélésekig kezességen hagyattatnak, mire a' rendes törvényszékek hosszabb ideig tartott ülései elégségesek. És így épen a' pörök végett

lenne az időn kívül tartandó törvényszékekre szükségünk, mellyek a' fenemlitett végzés által kizárva vannak.

De van még törvényszékeink szerkezetében valami, a' mi egy jól rendezett biráskodás föltételeivel meg nem egyezik. Én nem csupán megyénkről, de általában azon törvényszékekről szólok, mellyek a' miénkhez hasonlóan vannak alkatva. Az igazságszolgáltatás egyik főczélja a' közvélemény megnyugtataása a' törvények pontos részrehajlatlan sikerlése fölött, és biztosítás az iránt, hogy hasonló esetben hasonló fogjon ítélteni. Tettek fölött itélni könnyű, t. i. kézzel fogható dolgokról, vagy érzék alá eshetőkrol, és ezeknél, mert egyéb nem kívántatik tiszta érzéknél, ritkán tesz a' résztvevők különbsége nagy változást. Másképp van akkor, midőn a' törvény alkalmaztatása bizonyos esetre a' törvény értelmének nyomozgatását, magyarázását kívánja — 's mivel erre nézve különböző ismeretek, és tehetségek igen különböző hatást gyakorolnak, a' résztvevők változása, az ítéletekben való változóságot származtatja. Valamint a' törvény bizonytalansága nagy baj, úgy nem kevésbé károsak a' törvény magyarázatában a' birák által gyakorlott egyenetlenségek. — Az ítéleteknek nem csupán az előfordult esetre, hanem a' magányosoknak magok alkalmazására kívántató utasításul is kell szolgálni, főképp ott, a' hol a' törvény értelme valamit magyarázandót hagyott: az ítéletek által behozott törvénykezési divat egyenlősége szükséges, hogy a' törvény hiányát pótolhassa. Pedig épen ebben van a' nagy baj: a' törvényszékek tagjai változnak, hasonló esetekben különböző tagok ítélnek, különböző nézetekkel, 's így számos ellenkező ítéletek hozatnak. Így van, és így kell lenni, 's a' következményeknek még súlyosabban éreztetni a' főbenjáró dolgoknál, hol a' beszámítás különbsége olly igen függ a' birák különböző nézeteitől, 's érzékenységoiktől. Ez is olly baj, mellynek orvoslását egy pillanatig sem

kellene halasztani. 'S miben álljon az orvoslás? Egy időben a' tettes Rendek táblabírákat kívántak időről időre nevezni a' közgyűlésből a' törvényszékekre, nem ugyan mások kirekesztésére, de hogy a' kinevezettek rendesen jelen lenni köteleztessenek. Így történt 1836. eszt. 45. sz. a. Szó volt akkor arról is, hogy a' kötelezés semmit sem ér, ha kényszerítő szabály nélkül szűkölködik. Javaslatok tétettek a' meg nem jelenő táblabírákra szabandó fenyíték iránt, — de egyik indítvány sem lelt helybenhagyást; 's végre azon reménységgel nyugodtak meg a' tettes Rendek, hogy bár most sokan nem járnak is a' törvényszékre, de eljönnek bizonyosan, ha végzés mellett kineveztetni, 's meghívatni fognak. Megtörtént a' kinevezés először 1836. eszt. 345. sz. a. Némellyek jöttek, némellyek nem jöttek, de a' megjelenők száma mindinkább kevesedett, még a' dolog a' régi állapotra visszaesett, 's a' kinevezések is elenyésztek. Történt-e az illy törvényszéki tagok kinevezésének megszüntetése a' tettes Rendek kívánságára? nem tudom, de jóváhagyásokat kell föltennem: mert nem hallottam a' végzés sikerlését, vagy helyreállítását sürgettetni. Egy szabad alkotmányos országnak látjuk virágzó beligazgatás, 's az alsóbb lépcsőzetű biráskodás minden terhét maga a' nemzet által ingyen viseltetni. Azok, kiknek szinte vannak otthon saját dolgaikkal elég bajaik, számos ügyeik gondviselését kívánók, elhagyják házokat, összejönnek az évnegyedi ülésekre, 's megyéjökre nézve fáradhatatlan szorgalommal teljesítik mind a' beligazgatás, mind a' biráskodás terhes foglalatosságait. Miért akarjuk mi ezen terhek alól magunkat kihúzni, miért ezek viselésére egyedül, 's csupán a' tisztviselőket kötelezni, kik úgyszólván számos hivatalos munkálatokkal már most olly tetelesen halmozva vannak?

A' biráskodásnak a' törvényszéki tagok változásából következő ingatlansága lesz igen üdvösen korlátolva azon-

nal, a' mint a' törvényszékek a' törvénykezésektől külön választva fognak tartatni. Eddig azért változtak oly nagyon a' törvényszékek tagjai, mert a' törvénykezések alatt tartattak, és némelyek bejövén pöreik miatt bementek a' törvényszékre, mások ellenben kimentek a' törvényszékből saját dolgaik elintézése végett. Mihelyest a' törvényszékek alatt semmi más bejövetelre ingerlő érdek nincs, csak azok fognak jönni, kik meghivattak, vagy jószántokból, vagy önhazafiúi buzgóságból, közszolgálatra való készségből jöhetnek, vagy nemsokkal többen — és így sem lehet oly rendkívüli ellenkezésektől, változékonyságoktól tartani az ítéleteknél, mint most.

A' főbenjáró ügyek között legelső figyelmet vonjon magára azoknak állapotja, kik a' fogházban vannak. Fogházunk állapotja, melly kevésbé felel meg azon megkívántságoknak, mellyek egy jól elrendelt fogház, és fenyítőház eszméjéből szükségképen folynak — tudjuk. A' legfőbb hiány az, hogy a' pör alatt levők, az elítéltekről elkülönözve nincsenek, 's a' még ártatlannak tartott a' fogházi lakhely súlyát úgy érezi, mint az elítélt. Más nevezetes hiány az, hogy a' pör alatt levők egyenkint elkülönözve nincsenek, 's így a' szabad közlekedés a' homályosabb vétségek kinyomoztatását rendkívülig nehezíti. Más ezen elkülönözés az elítéltekre nézve. Ennek hasznát iránt különbözhetnek még az elméleti, tapasztalási nézetek: az ítéletnek elkülönözve leendő tartásának szüksége alig hozathatik kétségbe. Az austriai fenyítőtörvény I. rész 307. §. meghagyja, hogy minden meg nem ítélt raboskodó saját külön börtönbe zárattassék. Az 1819. eszt. 1644. sz. a. hirtelt, 's ugyanazon évi 18567. sz. a. költ helytartó tanácsi körlevélben a' kisebb vétkesek a' nagyobbaktól a' tömlöczökben elkülönöztetni rendeltetnek. De ezeknél még nagyobb hibája tömlöczjeinknek az, hogy oly szűkek, és nedvesek. Orvosaink jelentéseiből tudjuk.

melly számos, 's nehéz betegségeket következtet börtöneink ezen egészségtelen állapotja. Midőn két év előtt táblás tudósításaink a' h. tanácshoz felküldettek, ott is szembe tűnt az aránytalanul történt halálozások száma, és tömlőczeink állapotjához képest a' baj orvoslása iránt teendő sikeres intézkedésekre figyelmezteltünk. Régen érezték a' tettes Rendek uj tömlőczök építése szükségét. Volt ugyan még régibben küldöttség rendelve terv készítésére. De mint egyéb küldöttségi munkálatok, ezek is hátramaradtak. Többféle terv készitetett, többféle visszaveteteett; végre 1840. évben egy uj adatván elő megállapítatott 's a' helytartó tanácshoz felküldetett. A' tervezett épület két emeletü, három sугárra megy ki, mindenik közepén folyosó, 's annak két oldalán csupa magányos börtönök, összesen 108. Földszint dologház, készitmények raktára, a' tömlőcztartó lakása, és tisztességesebb, vagy több együtt tartandó raboskodók számára alkalmas nagyobb börtönök, összesen 4.

Ezen terv a' h. tanácstól a' napszámosok, 's némelly költségvetések iránt kivánt pótoló felvilágosítás véget visszaküldetett, de a' hiányok pótolása mellett m. e. aprilisi gyűlésünkből 820. sz. a. ismét fölterjesztetett. A' főmgű h. tanács szinte legfelsőbb helyre fölterjesztette e' tervet, 's a' tettes Rendek mult gyűlésből a' kivánt választ sürgetőleg ujra felirtak a' főmgű h. tanácshoz. Elérkezett a' h. tanács válasza, melly szerint az általunk czélba vett építés azon oknál fogva, hogy a' legközelebbi országgyűlésen a' fenytő-, és fogházi rendszer iránt kivánt országos intézkedés multhatatlanul megtörténend, annak közbejöveteleig elhalasztatni rendeltetik.

Engedjenek a' tettes Rendek még egy két szót mondani a' raboskodók élelmeztetéséről, 's velek való bánásmódról. Az austriai fenytőtörvény I. rész 13. § a' második lépcsőzetü, t. i. nehéz fogságban naponkint

rendel a' raboskodónak egy meleg ételt, de hús nélkül adatni, — a' legnehezebben pedig minden második nap (§. 14.): a' börtöt, a' 21. §. az első, és második lépcsőzeli fogságnál úgy engedi meg, hogy hetenkint legfennebb háromszor, és az is ne egymásután eszközöltessék. Az egyszerű lábvasak nehézsége az 1834. esztendőben költ, 's minden kormányzésekhez bocsájtott rendelések szerint az erős férfiaknál 1 font 28 lattól 2 fontra, a' kettőseké a' lánczczal együtt 4 fontra van határozva.

Hazánkra nézve 1816. eszt. augst. 13-án 23974. sz. a. költ intézmény által a' raboskodók ételmeztetése különbség nélkül naponkint 2 font jól kisütött kenyérben, 's azon kívül elégséges főtt ételben van megállapítva az ítélet által rendelt böjt-napokon kívül. Egyébiránt ruházattal is, ha szükséges, a' törvényhatóság által rendeltetnek elláttatni.

'S miben áll jelenleg az ételmeztetés? Naponkint 2 font kenyér, kétszer egy hétben melegétel $\frac{1}{8}$ font hússal, és öt napi böjt vizen, és kenyéren nem csak azoknál a' kik két napi böjtre ítéltettek, de azoknál is, kik még elítélve nincsenek, ha magok vagyonokból tartásukat nem eszközöltetik.

Az idézet k. intézmény nem csak a' megyéknek adja kötelességül az ételmeztetés iránt rendelték pontos teljesítését, de arra még a' főbenjáró hatalommal bíró uradalmaikat is köteleztetni kívánja.

Miért nincs ezen k. rendeletnek fogauat szerevze? Én azt hallottam, hogy erről volt szó annak idejében, 's közönséges ellenvetésül az tétetett, hogy ezen rendelés köznépünk nyomorú állapotjára helyes alkalmazást nem enged, t. i. hogy nálunk fogházon kívül is gyakran sokaknak egész héten által több napig módjok meleg ételt szerevzni hiányozván a' fogházban jobb élelmök lenne, mint kézmunka által kerestethetnék. Talán némellyekre nézve úgy van, de most is úgy lehet egyeseknél; mert tudjuk, hogy

szükség idejében hány embernek nincs naponként 2 font kenyere enni való? Tehát azért, hogy néhányaknál a' jobb élelmezés a' különben reménylhetőt felülhaladná, azt a' mit a' többiek méltán követelhetnek, tőlök visszatartoztatnunk helyesen nem lehet. Ha pedig az előbbi divat fentartását szükségesnek láttuk, azt feljelenteni, a' felsőbb kormányzéseknek tudomására juttatni kellett volna. De valljuk meg, hogy ezt magunk is kevésbé tudtuk, — lehetett volna-e különben törvényszékeinknek 2 napi hetenkinti börtöt itélni, 's az ítélet tartalmán túl eszközöltetni? 'S mit kell gondolniok a' raboskodóknak, ha két napi börtöt hallanak magukra ítéltetni, és öt napig kénytelenítetnek szenvedni? Itt a' teendők iránt csak kettőt lehet választani. Vagy teljesíteni az idézett rendszabást, vagy ha az ellen kifogásunk van, felírni, 's törvényszékeinken annyi börtöt itélni, mint adatunk; a' királyi felsőbb törvényszékeket pedig, 's ő felségét szinte megkérni, hogy amaz ítéleteiben, ő felsége pedig megkegyelmeztetéseinél a' fenytéket önhelyezeteinkhez mérséklni méltóztassék. —

Előhoztam az austriai örökös tartományokban a' raboskodókra használt bilincsek nehézségét: millyenek azokhoz képest mieink? Néhány évek előtt már gondoskodtunk könnyebb vasak szerzéséről, 's azóta a' várnagy által beadott jegyzék szerint használaton kívül van 20 fontos 3; 16 fontos 4; 14 fontos 1; 12 fontos 2; 10 fontos 13; 8 fontos 5; — a' raboskodókon pedig jelenleg egyen tiz fontos, kettőn nyolcz fontos, 's a' többiekben 6 fontos vasak vannak.

Raboskodókról szólottunk, a' fenyték követelése alá huzattakról, 's kik fogva, akár elítelve, akár ítéletlen, minden esetre azonban a' szabadság állapotján kívül vannak. Hazánk büntető-rendszere olly sok fogyatkozásokkal van telve, hogy alig merhetjük akármelly miveltségi orszá-

gével csak felületes hasonlatosságba hozni. Alkotmányunk, de mondjuk inkább itt 's amott a' gyakorlat, különböztetéseket hozott be fenyítékeknek, 's a' fenyítéki eljárásnak a' különböző polgári állapotban való alkalmaztatására nézve, minők más mivelt országban, nem értem csak alkotmányos, de alkotmány nélküliekben is nem tudatnak. Kik a' sokféle haza-részek külön helyezeteit nem ismerik, mind ezen különbségeket alkotmány-szerűeknek, az alkotmány megsértése nélkül meg nem szoríthatóknak, 's egyenesen az alkotmány által szűk-ségekpen következtetteknek hajlandók tartani.

De hogy mind ezen különböztetések az alkotmány által nem kívántatnak, vagy nem olly túlságos kiterjedésben, mint egy vagy más hatóság kebelében láttatnak, mutatják ismét több ollyak példái, mellyeknél nem ujjab, 's mint mondatik az ujtás korszelleme, 's haladás utáni vágyakodás által előidézett végzések, de régi törvényszéki gyakorlatok, egyenlőséget, egyenlő fenyítéket, egyenlő eljárást hoztak be ott, hol mások a' polgári állapotok közötti különböztetést, törvénysértés nélkül nem vélik megszüntethetőnek.

'S mik voltak illy különböztetéseknek következményei mindenütt, hol az alkotmány olly lényeges megkivánságainak tartattak? nyilvános gonosztevők, tolvajok, gyilkosok ellen panaszok tétettek, panaszokra ha el nem maradtak, vagy el nem késtek, vizsgálatok rendeltettek, vizsgálatok elkéstek, vizsgálatokról tudósítások tétettek, vagy nem is tétettek, tudósításokra tanúvallatás rendeltetett, 's az irományok kérdő pontok szerkesztése végett kiadattak az ügyészi hivatalnak; ez a' kérdő pontokat beadta, 's ezek a' tanúvallatás megtótele végett a' járásbeli főszolgabírónak, a' járásbeli főszolgabíró által a' kerületbeli tisztviselőnek kiadattak, míg végre a' tanúvallatás elkészülvén beadatott. A' közgyűlésben közönsé-

gesen vitatkozások voltak a' fölött, elég próbák vannak-e a' panaszlott vétségre nézve, 's ha úgy, vajjon nem tartozik-e magányos útra? 's ha elrendeltetett a' közkereset, az irományok kiadattak az ügyészi hivatalnak idézés végett. Az ügyészi hivatal az idéző leveleket kiadta kézhezszolgáltatás végett az illető tisztviselőnek. A' pör megkezdetett, az alperes egyszer is, másszor is, néha többször is védelmére megintetett, néha ez sem találtatván elégségesnek, az intő ítélet szolgabíró által rendeltetett tudományára tétetni, a' tanúvallatás meghitelesítése ítélet által elrendeltetett, 's a' mint tanúk egy vagy több izben voltak elő szerezhetők, sikereltetett. Az alperesi védlő kivette a' pört, és a' pör majd nála, majd a' felperesi ügyészeknél hevert, kik tisztválasztásokon, vagy azokon kívül is változván, majd előbb, majd később adták a' pörökét által. Ha a' per sokáig volt folyamaton kívül, újra kellett először nyomoztatni, vajjon él-e az alperes 's úgy újra idéztetni. Ezek hű történetei sok perbe foglalt kereseteknek, mellyekhez még azon kése delmeket, 's hátramaradásokat kell számitani, midőn a' hivatalágak fejei a' kiadott irományaikat kormányok alatt levő tisztársaiknak küldötték sikerlés végett, 's a' beadott irományok egy gyülestről a' másokra fölvétetlen elmaradtak.

'S mit kellett az embereknek gondolni ha hosszú évek során büntelen láttak, 's az elbizottság felemelt fejével, nyilvános gonosztevőket közöttük fetrengeni, újabb gonoszságokat fenyték féelme nélkül elkövetni: midőn tolvajtársak közül egyet nyomon büntetni, a' nagyobb büntetlen hagyatni szemlélték? Nem kellett-e a' kiváltságnak úgy látszatni, mint a' vétség elkövetésére engedett szabadságnak?

De tettes Rendek! a' lefolyt legközelébbi évek, hasonlításba téve az előbbiekkal, egy örvendetes vissza-

pillantást engednek az igazság-szolgáltatás előmenetére. Régi főbenjáró perek kikerestettek, és folyamatba tétettek, régi bünösök clitéllettek, 's fenyíték alá kerültek, 's olyanok, kik társaikat régen megfenyítve, magokat pedig kiváltságaiknál fogva a' tisztviselői hatalom által utól nem érhetve látván, büntetlenségükre bizakodtak, előhivattak, 's megfenyítettek. Látni kellett ezeket, mint mutatta magát arczvonásaikon a' bünbánat 's a' sértett törvény iránti hódolat. Minden unszolgatás nélkül, ön szabad választásokból kérték a' kiváltságos különbözteségek félretételét, megismerték vétségeiket, 's magok kérték a' sértett törvénynek adandó elégtétel elrendelését. Ők nem voltak még elromolva, 's őszinte vallomásaik, a' törvény iránti hódolat készsége kezeskedik jobb maguk viseleteért. 'S miért tevék ezt? Mert a' jövő bizonytalansága, mert a' büntetés lehetősége, mert annak el nem kerülhetése, az el nem romlott szívnek, ha vétett, nyugtot nem hagynak. Mutatja ez, hogy legbiztosabb eszköz a' büntetés által hatni az emberekre az, ha velek éreztetjük, hogy a' büntetés a' vétségeket nyomon követi, 's ezeket elfelejtetni, amazt kikerülni nem lehet.

Felsőbb rendszabások a' raboskodókról általunk is egy idő óta rendszeren felküldetni szokott félévi táblás tudósításokon kívül a' folyamatban levő tisztí ügyészi vád, 's főbenjáró pörök táblás jegyzékét is rendelik időnkint bemutatni. Ez is elmaradt sokáig. 'S a' régi elmulasztások pótolása nehéz, 's sokra nézve mind eddig eszközöltető nem volt. De bár melly hiányosan is valahára azt előadatnunk, és hátramaradásainkat a' felsőbb kormányszékekkel is tudatnunk kell, szilárd akaratunk mellett lehetőségig segíteni a' bajon. Az ügyészi hivatal által úgy, mint illy körülmények engedék, készített táblás jegyzékben 86 ügyészi vád, 's főbenjáró per foglaltatik : ezek között azonban sok olyan is, mellyben

talán az alperesek kimultak ; de ezekről maga rende szerint tudósítások, 's a' megszünt pörök, hogy a' lajstromból kitörülthessenek, beadandók lesznek.

Fenyítő-rendszerünk egyik főhiánya, hogy a' gonosztevők ítélet előtti elfogatás szükségének meghatározása majdnem egészen az illető tisztviselők belátására van bízva. Itt sok függ nálunk is a' tisztviselő méltányosságától. Hol elszökés féelme nincs, hol kisebb a' vétség, csak a' törvényszékek idejében hozatnak be a' kihágók, hogy azonnal elítélthessenek. Megyei végzéseink szoroson rendelik, hogy a' tisztviselő csak a' nyomozásbeli irományokkal együtt küldhessen be valakit a' megye börtönébe.

E' részben ugyan a' gyakorlat nagy különbséget hozott be nálunk is a' polgári állapot különböző nemeire nézve: de ezen különbséget némileg, 's lehetőségig kiegyenlítve látjuk az által, hogy a' bebörtönözött, ha elszökés féelme elő nem fordul, 's a' vétség körülményei engedik, kezességre kibocsáttatik, 's szabad lábon hagyatik ítélethozásig. Így van enyhítve súlya az olly terhes ítélet előtti letartóztatásnak, 's azon kedvezésben, mellyeket a' kiváltságos állapot jogai kívánnak, hasonló feltételek mellett a' kiváltságtalan polgárok is részt vehetnek. Egyébiránt nehogy illy kezességre való kibocsátás önkényes kedvezés gyakorolhatására módúl szolgáljon, mindig a' hivatalos kötelességeiért felelős ügyész véleményeinek útmutatása szerint történik. Minden a' börtönben levő el nem ítélt raboskodó ügye előadatik a' törvényszéknek, és ha el nem ítéltethetik, az ügyészi hivatal számol az akadályokról, 's a' törvényszék azok gyors elhárításáról intézkedik, az iránt, vajjon elégséges ok volt-e a' raboskodót behozatni, vagy nem lenne-e inkább bővebb próbákig szabad állapotban hagyandó? vizsgálódását előre bocsátván.

A z e l i t é l t e k k ö z ö t t v o l t a k

		E s z t e n d ő												
Közülők voltak.	rabok száma		1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	1839	1840	összesen	
	pör alatt		343	308	270	228	198	212	255	240	305	331	2690	
	fölmentve		105	77	53	41	20	75	67	86	41	59	624	
	elítélve		64	28	35	34	20	20	27	41	40	47	356	
vétséget tekintve	gyilkosok		174	203	182	153	158	117	161	113	224	225	1710	
	ezek között	szülők-gyilkosok	9	13	7	5	9	10	4	5	7	6	75	
		gyermek-gyilkosok	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
		történetes gyilkosok, 's verekedők.	1	2	1	3	1	1	1	—	2	2	14	
	rabló gyilkosok, 's rablók		18	34	34	17	16	12	8	18	27	24	208	
	gyujtogatók		6	9	6	7	13	3	2	1	4	5	56	
	marhalopók		3	2	1	2	—	1	1	1	1	—	12	
	tolvajok		9	10	8	8	10	3	7	3	8	7	73	
	más vétségűek		83	102	86	84	54	76	120	67	96	125	893	
	polgári útra tartozó vétség miatt		45	31	39	27	55	11	18	17	79	56	378	
	nemek szerint	férfiak		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		nő-személyek		150	185	169	142	148	105	154	107	213	213	1586
életkorra nézve	16-16 éven alól.	férfiak	24	18	13	11	10	12	7	6	11	12	124	
		nő-személyek	4	4	1	—	2	1	2	1	10	1	26	
	16-24-ig	férfiak	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	2	
		nő-személyek	51	65	74	—	48	43	58	44	85	70	538	
	24-40-ig	férfiak	8	6	6	—	3	5	4	3	2	4	41	
		nő-személyek	71	81	62	—	74	39	69	39	70	111	616	
	40-évtől	férfiak	10	9	6	—	4	3	2	1	7	5	47	
		nő-személyek	24	35	32	—	24	22	25	23	48	31	264	
	40-évtől	férfiak	6	2	1	—	3	4	1	1	2	3	23	
		nő-személyek	13	10	9	7	16	7	4	11	13	9	99	
állapot szerint	nemesek		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	előkelőbbek		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	polgáriak		—	—	—	—	—	—	—	1	14	—	15	
	jobbágyok		161	193	172	146	142	110	156	99	197	215	1591	
	külföldiek		—	—	1	—	—	—	1	2	—	1	5	
vallás szerint	római catholicusok		—	—	—	—	123	85	119	69	148	154	698	
	ágost. vallást követők		—	—	—	—	32	26	31	36	62	65	252	
	helvetia vallást követők		—	—	—	—	1	3	1	4	6	2	17	
	egyesült görögök		—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
	nem egyesült görögök		—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	3	
büntetésbeli-rabság ideje szerint	zsidók		—	—	—	—	2	2	10	1	8	4	27	
	fél éven alúl		108	99	67	33	82	83	110	84	155	148	969	
	1/4 évtől 1 évig		36	49	47	31	18	11	26	15	32	34	299	
	1 évtől 3 évig		21	34	54	72	50	18	22	9	27	32	339	
	3 éven túl		4	6	7	3	5	3	2	2	4	5	41	
		5	15	7	14	3	2	1	3	6	6	62		

Fenyítő-törvényszékeinken ritkán halad el fél évig egy fenforgó ügy, 's csak el nem háriható akadályok miatt. Jelenleg a' legrégibb törvényszéki ítélet nélkül maradt rab 1841. évi szeptember 28-ról van, 's ez is azért, mert elítélésére szükséges előkészületek meg nem történhettek. Annál nagyobb hátramaradást vagyunk kénytelenek tapasztalni a' felsőbb vizsgálat alá bocsátott pörökre nézve. Az 183 $\frac{2}{3}$. évi XVII. törv. a' feljebbvitel jogának nagyobb kiterjedést adott a' kiváltságtalan haza-lakosoknál : de a' törvény által adni kívánt kedvezés, ha a' sikert nézzük, többnyire a' feljebbvizsgálat késedelme által súlyosabbá, és terhesebbé tette a' fogva levő alperes helyzetét, mint a' törvény előtt volt. — Az austriai büntető-törvény legfőlebb 30 nap alatt rendeli a' felküldött pört a' felsőbb törvényszékek által megvizsgáltatni: ez megtörténhetik, mert az ausztriai örökös tartományokban több feltörvényszék van. Midőn az említett törvény kiterjesztette a' feljebbvizsgálat alá veendő tárgyak számát, nem gondoskodott eléggé a' felsőbb törvényszék biráinak szaporítására által arról, hogy a' főbenjáró pörök felebbvizsgálatában hátramaradások ne történjenek.

Bemutatom itt nádor ő cs. kir. főherczegsége meghagyása folytában a' megye börtönében 10 év alatt volt raboskodókról felterjesztett táblás jegyzéket :

(Lásd az ide mellékelt lapot.)

Ezeken kívül főbenjáró hatalommal élő uradalmak által beadott hasonló jegyzék szerint volt az egész 10 év alatt :

Főbenjáró hatalommal élő uradalmak	rabos-kodó	Ezek közül		
		pör alatt	felmen-tett	elitált.
Váci püspöki urad. börtöneiben . . .	79	28	7	44
Kékkői urad. . . .	4	2	2	—
Divinyi „ . . .	211	6	40	165
Bujáki „ . . .	31	8	3	20
Szécsényi „ . . .	11	2	—	9
Füleki „ . . .	66	1	—	65
Összesen . . .	402	47	52	303

A' büntető-igazságszolgáltatás gyakorlásában egy nagy 's fontos részt engedett alkotmányunk a' közgyűléseknek, a' nemesekre, 's tisztesrendűekre nézve kívánt hites tanúvallatások és a' vád-alá-vétel elrendelésénél. A' két első stadiuma a' büntető-hatalom gyakorlásának, az ítélelhozásra szükséges adatok megszerzése — máshol törvényszékek, vagy egyes bírák köréhez, szoros utasítások által kijelelt köréhez tartozó — nálunk a' közgyűlés, egy tanácskozó gyűlés, vitatkozásainak tárgya, mellynek tagjaitól sem felelőség, sem bírói hitletétel nem kívántatik. Pedig e' két előintézkedéstől függ minden: 's ha a' tanúvallatás elrendelése meg nem történik, a' bűnös fenyték alá nem kerülhet, — vagy ha az elhalad 's a' tanúk eltávoznak, elhálnak, ismét a' bűnösnek fenyték alá vétetni nem lehet. Közgyűléseink e' két rendű határozat-hozásban az angol nagyobb esküdtszék képét viselik. Az egyenlő rangúaknak egymás fölötti bíráskodását gyakorolják, de melly különböző arányban? Több a' bűnösökre kedvezésül szolgálható kiváltság talán sehhol nincs, mint nálunk. Mert máshol csak zárt számú, 's kirekesztő ítélőszék, sors, vagy választás által kijeleltékből, meghatározott tulajdonuakból, vagy tehetség-

güekből álló, biráskodik azon kérdések fölött, mellyeknek megítélésében mindenikünknek szabad részvételi joga van, 's a' legszegényebbnek olyan, mint a' legtehetősebbnek. 'S így vajjon egy büntett szoros tanúvallatási vizsgálat alá vétessék-e, vagy sem? Vajjon a' tanúvallatás által terhelt személy törvény eleibe idéztessék-e, vagy sem? ezen kérdés talán néhány száz embernek, talán csak egynéhánynak részvételével fog eldöntetni, 's az igazságszolgáltatás, a' büntett fenyíték alá való vonatása azon idő, és személyek körülményeitől függ, mellyek közt előfordul. Így történt sok helyütt, hogy az, a' mi egyszer közkereset alá vétetett, másszor magány-útra tartozónak találtatott. Megyénk e' részben is a' kedvezések elmellőzésében, állandóbb, egyenlőbb zsinórmérték követésében, 's az igazság szoros kiszolgáltatásában haladást mutat. Első a' mire küzdolgaink kormányánál figyelmünket feszítve fordítjuk az, hogy főbenjáró tárgyak egy gyűléstől a' másikig el ne maradjanak. Másik, hogy egy hivatalos kötelességei által szoros felelőség alatt tartott tisztviselő legyen, ki minden a' kérdés elítélésére szükséges körülállást figyelmünk eleibe adja, nehogy hibás föltételek hibás határozásra bírassanak. Ezért jött divatba újabb időkben minden főbenjáró tárgy tanúvallatást az ügyészi hivatalnak kiadni vélemény végett, mielőtt a' közkereset elrendelése fölött vitatkoznánk.

Talán régibb időkre visszatekintő emlékezetünk fog példákra találhatni gyakori erőszakoskodásoknak, 's súlyos verekedéseknek, személy-, 's vagyonsértéseknek magány-útra lett igazítások iránt. Ez az akkori idők, a' nagyobb 's kisebb hatalmaskodási pörököt alkotta közép-korhoz közelebb álló idők szelleme volt. Most másképp áll a' dolog. Személy-sértések, mellyeket valamennyi büntető-törvény közkereset alá tartozó kihágásoknak tart, megyénkben sem menekülhetnek többé olly könnyen a'

magány-út rejtekei mögé: hallatszanak ugyan még olykor olykor gyenge szózatok a' sértés csekélyebbségét, a' hatóság beavatkozásának szükségtelenségét, vagy a' feleknek szabad egyezkedhetősöket emlegetők, — de a' józan értelem nem hagyja magát illy szózatok által félrevezettetni. Vannak szinte kik egy olly közbátorság sértését, mellyre az austriai büntető-törvénykönyv mint főbenjáró bűnre fél évi, nem könnyű, de nehéz fogságot, azaz tönlőczőt szab, — magányos útra, hatalmaskodási pörre vélik tartozandónak. De a' tettes Rendek az illyet is közkereset alá vétetni 's mint emliteni folyvást, 's egyenlően követni szokták az igazságszolgáltatás részrehajlatlan ösvényét.

A' főbenjáró igazságszolgáltatás gyorsabb előmenetét a' kiváltságos néposztályra nézve tanusítják az évenkint számosabban folyamatba lépő, 's gyorsabban, mint eddig haladó, 's végződő pörök. Vizsgálatok 's tanúvallatások gyorsabban készülnek, 's a' rakonczátlanságra hajlandók, kihágók, kik eddig kiváltságaik palástja alatt a' büntető-hatalom által magokat utól nem érhetőknek képzeltek, ismerni kezdik a' bűn következményeit, tanulni az igazságszolgáltatás hatalmát, melly évek után is nyomaikba jön.

Hátra van még emlitenünk a' fenyítő-hatalom gyakorlását, a' mennyiben vérhatalommal bíró uradalmak, 's közhatósági tisztviselők által eszközöltetik. Felsőbb rendszabások a' megyéknek tevék kötelességül arra vigyázatni, hogy a' fenyítő-hatalommal élő uradalmak az igazságszolgáltatásban késedelem nélkül járjanak el. 's mind eljárásokban, mind a' raboskodókkal való bánásmódban magokat szorosán alkalmazzák a' felsőbb rendelkezésekhez. Ez iránt nálunk még kevés történt, 's a' mi teendő, — hátra van.

A' közhatósági tisztviselők által gyakorlott fenyítékre nézve az 1820. eszt. april 4én 9134. sz. a. költ, 's megyei 832. sz. a. hirlelt körlevélben korlátok vannak szabva, szigorú fenyíték terhe alatt rendeltetvén t. i.

1) Hogy a' tisztvi fenyítéket semmi esetben 12 boton, vagy korbácson túl a' tisztviselők ne terjesszék.

2) Hogy minden általok ítélendő büntetésről rendes jegyzőkönyvet vigyenek, 's abban minden büntetett kihágásnál annak helyét, és idejét, a' kihágás rövid leírását, 's mind a' kihágoknak, mint a' tanúknak vallomásait röviden feljegyezzék a' hozott ítélettel együtt.

3) Hogy az ítélet végrehajtása mindig 3, vagy legalább 2 tanú jelenlétében eszközöltessék, 's ezek szinte a' jegyzőkönyvben név szerint említessenek.

4) Hogy ezen jegyzőkönyvek az év végével adassanak előbb által az ügyészi hivatalnak netalán előfordulható észrevételek támasztása, 's úgy a' törvényszéknek szinte általtekintés végett, azután a' megyei levéltárba teendők.

De ezen rendeléssel is úgy volt, mint számos másokkal, mellyek az eddig használt hatalom korlátozására czéloztak. Panaszkodtak a' megyék jogaiknak sértésök iránt, felírások tétettek, és a' körrendelet, mint a' törvényhatósági jogokba vágó nem sikereltetett. Úgy volt azzal, mint azon felsőbb rendelésekkel, mellyek gazdálkodást parancsolnak az adózó nép pénzeivel, 's mellyeket a' törvényhatóságok, mivel jogaik sértésére szolgálóknak képzelik, teljesítetlen hagynak. Az idő kívánati mindennütt a' tisztvi fenyíték korlátozásának szükségére mutatnak: fenebbi intézkedésben látjuk a' kormány részéről megtevé az iniciatívát, fenyítő-rendszerünknek emberibb bánásmódhoz kívánt alkalmaztatására, és mégis a' kormány ezen üdvös intézete olly sok ellenzésre talált.

'S mi volt sikere? Hol a megyék ezen rendelményben törvényhatósági jogaik sértését vélték, a' tisztviselők is magokat felhatalmazottaknak gondolták tartalmára nem figyelmezní. Tisztviselők változtak, a' régibbek megtartván magokkal nézeteiket, ragaszkodtak a' megyék által hol helyeseltetett, hol elnézett gyakorlataikhoz; az ifjabbak nézetei önként jobban, vagy kevesebbé símultak a' kor szelleméhez, és miként a' távozó régibb tisztviselőkkel kortársú nézeteik is eltűntek, kezdettek az új eszmék, a' tisztviselői felelőség szükségéről támadt eszmék mindinkább terjedezni, 's a' tisztí fenyíték korlátai megyénkben is hódolást nyertek mind a' megyétől, mind a' tisztviselőktől.

A' más része az említett felsőbb rendelkezéseknek t. i. a' fenyítésekről kívánt jegyzőkönyv vitele, 's bemutatása csak kevés törvényhatóságoknál ment sikerbe. Talán azt fogja valaki mondani, hogy az azért volt nálunk, mert az intézmény a' megye által el nem fogadtatott? Erre azt kell megjegyezni, hogy megyénk történeteit nem ismerjük. Igenis tettes Rendek, midőn az intézmény kihirdettetett 1820. eszt. 832. sz. a. történt felírás ő felségéhez az eddigi gyakorlat meghagyása végett azon fogva, hogy még visszaélések nem tapasztaltattak, de egyébiránt a' jegyzőkönyv vitele már előbb levén elrendelve, ezen k. intézmény a' főszolgabiráknak kiadatott. —

Ő felsége válasza e' felírásra foglaltatik az 1820. eszt. 1036. sz. a. tudniillik, hogy a' tisztviselők hatalmára rendelt korlátoktól elállani nem lehet. Erre újabb felírás határoztatott.

Az újabb felírásra ugyanazon 1820. évi 1450. sz. a. hasonló második válasz jött olly pótlékkal, hogy a' tisztviselők hatalmára rendelt korlátoktól elállani nem lehetvén, azoknak általhágóira súlyos felelet terhe lesz háromlandó. Erre pedig az végeztetett: „Tudományul vétetvén, egy-

szersmind járásheli főszolgabíró uraknak magok alkalmazása végett kiadatik.“

Kettő nyilvános ezekből, t. i. hogy a' jegyzőkönyv vi-tele már előbb volt rendelve, 's az iránt a' k. rendelés mindjárt elfogadtatott, és hogy legfelsőbb helyről jött második válasz után a' fenyték korlátozása iránti rendelés szinte magok alkalmaztatásául a' tisztviselőknek kiadatván, elfogadtatott. Tehát hogy a' rendelték nem sikereltettek úgy, mint kellett volna, ennek is csak azok okai, mely-lyek számos egyéb önintézkedéseinknek sikereltetésében hátramaradásokat tapasztaltatnak.

A' megyei törvényhatóság egyik fő, 's majdnem ere- deti hibájának tartatik a' reábizott végrehajtó-hata- lom gyengesége, — kivált pedig a' törvények sikerlésében. Ezen végrehajtó-hatalom gyakorlása leg- inkább azért van nehezítve, hogy nem közvetlen a' tiszt- viselők által, hanem csak a' törvény sikerlés-módjai iránt tanácskozó gyűlések intézkedéseinek közbenjvetelével történhetik. 'S így a' mennyire különböznek a' tanácsko- zásban résztvevők nézetei megyék közt, vagy néha egy megyében az idő szakaszaihoz, 's a' jelenlevők személye- zeteihez képest, annyira különböznek a' sikerlésmódok a' törvényekre nézve, úgy hogy gyakran a' törvény egész czélzata, 's rendeltetése a' sikerlésmódok által elenyész- tetik. Melly sértő pedig illy különbség főképp akkor, midőn magányos érdekeket érint, 's szomszéd hatóságok rendelkezéseiben arra nézve, mi legyen szabad, 's törvényes? különbségeket kell tapasztalni. Illy sajnos különbségek mutatkoztak az urbéri törvények sikerlésében. Ezekről volt már említés téve. Nézzük az újabb idei törvényhozás más eredményeit is, a' mennyiben a' megyék végrehajtó- hatalmát érdekelék.

Az 1827-ik évi XXIII. törvény az egyházi köny- ve ket valláskülönbség nélkül minden lelkipásztor által

ket példányban készíteni, 's az egyik példányt a' törvényes bizonyoságnak általadandót, 's általa aláírandót minden esztendő végével az illető hatóság levéltárába tétetni rendeli.

Tapasztalás mutatja, hogy a' törvény sikereltetése majd mindig attól függ, hogy milly szigorúsággal vétetik eleinte mindjárt eszközzésbe. Az első években beadattak ugyan nagyobb részben a' tisztviselők által a' kívánt egyházi könyv-kivonatok, de nem egyenlően; a' főszolgabiráknak kellett volna a' hátralevőket kerületenkint összeszedni, 's arról gondoskodni, hogy egyik kerületé, 's egyik egyházé se maradjon el; az alispányi, vagy jegyzői hivatalnak pedig arra ügyelni, hogy egyik járás se maradjon el, 's az érdekllett hiteles másolatok ne kerület, és járás, de az egész megye részéről évről évre adassanak be. Mind ez nem történt. Beadattak majd járasok, majd kerületek részéről, ezek is nem mindig hiány nélkül, 's a' beadottak a' levéltárba tétetvén, közbejöltek hivatalváltozások, 's az uj tisztviselő előtt semmi adat nem volt, mellyből tudhatta volna, mellyik egyház részéről, 's mellyik évre legyenek hátra az előterjesztendő egyházi könyv-kivonatok? Azonban ezen beadások is mindig ritkábban történtek. Kivánták a' tettes Rendek sürgetni a' hátralevők beadását, de mivel nem tudatott, mik legyenek hátra, a' levéltárnoknak tétetett kötelességül megvizsgálni, mellyik egyháztól, 's mellyik évre legyenek az egyházi könyv-kivonatok beadva, és be nem adva? 's a' hátralevők iránt jelentést tenni. Ez az első években könnyen megtörténhetett, de most 15 év eltölte után fáradságos munka főképp annak, kit különben is olly terhes munkák foglalnak el. A' levéltárnok abban látott felakadást, hogy az egyházi könyv-kivonatok nem helységenkint, de egyházankint, 's a' különböző vallásbeliek egyházaikhoz képest különböző osztályozatokban foglaltatnak, és azért a' járásbeli főszolgabírák által kívánta előadatni, mellyik helység micsoda egyház-

hoz tartozzék? Meghagyatott annak előterjesztése szinte a főszolgabiráknak; azonban talán czélszerűbb lenne csak az anyaegyházak névsorát minden külön vallásbelire nézve számba venni — miután a' fiókegyházakat illetők úgy is csak az anyaegyház köz-jegyzőkönyveiben lennének foglalva. Egyébiránt abban is, hogy a' melly megyei helységek más megyei anyaegyházhoz tartoznának, azoknak egyházi kivonatai az anyaegyház könyvében foglaltatván, ennek megyéjéhez adassanak, alig lehet felakadni: mert a' főczél egyedül az anyakönyvi hiteles másolatok gondviseltetésében áll, és ha mindenütt az anyaegyház megyéjéhez adatnak a' fiókegyházak egyházi könyv-kivonatai, e' kölcsönös viszonzosság minden a' törvényhatósági jogokra nézve támadható aggodalmakat elégségesen megszüntethet.

Az 1830. eszt. országgyűlésből csak a' keztyü pénz fejében kivetett summa beszédéséről kell tudósítást kívánunk, mellyre nézve következőket adhatok elő:

A' keztyü pénz, és azzal összekötött epe-
mirigybeli költségekre volt kivette ezüst pénzben — 20,653 ft. 33 kr., de a' szükség be nem várván a' kivetett summa beszédését, a' költségek máshonnan voltak előlegezendők. 'S így járult ezen pénztárba az örvonalokra a' h. tanács által előlegesen adatott 3000 ft., 's a' bányavárosi út megigazítására nyert 4000 ft. is segítségül, mellyekről való számadások már ugyan megvizsgálva vannak, de teljes rendbeszédésök némelly hátralevő észrevételek megfejtésétől, 's kintlevő pénzek beszédésétől függ. A' kivetett summából 1837. eszt. april. 10. költ táblás tudósítás szerint a' még beszédetlen hátramaradás 1537 ft. 59 krt tett, mellyeknek behajtása már meghozott ítéletek végrehajtásaitól lesz eszközzendő.

Az 1837. országgyűlésnek sok nevezetes, 's hazánk viszonyainak átalakítására vezető törvényt köszönhetünk. Mikép sikereltettek az urbért illetők. már előadtam.

A' vérek közötti örökösödésről szóló XIV. törvény által kívánt küldöttségek kinevezés módjában megyénk szabályos végzést hozott, a' kineveztetést a' felek által előterjesztendőkből rendelvén eszközöltetni. Az újabb törvény a' biráskodó küldöttség kineveztetésének alapját egészen megváltoztatta. A' törvény a' folyamodástétel napjától egy év alatt kívánta véghezvitetni a' küldöttség munkálódását : és hány esetben láttuk ezt teljesítve ? Már megyénk szabályos végzése, a' felek felszólítása, 's arról való jelentéstétel szüksége által késedelmet okozott : de magok a' kinevezett küldöttségek munkálatai sem mentek olly gyorsan, mint képzeltezt. A' törvény summás intézkedéseket kívánt, 's mi a' régi formákhoz a' régi pörlekedés módjához megszokottak, nem tudtuk ügyeinket azoktól elválasztani, 's a' kor kívánataihoz szorosabban alkalmaztatni : a' miknek épen elmellőztetni, 's számüzve lenni kellett volna, kifogások, formabeli védelmek, keresetbeli tehetség fölött való vitatkozások, több ízben váltott hosszás szavallások, 's ezekre következett kifogásokat félrevető, keresetbeli tehetséget megállapító, védelemre intő, a' dolog velejét érdeklő, végrehajtást rendelő ítéletek jöttek közbe, 's a' summás út a' rendes pörfolyam idejét is túlhaladta.

Ezekből azt kellene következtetnünk, hogy az új intézetek nem voltak még az akkori gondolkodás- és érzésmódunkhoz egészen alkalmazvák.

A' XVI. törvény rendeli a' birói ítéleteknek okokkali támogattatását. Mikép láttuk ezt sikerelve ? Igaz, hogy a' birónak függetlennek kell hagyatni meggyőződése kijelentésében, de nem az eljárás formáiban, 's ezekre lehet, ezekre kell a' birót kötelezni. Hallottunk mi e' részben panaszokat mások ellen ; de vajjon mit tettünk magunk körében, 's vizsgáltuk-e, hogy azok, kiket hatalmunkban, kiket kötelességünkben állna a' törvény pontos teljesítésére figyelmeztetni, a' törvényt mikép

sikerelték? 's nemde kevésbé megütközö távolabb hibák kémlelésébe bocsátkozni, midőn legközelebbi helyeken, 's közvetlen érintkezési körünkben elég lenne vizsgáltatni, 's igazítgatni való?

A' szóbeli pör iránt költ XX. törvény következményei öt évi tapasztalás hagyományaiban előtlünk állnak. A' pörök száma nevezetesen kisebbedett. Csak egy célját a' törvénynek, a' költségek kevesítését, láttuk egyes esetekben eltévesztve. Helytelen volna ugyan egyes esetekből a' törvény hibás irányát következtetni. Azonban egy jótékony intézkedése a' törvénynek, 's talán az előre számított következményekre nézve, mellyeket kellett volna magával hozni. legérdekesebb, parlagon maradt, — értem azt, melly minden helybeli bírácnak 12 forintig való keresetek elítélésére tehetséget enged. E' bírálat törvényes gyakorlatában van a' helyhatósági kormány első csirája elvetve. Ebből kellene fejlődni mivelődésnek, a' köz polgári jogokban kívánt terjedtebb részvétnek a' nemzet alsóbb osztályai között. És mit tapasztaltunk? A' törvény ezen rendelkezése igen kevés helyen volt sikerelve. Méltó lenne kis vizsgálódásra, minek legyen a' hiba tulajdonítandó? Talán ismét e' szép jog gyakorlata iránt való részvéllenség annak gyakorlatára való tehetetlenséget, talán azt mutatja, hogy ez a' kor lelkéhez annyira illő intézkedés nem volt az alsóbb néposztály fogalmaihoz mérve? De ha így van, nem volt-e a' mi kötelességünk, módot, utasítást nyujtani az alsóbb néposztálynak, hogy a' törvény célzatát utólrhesse? és ha önmagától képes nem volt a' törvény által adott jogot gyakorolni, nem lehetett, nem kellett volna-e oktatni, 's vezérelni a' jog gyakorlására? Alkotmányi intézeteink majd mindenhol a' gyámság, 's pártfogás viszonyait idézik előnkbe: nem lett volna-e épen alkotmányunk szelleméhez illő, ha jogok adattak a' köznépnek, 's ő nem értette

nem fogta föl azok eszméjét, nem tudta a' gyakorlásmódot, erre is segítségül, 's kalauzul lenni addig, még maga vezetés 's útmutatás nélkül tudna jogaival élni. És itt szinte beligazgatásunk egy nagy hiánya öllik szemünkbe. A' községi jegyzők állapotját értem. Ők a' közvetlen eszközei a' megyei intézkedések teljesítésének: 's miként pontosabbak, vagy értelmesebbek, úgy látjuk intézkedéseinket pontosabban, 's jobban sikereltetve a' községeknél. A' számadás rendes vitele, a' helyhatósági rendőrség minden ágazata, a' község javaival való gazdálkodás az ő jólelkűségöktől és ügyességöktől függ; ők képzik értelmi állapotjoknál fogva a' köznép, és a' törvényhatósági kormányban befolyást gyakorló kiváltságos osztály közötti kapcsolatot, 's nekik kellene a' helyhatósági érdekek képviselőinek lenni. Mind ezek mellett még kevés figyelem fordítatott reájok. Még tágabb kört ígér munkálódásuknak a' jövő, 's a' mit most csak sejtenünk lehet, még fontosabb rendeltetést kell nyerniök. Látjuk miként a' naponkint szaporodó közdolgozók már most is alig eszközölhetővé, rövid idő múlva pedig lehetetlenné teszik, hogy olly kevés számú végrehajtó tisztviselők, mint jelenleg vannak, a' végrehajtó-hatalom rendeltetésének megfeleljenek. 'S így ne hagyjuk magunkat esalódtatni, mit most talán kárhozzatunk, csak elnézünk, kénytelenek leszünk helybenhagyni, 's magunk elrendelni — némelly tisztviselői munkálatokra a' községi jegyzőknek segédül használtatását. Ohajtandó mind ezen tekintetekből, hogy a' jövő törvényhozás a' helyhatósági kormányra bővebb figyelmét fordítsa, azonban az idő szükségéi addig sem engednek szünetet: körülményekhez képest gondoskodásunkat lehet, 's kell a' községi jegyzők czélszerűbb elrendezésére fordítanunk. De igenis, érezte megyénk már régen a' községi jegyzők jobb elrendezése szükségét, küldöttség van erre rendelve 1835. eszt. 1673 sz. a. Még 1819. 380. sz. a. költ végzés által volt

határozva, hogy a' felsőbb vidéki tót helységek, ha egyenkint magyar jegyzőt nem tarthatnának, többen együtt fogadjanak: legujabban törvényszékeink tagosztályos pörökben általlátván azt, hogy egy urbéri községnek nem kisebb szüksége van a' jegyzőre, mint az iskolamesterre, annak is külön adandó féltelki illetőséget ítéltek oda: mik legyenek a' megye részéről teendők? 's mik eszközölhetők? a' tudósításával ekkoráig még hátralevő küldöttség tartozand bővebben előadni.

Az 183 $\frac{2}{5}$. évi országgyűlés költségei két külön izben vettek ki:

Először 1835. évben a' követek napi béreire, a' megyeház hátralevő részének építésére, 's ahhoz szükséges fuvarokra kivettelt összesen . . . . . 30568 ft. 21 kr.
Ebből beszedve volt jun. 25-ig . . . . . 20290 „ 45 $\frac{4}{5}$ „

Kintlevő tartozás volt . . 10277 „ 35 $\frac{1}{5}$ „

Ezen hátramaradások pör utján követeltetvén, az elmarasztaló ítéletek meghozattak, 's folyamatba vett végrehajtások következtében több ezer forint szedetett be, mint a' nemesi pénztárak állapotját mutató lajstromokból látni.

A' hátralevő követi napi bérek, és nemzeti musaeumra tett országos ajánlás fejében 1837. eszt. 2000. sz. a. költ végzés utasítása szerint volt kivette 20313 ft. 36 kr.
Mult év elején ebből hátramaradásban volt 3841 „ 30 „
jenleg van hátramaradásban . . . . . 3536 „ 24 „

A' legutóbbi 1840. évi országgyűlésnek nevezetesebb intézkedései, mellyek a' törvényhatóságok által voltak sikerlendők:

- 1) Az újonczállítás.
- 2) A' mezei rendőrség.

3) A' váltótörvény, 's azzal kapcsolatban álló kereskedési, és hiteltörvények.

4) Országgyűlési ajánlatok, és költségek beszédese.

Az új on czállitásra nézve a' törvényhozó-hatalom a' sorshuzás általegy új eszmét hozott be hazánkba, melylyel a' hazavédelem kötelességének fogalmát felsőbb tekintetre emelni, 's egyenlőbbben kiterjeszteni kívánta. De mind a' hazavédelem kötelességének, mind a' kötelességi egyenlőségnek eszméje csak úgy állhat tisztán, ha amaz nem a' sors, hanem az alkalmatosság, 's tehetség által háritatik valakire, ez pedig minden nemzet-osztályra kivétel nélkül kiterjeszkedik. Miután ez azonban nem volt, a' törvényhozás által czélba vett egyenlőség az alkalmaztatásban legnagyobb egyenlenségeket, 's sok esetben az emberi érzéseket visszaborzasztó lüteményeket mutatott. És ekkor igyekeztek a' törvényhatóságok segíteni a' bajon. A' sorshuzás a' katonaállitásnak, a' polgári kötelességek teljesítésének, a' közre kívánt adózásnak legegyenletlenebb nemei, mert sem vagyonhoz, sem körülményekhez arányozva nincs, és midőn egy szegény családos, 's családját csak ön-szolgálatja vagy munkája által élelmeztethető atyától követeltetik, sokszor a' tehetősset, semmi kötelékek által honn nem tartóztatottat, szabadon, minden részvételi tehertől menten hagyja. Közönségesen volt ez érezve, és a' megyék ismét a' törvény értelmét az összeírás és sorshuzás módjainak alkalmaztatásánál magyarázgatni, körülhatározni kezdék; 's midőn némelyekben a' törvény nem csak szelleméből, de szavaiból is kiemeltetett, a' törvény hiányai, a' törvényhozás által hagyott hézagok, 's az emberiségi érzések hozattak fel mentségül. Sok jót, sok szépet láttunk 's hallottunk e' részben tétetni, mit bizonyosan jövődöbeli törvényhozások használhatni fognak; de egyszersmind ujabban tanítottunk a' törvény fogatlanítására: 's ez a' törvény sikerlése fölött a' végrehajtó-

hatalomnak korlátlanul engedett vitatkozások mellőzhetlen eredménye, 's oka annak, hogy a' törvény, mellynek végrehajtása fölött szabad olly sokat vitatkozni, 's olly különféle intézkedéseket tenni, életbe nem léphet. Eleget hallottunk megyék, 's városok körében történt visszaélésekről, 's a' törvénynek legnyilvánosabb kijátszásáról. Milly botránynak kellett pedig még abból következni, midőn ugyanazon egy törvényt, egy törvény alatt levő hatóságok, a' szomszédhatóságok által különbözően láttuk alkalmaztatni, 's az a' mi egy helyütt szabad, 's törvényes volt, 's szomszédhatárban, mert más hatóság kebelében feküdt, tilosnak, törvénytelennek hirdettetett. Mind ezek a' törvény végrehajtásában való hiányait mutatják alkotmány intézeteinknek.

Majd általánosan elfogadva volt az országban a' helyettesítés 's megváltás eszméje, melly a' törvény által kívánt személyes haza védelmi kötelesség helyébe pénzbeli adózást, — 's pedig minden tehetségekhez való arányozás nélkül eszközöltetett adózást — állítván, amazt csak azokra szoritotta, kiknek módjok, 's alkalmok nem volt magokat megváltani. És így a' törvény által kívánt egyenlőség helyébe a' legnagyobb egyenlenség jött, 's a' haza védelmére a' sorshúzás által kívánt egyenlő köteleztetés csak a' szegényekre háromló polgári kötelesség terhe lett: holott az országlás helyes elve szerint, mennél ki több javakkal és kényelmekkel bir, annál nagyobb mértékben tartoznék a' közterhek viseléséhez járulni.

Mi is elfogadtuk a' helyettesítés elvét, igyekeztünk lehetőségig a' törvény rendeleteihez alkalmaztatni. Nem is lehetett mást tennünk, miután a' közvélemény ez iránt olly általános 's közönséges követelést támasztott az országban, 's magától a' kormánytól a' h. tanács által közölt mód szerint helybenhagyva volt. Maga az újoncz-

állítás ezen helyettesítés által igen segítve gyorsan előhaladt, 's néhány hetek alatt megyénk illetősége kiállitva lön.

A' mezei rendőrség iránt költ törvény sikerlésének legnagyobb nehézsége a' szolgabírák kis számában, 's más hivatalbeli köteleességeikkel való elfoglaltatásában áll. Ez iránt majdnem közszükség tapasztaltatott az egész országban. Voltak többféle javaslatok a' szükség pótolása iránt; a' tettes Rendek sem a' rendszerinti esküdteknek szolgabírákká való helyettesítésére nézve ajánlott többféle javaslatokat, sem azon esküdteknek bíraskodásra kívánt megbizátásukat nem látták czélszerűnek — 's hogy illy nézetei voltak a' felsőbb kormányzéseknek is, más megyék példái tapasztaltatták. Tehát nem maradt egyéb hátra, mint a' szolgabírák számának szaporításáért folyamodni, 's a' járások egyenlőbb felosztásáról magunknak gondoskodni. A' tettes Rendek 6 szolgabírót kívántak, kik a' 2 al-adószedő hivatalából állitatni már megengedett 2 szolgabíróval együtt összesen nyolozra szaporodván, ekként a' rendszerinti esküdtek kormánya alatt levő kerületeket elláthatták volna. E' szám legfelsőbb helyről múlt közgyülések alkalmával érkezett elhatározás szerint felére van leszállitva, és az al-adószedői hivatalból állítandókon kívül csak két új szolgabírói hivatal van megengedve. Ekkép minden járásra jutna egy, ha a' járások egyarányosan lennének elosztva. A' járások elosztása iránt javaslat készítése küldöttségre bízott 1840. eszt. 2121 sz. a. — mellynek még hátra van munkálódása. Több nehézségek látszanak erre nézve fenforogni, és szükség, hogy e' változás gyakorlati részei minden oldalról megfejtessenek.

Eddig az esküdtek kerületei a' megyei végzés értelmében a' járásbeli szolgabírák között voltak rendőri bíraskodás végett felosztva, nehogy a' folyamodók egyik ke-

rülete dolgainak elsőbbségével menteköz szolgabirótól a' másikkhoz, talán hasonló helyzetűhöz folyamodni, 's panaszzuk orvoslásának halaszgatását szenvedni kénytelenitessenek.

Nyomatott jegyzőkönyvek vannak a' tisztviselőknek, 's a' községeknek azokkal egyenlők, kiadva, egymásra ellenőrségül. Minden év végével, mint az adóbeli számadások megvizsgálásánál történik, úgy a' rendőrségi pénzről számadáskép beadandó szolgabirói jegyzőkönyveknek is kell a' községekkel összehasonlítani. Ez eddig még nem történhetett, mert a' községi rendőri könyvek később nyomattatván ki, csak a' múlt gyűlések alatt adatnak által elosztás és az eddig történt elmarasztalások beiktatása végett a' járásbeli főszolgabiráknak.

Az eddig beadott rendőrségi marasztalások tesznek 867 for. 52²⁰/₆₀₀. kr. e p.

A' mezei rendőrségi törvény üdvösségét már az eddigi tapasztalás mutatta. Igaz ugyan, hogy a' tisztviselők elfoglaltsága sok panaszt nem hagyott orvosoltatni, mint ezt a' felsőbb helyre küldött tudósítások bizonyították; de a' törvény szigorúsága, 's a' szigorú fenyítéknek pontos alkalmaztatása már eddig sem tévesztette czélját: az emberek félnek, 's nem biznak abban, hogy a' tisztviselő rá ne érjen kihágásaikat fenyíteni – minek következése az, hogy a' kártételek ritkábbak, 's ha elkövetettek, a' kártevők sietnek birói közbejövétel nélkül elégtételt adni. És így látjuk ismét mikép a' törvény pontos teljesítése, a' fenyítő-hatalom pontos gyakorlása magának a' törvénynek, 's fenyítéknek gyakoribb alkalmaztatása szükségét kevesíti.

Törvényszék előtt eddig kevés rendőrségi eset fordult elő. A' törvény a' törvényszékektől való felelbbvitelt a' 200 forinton alul levő elmarasztalásokra kizárta, tehát annál szükségesebb lenne, hogy a' törvényszékek felsőbb

biráskodása a' törvény hézagainak kipótolásában állandó egyenlő gyakorlat által bizonyos zsinórmértéket nyújtson. De lehet-e ezt törvényszékeink jelenlegi szerkesztése mellett reményelni? Pedig a' köz-élet már eddig sok ilyen a' törvény által meg nem fejtett kérdéseket adott elő, — és mi lesz, ha hogy különböző személyzetű törvényszékek ellenkező ítéleteket fognak hozni?

Azonban a' mezei rendőrségi törvény sikerlésének van még egy nagy akadálya nálunk, megyénk saját körülményiben. Több esetekben a' törvény pénzbeli fenytéken kívül fogságot és, továbbá azokra szinte, kik a' pénzbeli elmarasztalásra nézve elégtélelt nem adhatnak, 41. §-ban minden két ezüst forint fizetés helyett egy napi fogságot határozott. Csak hogy e' fogságnak nem szabad egyébnek, mint tisztességes letartóztatásnak lenni. És itt ismét a' törvény eme rendelkezésében egy messzeható üdvös intézetet kell látnunk, mellynek rendeltetése lenne a' népbe eddig nem ismert becsület-érzés magvait hinteni, őtet nemesebb érzésmódra fölemelni. Egyesek nevelése történhetik iskolák, 's házi oktatás által, a' népek nevelése szokások, 's leginkább törvények, 's az életbe vágó intézetek által eszközöltetik. Itt mutatja a' tapasztalás, mikép szelidebb törvényhozás segedelmével a' népek szelidebben érzeni, cselekvéseikben, viselet-módjokban szelidebbek lenni tanulnak. Törvényhozásunk az említett intézkedésben első lépést tett megismertetni a' néppel, melly különbség legyen a' büntetések között? A' disztelenítő fenytékeknek csak akkor lehet üdvös hatása, 's érezhető súlya, ha az azoktól különbözőknek lenni kellő fogság, 's tisztességes letartóztatás különbségei nyilván érezhetők. 'S ugyan mikép van nálunk? Nekünk nincsenek a' közönséges börtönöktől megkülönböztetett fogházaink, 's azokat, kikre a' törvény csak tisztességes letartóztatási helyet rendelt,

tolvajokkal, rablókkal, gyilkosokkal egy helyre kell zárni, azoknak társaságába kell vetni, 's gonoszságait tanulni, a' legbecstelenitőbb vétkesek büntetését együtt szenvedni hagyni közös börtöneikben. És minő börtönökben? hol a' gyengébb testalkotásúnak egészségét, 's életét kell veszélyeztetni, olly börtönökben, minőktől egészségtelen állapotjoknál fogva a' legnagyobb bünösöket is óvni kellene. Látjuk ezekből tettes Rendek, hogy a' törvényt ezen részben nálunk teljesíteni, 's a' törvény jótékony czélzatát elérni nem lehet, 's melly kiszámíthatatlan veszteség legyen az azokra nézve, mellyeknek a' törvény pontos teljesítéséből kellett volna következni, könnyen elgondolhatjuk. Legsürgetőbb lenne tehát olly helyről gondoskodni, melly a' törvény által kívánt alkalmaztatásra szolgálhatna.

A' hitel-törvények megyénkben még nem elég kiterjedésben mutatták eredményeiket, hogy felőlők öntapasztalásainkból ítélhetnénk.

Még 1837. évben a' megye 4 mezővárost képzelt kebelében ollyanoknak, mellyek az első lépcsőzetű rendes bíraskodást az 183²/₆. évi XX. törv. értelmében gyakorolhatnák. A' főmgú h. tanács által az iránt kívánt felvilágosítások, 's e' végre tett bővebb vizsgálat, de leginkább az uj törvények által ama bíróságnak engedett nagyobb hatáskör, 's nehezebb teljesítésű feladat folytában bővebben állallattván, mikép a' törvény által kívánt föltételek csupán egy városra lennének alkalmazhatók, azon bíraskodási tehetség amaz egy városra szorítatott.

Csőd az uj törvények óta csak 3 nyitattott meg, és ezek is csak csekélyebb értékűek.

Az 1840. évi országgyűlési ajánlatok, és költségek beszédésének jó sikerét már említettem, a' hátramaradt tartozásokra nézve szigorúan kell teljesítenünk a' törvény rendeletét, hogy a' jövődőt azon za-

varodásoktól megóvjuk, melyeket a' multakra nézve tör-
tént késedelmek elég súlyosan éreztettek.

Még az 1840. eszt. XXIX-ik törvényt, 's arra nézve megyénk viszonyait kívántam előhozni. Ama törvény a' hazai lakosok egyik osztályának polgárosítását vévén czélul, erre szükséges előzvénykép némelly eddig vagy épen nem, vagy csak különös körülményekre szorítva használt jogokat engedett. A' törvény azért hozatik, hogy fenálló szokások, vagy viszonyok változtassanak, vagy előbbi törvények megszüntessenek. Még is megyénk kebelében szinte a' szadad lakhatást engedő törvény ellenzésre talált egyik városunknál azért, hogy eddig más szokás divatozott, és erőszakos eszközök használtattak a' törvényt ellenkező szokás fentartására. A' tettes Rendek a' sértett törvényt azonnal helyreállították, 's nem engedték a' törvény szentségét magányos érdekeknek alárendeltetni. Azonban ez iránt fenforgó panasz a' felsőbb kormányzéseknel is tárgyalatás alatt levén, felírásokra még válasz nem érkezett.

Közohajtása a' hazának a' polgári jogok híjával levő ama néposztályt a' hazai lakosok közös, 's egyenlő jogokkal élő társulatába fölvenni; de e' kívánat aligha teljesülhet előbb, még a' zárfalak le nem döntetnek, melyeket a' fenálló helyzetek azon néposztály és a' többiek között húztak. Vessünk egy futó pillantást ezen viszonyokra, 's nézzük a' különbségeket, melyek ezen néposztálybeliek, és a' többiek helyzetei közt találatnak.

1-ször. Ők egy türedelmi, 's egyenesen a' k. kincstárba járó adót fizetnek. Ezen türedelmi adó alapja iránt igen különbözők a' törvényhatóságok képzetei, 's néhol a' két tárba tartozó közadón felül a' személytől járó fizetésnek, máshol, mint nálunk, a' hadi adó surrogatumának képzeltek. 'S innen következnek adóztatásuknak számtalan egyenetlenségei, hely, és idő különbségeihez képest.

Legutóbbi közgyűlésből folyamodtunk a' türedelmi adó megszüntetése végett, hogy a' hazai lakosok egyenlő adózásbeli terhek alá vétethessenek. Felírásunkra válasz még nem érkezett.

2-or. Ők csak a' honi adóban vannak nálunk eddig megrovatva; ezen megrovás is egészen különböző alagra volt vetve, mint a' keresztényeknél. 1830. eszt. 1698. sz. a. végzés által volt megállapítva, hogy a' zsidók minden vagyonuktól úgy, mint az adófizetők rovattassanak meg, személyök azonban, minthogy ettől a' türedelmi adót fizetnék, a' megyei megrovatás alól hagyassék ki. Azonban csak a' honi tárbeli adó volt értetve, és ennek mennyisége következő változásokat szenvedett.

182 ³ / ₉ . évben	720 ft. — kr.
18 ²⁹ / ₃₀ . „	720 „ — „
183 ⁰ / ₁ . „	720 „ — „
183 ¹ / ₂ . „	229 „ 40 „
183 ² / ₃ . „	234 „ — „
183 ³ / ₄ . „	253 „ 10 „
183 ⁴ / ₅ . „	225 „ 20 „
183 ⁵ / ₆ . „	215 „ 24 „
183 ⁶ / ₇ . „	227 „ 56 „
183 ⁷ / ₈ . „	225 „ 20 „
183 ⁸ / ₉ . „	234 „ 52 „
18 ³⁹ / ₄₀ . „	540 „ 28 „
184 ⁰ / ₁ . „	540 „ 28 „
184 ¹ / ₂ . „	1092 „ 8 „

Látni ezekből, hogy a' zsidók, midőn körülbelől csak $\frac{1}{6}$. részét fizették a' honi tárba annak, a' mit keresztények tartoznak fizetni, egyszersmind minden házi, és katonai természetményi adótól, 's közmunkáktól szabadok voltak. Mult évi augusztusi közgyűléseinkben rendeltük el, hogy a' honi tárba mind azon tárgyaktól, mellyektől keresztények adóztatnak, és egyenlő kulcs szerint, személyeket

sem véve ki, adóztassanak, 's minden a' honi szükséget érdeklő terhekben egyenlően részeltessenek. A' tettes Rendek ez által minden néposztályra egyenlően alkalmaztatni kívánt közterhek egyenlőségi eszméjét állapították meg, — 's ehhez képest a' honi tárt illető adókimetése megtörtént, a' közmunkák iránti részeltetés iránt javaslat adása az e' részben munkálódó küldöttségnek adatván kötelességül.

3-or. Legszenbetünőbb különböztelést mutatott eddig a' zsidóknál saját független adózási rendszerök. Ők eddig nálunk nem csak a' türedelmi, de a' megye által évenként kivetett honi adót is magok között szabad tetszésök szerint, minden felsőbb ellenőrség nélkül, osztották ki, 's számadásaik semmi felsőbb vizsgálat alá nem vétettek. 'S mikép történt azon személyes felosztás? Az előkelőbbek, az előjárók által, mint mondák, eszközlött lelkisméretes felszámítás szerint. Számadásaikat csak ők maguk vizsgálták meg, 's akármikép kezelték a' pénzeket, akármikép pazarolták el a' közpénzeket — szabadon tehatték, mert számadásaikat olly alakban vitték, minőben, ha voltak is panaszok, rendesen meg nem vizsgáltathattak.

Panaszok pedig voltak, 's gyakran előfordultak a' szegényebbeknek nyomattatása iránt. Van egy küldöttség 1840. eszt. 1497. sz. a. rendelve megvizsgálni a' zsidók egész adózási rendszerét, 's különösen azt, miféle biztosítékok vannak az igazságos személyenkinti kivetés, és a' pénzek hű kezelése iránt? A' küldöttség munkálódására szükséges adatok külön vidékü zsidók bővebb kihallgatásától levén várandók, annak eszközlésére járásbeli főszolgabírák utasítottak, 's ezeknek megszerzésével a' küldöttség munkálódni fog.

Egyébiránt a' honi adó személyes felosztását magok a' tettes Rendek tétették meg, 's így már egy részben az egycseket a' hatalmasabbak által eddig gyakoroltatott ön-

kény ellen biztosították. Szó volt a' mult gyűléseken arról, hogy ha a' zsidók, és keresztények közötti különböztetéseket polgári viszonyaikra nézve kívánjuk megszüntetni, szüntessük meg az adó behajtására nézve eddig fenállott rendszert is, 's bizzuk minden egyesektől beszedendő adó kezelését azon község előjáróira, mellynek kebelében laknak az adózók, akár zsidók, akár keresztények. De ezt a' többség nem akarta, mert némellyek a' zsidóknak a' keresztény birák által történhető nyomattatásától, mások ellenben a' zsidók által a' helybeli előjárókra gyakorolható veszedelmes befolyásoktól tartottak. És így a' zsidók az adófizetésre nézve eddigi elkülönözött, 's a' községi érdekektől elválasztó adózási állapotjokban meghagyattak, számadásaik azonban úgy mint a' keresztény községei a' földesuróságok által megvizsgáltatni, 's e' végre honi nyelven vitetni rendeltettek.

4-er. Van még egy megkülönböztetése a' zsidók polgári helyezeteinek nálunk, de alkalmasint más hatóságoknál is, t. i. külön községi szervezetök, mellynél fogva ők a' keresztényektől elkülönözve külön községeket, külön előjáróságokkal, és külön polgári hatósággal képeznek. Hogy vallásbeli felekezetök különbségéhez képest úgy mint a' keresztények, ők is külön egyházi testületet alkossanak, az ellen semmi kifogás nem lehet: de ezen egyházi testületi létnek csakis kirekesztve egyházi viszonyaikra kellene szorítva lenni, úgy mint a' keresztényeknél. Azonban mit látunk gyakorlatilag? Az ő községi szervezetök mind azt magában foglalja, a' mi a' közigazgatáshoz tartozik. Ők maguk teszik, vagy legalább tették eddig, az adó személyes kivetését, ők maguk minden felsőbb befolyás nélkül határozták meg házi szükségük költségeit, 's azok fejében kívánt kivetést, — 's ők maguk gyakorolták maguk felett polgári ügyeikre nézve a' biráskodást. Történt ez gyakran azért, mert részint a' tisztviselőknak, részint a' földes-

uraknak alkalmatlan volt számtalan panaszaik elítélésébe bocsátkozni, mert saját szerkezetök a' törvénytől eltérő viszonyokat alkotott, mellyeket csak ők magok ismertek; történt gyakran elnézésből, gyakran csak azért, mert a' szegényebbek a' hatalmasabbak ellen, az előljárók által magoknak tulajdonított biráskodási hatalom ellen, panaszkodni nem mertek. 'S mi következett ebből? Ha olykor olykor panaszok előjöttek, vissza kellett térni a' közönséges közigazgatási útra, 's ott a' zsidók saját viszonyaik figyelembe nem vétethetvén, két külön polgári jog-állás származott azokra nézve, kik zsidóbirák, 's azokra, kik a' közönséges hatóság birósága alá kerültek.

És ez a' zsidó előljáróknak hittársaik feletti közigazgatásra nézve engedett polgári hatóság az, a' mi a' zsidók, és keresztények között a' legelkülönözőbb válasz-falat húzta, melly meddig fenáll az ország által ohajtott teljes polgárosítást alig engedi képzelhetőnek. Kétségtelenül a' zsidók legszorosabban ragaszkodnak ezen eddig fentartott polgári testületi állásokhoz, 's nem kis feladat egy fenálló testület létét megszüntetni, mellyhez sok idő óta fenállott érdekek kapcsolnak. De ennek be kell következni. Nem is szükség erre erőt, hatalmat használni: csak érdekeket kell alkotni, mellyek a' közönséges helyhatóságához való kapcsolkodásra vonszanak, 's elhúzni tőlök azon polgári hatóság segedelmet, melly nélkül a' zsidók külön községi szerkezetök nevét, 's címét ugyan megtarthatják, de hasznát nem vehetik. Majd ha ekkép látandják, hogy a' közhelyhatóságához való csatlakozások vallásbeli viszonyaikra nézve semmi ártalmat, polgári helyzetekre nézve azonban több jogot, befolyást, 's részvétet szerez, önként fogják községi szerkezetöket úgy módosítani, hogy ez többé azon visszatetsző állást ne mutassa, mellyben eddig — a' keresztény haza-lakosoktól elkülönözve 's elzárva — szemléltettek.

Hátra van még a' közigazgatás eszközeül szolgáló tisztii munkálatokról, 's az időnkint előfordult szükségek 's kívánatok iránt javaslatadásra megbizott számos küldöttségeink állapotjáról számolni a' tettes Rendek előtt.

A' tisztii munkálódásokról való számoltatás szüksége már a' régiebb időkben is elismértetett. És méltán. Mert ha a' pénztárnok minden legkisebb reábizott summáról tartozik felelni, 's nem csak hűtelensége, de vigyázatlansága által okozott kárt is pótolni köteles, nincsenek-e más hivatalbeli tisztviselők kezeiben hasonló fontosságú érdekek, mellyeket késedelem, felületesség, hanyagság által veszedelmeztetni, 's kárba ejteni épen úgy lehet, mint a' pénztárnok ügyelése alatt levőket? De nem csak magányos, de közérdekek is vannak illy módon veszélyeztetelhetők. Egy kis késedelem gyakran a' legkétségtelenebb követelést beszédhetetlenné, a' szükölködőt legnyomorultabbá, a' legnyilvánosabb vétséget megfenyíthetlenné teendi. Elég okok, hogy a' tisztviselői munkálatok gyors előmenetére legnagyobb gondoskodás fordítassék. 1810. eszt. 905. sz. a. november 8-án költ végzés bizonyítása szerint a' gyűlés a' teljesítendő tárgyak olvasatásával kezdetvén meg, ezen „igen dicséretes, és a' régi időkben gyakorlott szokás jövendőre nézve is egyes akarattal elfogadtatott.“

1814. eszt. 913. sz. a. a' végrehajtás, 's teljesítés végett kiadott tárgyaknak, mellyek teljesítve nincsenek, minden gyűlésben leendő olvastatása elrendeltetett.

Ugyanazon évi 1919. sz. a költ végzés által meghatározott, hogy mivel a' „régii és dicséretes szokás“ szerint minden gyűlés első napján az előbbiről teljesítetlen maradt tárgyak jegyzékének kell olvastatni, valamennyi tisztviselőkkoriban múlhatatlannul jelen legyenek.

Azonban mind ezen végzések sikerét a' gyakorlat-mód nehézségei elenyésztették. Végre 1838. eszt. 2010. sz. a. végzés hozatott, hogy a' hátralevő tiszti tudósításokról kívánt számoltatás, ne úgy, mint eddig, közgyűlésben, de a' második alispány elnöksége alatt munkálandó küldöttség előtt eszközöltessék, 's a' közgyűlésnek csupán a' beadott, 's hátralevő tudósítások számáról egyenkint minden tisztviselőre nézve tétessék jelentés. Ezen intézkedésnek haszna az volt, hogy a' szoros, és rendes felelőztetésre, azaz a' hátramaradás okainak kitudására, és megbírálására több idő engedtetett, 's ezeknek teljesítéseért a' küldöttség tétetett felelőssé, a' tettes Rendeknek pedig bővebb mód nyujtatott minden egyes tisztviselő munkálatinak összes eredményéről ismeretet nyerni.

Egy más még üdvösebb intézkedés volt az, hogy ugyanazon 1838. évi 2010. sz. a. költ végzés szinte minden tisztviselő által egyenlő formában szerkesztendő jegyzőkönyvek vitelét, és ezeknek nyomtatott ívekben leendő kiadatását rendelte. Mert régibb időkben nem minden tisztviselő tartott rendes jegyzőkönyvet, 's azért a' kézhez vett irományok hollétéről nehéz volt számolni.

Megtételvén ekkép a' hasznos rendelkezések, azoknak következtetésében a' rövid idő mulva beállott 1839ki tisztválasztás után elővétettek az illető tisztviselők jelenlétében a' régibb idejű scontró-jegyzékek, 's mindenek előtt nyomoztatott, vajjon az azokban foglalt tárgyak irományai a' jelen tisztviselőknak, és közülök mellyiknek kezénél vannak-e vagy sem? Mert mindenik csak arról számolhatott, a' mit valósággal kezéhez vett. Némelly tisztviselőknél több szakaszbeli elődök jegyzőkönyvei meg voltak, némellyeknél nem. A' kéznél volt hivatalos jegyzőkönyvből kiirattak a' hiányzó irományok jegyzékei azon tisztviselők nevére, kiknek kiadva voltak, ott a' hol

jegyzőkönyv kéznél nem volt, a' hivatal azon kormányzójának nevére, kinek a' jegyzői hivatal által a' kiadási lajstrom szerint megküldve voltak. Az ekkép az illető hivatalok kormányzói által fáradságosan elkészített lajstromai a' hiányzó 's scontróban foglalt irományoknak előterjesztetvén 1839. eszt. 2429. sz. a. az illetők, kiken követeltettek, a' hiányzó irományok beadására, vagy azoktól kívánt felvilágosítások előterjesztésére felszólítani rendeltettek. De ennek, valamint ismételve tett emlékeztetéseknek is sikere kevés volt, többnyire vagy semmi, vagy csak az adatván feleletül, hogy minden kéznél volt irományok annak idejében általadattak.

Ez ismét belső kormányzásunk egy nagy hiányát tapasztaltatja, t. i. azt, hogy a' tisztviselők gyakran változnak, 's az irományok rendes általadása ritkán történik meg. Voltak ez iránt számos végzések hozva. Egyszer az volt rendelve, hogy a' tisztválasztás előtt minden tisztviselő minden hivatalos irományát, legyen elvégezve, vagy nem, múlhatatlanul a' levéltárba adja be. Ez is némelyek által igen, mások által alig, vagy csak hiányosan sikereltetett. Többnyire azonban csak a' tisztválasztás után hozatott az iránt végzés, hogy a' volt tisztviselők lajstromozva adják által utódjaiknak a' hivatalos irományokat. Itt leginkább abban volt a' hiba, hogy a' rendes általadással 's lajstromozással járó terhek azokra voltak róva, kiket többé illy fáradságos munka megtételére kevés ösztön ingerlett. Azért ezen végzés is többnyire csak kevesek által teljesítetett. Sokszor jelentetett a' gyűlésben, azonban csak általánosan 's személyek nevezése nélkül, hogy az irományok általadatva nincsenek, hozattak ismét és ismét záridőt rendelő végzések, 's a' tisztviselőknek köteleességül tétetett név szerint bejelenteni a' késedelmeket, hogy szigorúbb intézkedések tétethessenek. — de itt szinte a' feladásoktól való idegenkedés, 's talán

túlságos gyöngédség volt oka, hogy írott jelentések nem igen történtek.

Pedig a' dolog nem olly csekély érdekü, hogy jövendőre való biztosabb intézkedés szükségét ne éreztesse. Kettőt lehet tenni, vagy a' hivatalos 's lajstromozandó irományoknak tisztválasztás előtt levéltárba tételét elrendelni, de nem csak elrendelni, hanem sikereltetni is, vagy a' tisztválasztás után csak lajstromozva engedni az irományok általvételét, az elmaradottakat kinyomozni, a' hiányzókra nézve pedig teljesíteni, és ugyan halasztás, 's minden csak késedelmekre utat nyitó felszólítgatások nélkül teljesíteni az irományok általadása iránt szigorúban intézkedő törvény rendelkezését.

Mig ekkép a' volt tisztviselőknél keresett irományok hiánya ezekre nézve kívánt munkálódások előmenetét függőben hagyta, azokra nézve mellyeknek a' jelenlegi tisztviselőkhöz lett jutását az illető hivatalos jegyzékek bizonyították, a' hátralevő tudósítások időnként majd nagyobb, majd kisebb számmal terjesztettek elő. Figyelmeztettek járás és kerületbeli tisztviselők főbenjáró tárgyakat illető minden munkálatoknak egy közgyűléstől a' másikig kívánt rendes eszközlésére, továbbá az adózók, 's szegények pénzbeli kereseteiket illetőknek, vagy régibben hátramaradottaknak sürgetőbb sikerlésére; 's nehogy a' régibb dolgoknak nem szorgalmazása a' szegények és netalán többszöri sürgetések sikeretlensége által elijesztett tehetlenebb magányosok ügyeinek veszélyeztetését származtassa, az olyanok ujra követeléseiknek támogatására felszólítatni rendeltettek. Az ügyészi hivatal pedig különösen az eddig tapasztalt hátramaradás elmellőzése végett oda utasítatott, hogy a' tanúvallatásra készítendő kérdő pontokat 14 nap alatt az illető szolgabírónak küldje meg.

Mi már a' hátramaradásokról kívánt számoltatást illeti, a' jegyzői hivatal által vitt közönséges scontró-jegyzőkönyvön kívül, minden hivatalnak külön amabból kiirt scontrója van, 's ismét ebből minden tisztviselő személyét illető, de csak a' folyó éven túl levő, hátramaradások külön jegyzékbe foglalva vannak. A' jegyzői hivatal minden törvénykezési szakasz végével a' legutóbbi kiadásokat megelőző időszakasz rendelkezéseinek jegyzékét, mellyek teljesítés végett kiadva voltak, 's mikről még tudósítások nem jöttek, kivonja, 's az illető hivatalok kormányzóinak megküldi, kik ismét kormányuk alatt levő tisztáraiknál sürgetik a' hátramaradottak beadását. Ha pedig némely teljesítendőök év eltelte után is hátramaradtak, a' scontró szemmeltartásával foglalkozó alispány személyenkint magoknak az illető tisztviselőknak küldi meg a' hátramaradások jegyzékét, hogy abba a' munkálódást hátráltató okok feljegyezve előterjesztethessenek.

Tekintsük már most a' hivatalok különböző ágazatainál mikép haladtak előre a' tiszti munkálódások? A' járásbeli, és kerületbeli tisztviselők a' régi hátramaradások nagyobb részét lerótták; a' tisztválasztás óta kiadott végzések sikerlése közönségesen igen gyorsan történik, és ezekben kevés hátramaradás tapasztaltatik: sok tisztviselőnek talán épen semmi hátramaradása nincs. A' hátramaradásokról előterjesztett okok az illető tisztviselőnek hibáján kívül történt hátráltatását bizonyítják. Többnyire abban állnak, hogy a' hol küldöttségnek vagy több tisztviselőnek kell együtt munkálódni, közös határidő az összeütköző több hivatalos dolgok miatt nem találtathatott, vagy véletlen körülmények a' megrendelt határidőt elhalasztani kénytelenitettek, vagy az illető 's kihallgattatni rendelt felek nyilatkozásaikat be nem adták.

Az ügyészi hivatal munkálatai pörökön kívül ritkán levén magányosok, hanem közönségesen más tisz-

viselőkéivel összeköttetésben, azokkal együtt tapasztaltattak a' rendelték mikénti sikereltetését.

A' pörökre nézve, hogy azoknak folyamata mindig szemmellarthassék, minden külön nemükről készítendő rendes lajstrom előterjesztésére utasítatott.

Az itt helyben levő némelly régibb irományok lajstromba vétetvén, a' folyamatba tételt kívánó tárgyak irományai ujra kiosztattak, és régi elavult főbenjáró, 's egyéb pörök életbe léptettek.

Rendeltetett szinte, hogy minden még netalán kéznél levő régibb eredeti irományok, mellyekre vagy szükség jelenleg nincs, vagy ujabb intézkedések kívántatnak, lajstromozva adassanak be a' levéltárba.

Az ügyészi hivatal legfőbb terheltetése a' naponkint szaporodó ügyészi pártfogások, 's számtalan pénztári hátramaradások, le nem fizetett ajánlások, magányosok ellen a' megye részéről támasztott követelések tömegében, 's a' szóbeli pörökre szükséges személyes idézések nehézségeiben áll. Ügyészi pártfogási pör a' legutóbb készített lajstrom szerint 91 volt folyamatban.

A' számvevői hivatalt tömérdek, 's régi időről maradt hátramaradások terhelik. Némellyeken küldöttségi munkálatok által ugyan már segítettünk: azonban még mindig sok maradt hátra, — és a' folyamatban levő rendszeres munkák annyira elfoglalják a' számvevő idejét, hogy a' régi hátramaradásokra nézve egy számvevő munkáltatását épen lehetetlen követelnünk.

Igy van levéltárunkkal is. Történtek ugyan már némelly lajstromozások, de különböző időkben, különböző rendszer mellett, 's azért kevés haszonnal. Egy ember maga illy nagy munkát, a' hol olly sok régi hátramaradás van, nem képes véghez vinni, főkép midőn szinte a' folyó munkákkal idejének nagy része folyvást elfoglaltatik. Voltak a' levéltárnoknak napi díjas irnokok

rendelve segítségül: de ezek a' czélnak meg nem felel-
hettek. A' lajstromozáshoz értelmesség, gyakorlat, 's
ezekre idő kivántatik. Rendes lajstromaink hija okozza,
hogy az elő történeteket olly nehéz kikeresni, 's előbbi
végzésekről, intézményekről tökéletes ismeretet sze-
rezni.

Mind ezekről meggyőzve voltak a' tettes RendeK, már
akkor midőn mind a' számvevői, mind a' levéltárnoki
hivatalok mellé még egy segéd-tisztviselőnek rendszere-
sítését, 's e' végre inkább megszüntethetni vélt főbiztosi
hivatal, 's a' honi főadószedői irnok fizetésének fordíta-
tását kérték a' főmgú h. tanácshoz intézett felírásukban
megengedtetni. A' szükség mindkettőre nézve nagy,
és meddig azon segítve nincs, jó rendet közdolgainkba
nem hozhatunk.

A' nemes árvák ügye megyénkben a' második
alispány elnöksége alatt állandóan rendelt, 's évnegyedes
törvénykezéseink alkalmával összeülő küldöttségre van
bizva. 1818. eszt. 474 sz. a. tétettek számos rendszabá-
sok az árvák gondviselése iránt, mellyeknek ujabb által-
nézésére, és egyáltalában az árvaszék ujabb elrende-
zése iránt javaslat készítésére 1839. eszt. 2427. sz. a.
küldöttség rendeltetett.

A' mi az árvaszék legközelebbi munkálódásait illeti,
főleg a' hátralevő számadások elkivánására, 's megvizs-
gálására voltak intézve. Kikerestettek régibb időkről
hátralevő számadások, elkivántattak, sokfélék beadattak,
és meg is vizsgáltattak, 's a' még hátralevőknek be-
adatása ujabban sürgettetett. Az árvákról évenként a' h.
tanácsnak felküldetni rendelt táblás tudósítások sok évek
óta elkészítve nem voltak, de elkészültek, az árvaszék
által megvizsgáltattak, 's azoknak nyomán észrevett hiá-
nyok pótolására megtétettek a' szükséges intézkedések.

Számos küldöttségeink közül legrégibb az, mely a' megye, és kir. kincstár között fenforgó keresetek kivilágosítására 1819. eszt. 1565. sz. a. rendeltetett. Erről említettem, hogy hátra volt tudósítását múlt évben beadta, 's az a' főmgú h. tanácsnak felküldetett.

A' Zagyva vize szabályozására 1826. eszt. 756. sz. a. megyénk részéről küldöttség van rendelve Heves megye küldöttségével együtt munkálandó. 1829. eszt. 114. sz. a. volt előterjesztve ezen elegendő küldöttség tudósítása, mellynek folytában minthogy a' vizek szabályozása alólról lenne kezdendő, Pest megye, és a' Jász, 's Kún kerületek együtt kívánt munkálódásra megkerestettek. Mivel azonban újabb időkben a' Zagyva kiöntései kevesebb panaszokat okoztak, az elegendő küldöttség munkálódása nem sürgettetvén, az érdeklött idő óta egészen elmaradt.

Az éléstáraknak kótyavetye útján kívánt ellátása iránt javaslat készítése 1826. eszt. 56 sz. a. küldöttségre bizattván, e' részben azóta semmi újabb intézkedések nem történtek.

A' megyei tisztviselők számára kívánt utasítás kidolgozására 1828. évben küldöttség rendeltetett, mellynek több rendű fiók-választmányai nagyobb részben ugyan a' kívánt javaslatokat már elkészítették, de ezek az egész küldöttség által meg nem vizsgáltván, még elő nem adathatnak. Múlt évi 2092. sz. a. költ végzés folytában a' küldöttség legközelebbi törvénykezéseink előtt összejött, 's munkálódott is, a' hátralevőket szinte a' legközelebbi közgyűlésekig teljesítendő lévén.

Helységenként állítatni kívánt magtárak iránt javaslattételre 1831. eszt. 1714. sz. a. van küldöttség rendelve. Azóta ugyan megyei segedelmi magtárak

rak keletkeztek, azonban ezek meg nem szüntethetvén amazok szükségét a' küldöttség munkálódása tovább is ohajtandó marad.

Azon a' közigazgatásra káros befolyást gyakorló hátramaradások elhárításául, mellyek némelly megyei határoknak a' szomszéd megyebeliekkel való körülszigeteltetéséből következnek, Gömör, és Honth megyékkel eszközlendő cserék hozatván indítványba, mivel ennek országgyűlésen szükséges szorgalmazása leginkább akkor érhetne czélt, ha megelőzve minden megkivántató előlépések az illető megyék részéről megtörténnének, e' végre való elegyes küldöttségek megyénk részéről 1830. eszt. 1037. sz. a. a' szomszédmegyék által szinte kinevezettek, de még nem munkálódtak. Hogy a' kivánt cserék az országgyűlésen sikereltethessenek, jóval előre levén a' kirendelt elegyes küldöttségek előmunkálatainak elkészítése szükséges, ezeket kell, ha ohajtásunk megmaradt, szorgalmaznunk.

1833. eszt. 1227. sz. a. a' főmgú h. tanács által a' község, 's szabadvárosok birái, vagy esküdtei választásmódjára nézve közlött rendszabások a' megyei helyezetekkel kivánt összehasonlítás, 's a' teendők iránt véleményezés végett egy küldöttségnek adattak ki: azonban az 1833. évi urbéri törvény a' községek belső igazgatásáról már rendelkezvén, e' tárgybeli küldöttség munkálódásának szüksége alkalmasint megszűnt.

A' selyemtenyésztés, 's erre szükséges eperfák ültetése a' felsőbb kormányzések által mindig különös gondviselés alatt tartatott, mit számtalan e' tárgyban költ intézmények eléggé tanúsítanak. Folyvást fizeti megyénk a' selyemtenyésztésre ügyelő biztost, számára lakást tart — azonban ez iparágnak nagy előmeneteleivel még nem dicsekedhetünk. Erre nézve is küldöttség van rendelve, melly 1833. eszt. 685. és 2353. sz. a. több-

féle javaslatokat terjesztett elő, mellyek helybenhagyatván, valamint a' később érkezett e' tárgybeli felsőbb rendelkezések is, jelesül 1836. eszt. 1245. sz. a. a' kivántatók sikerlése végett ugyanazon küldöttségnek kiadattak.

A' gyakoribb tüzi szerencsétlenségek az azokból kivált a' szegény adózókra háromló károk eltávoztatását ohajtatván, e' végre egy közbiztosítás czélszerű tervének kidolgozására 1833. eszt. 940. és 1834. eszt. 475. sz. a. költ végzéseek által küldöttség rendeltetett, melly eddig tudósítását még elő nem terjesztette.

Ugyanazon küldöttségre van az 1834. eszt. 477 sz. a. bizva az iránt is adni javaslatot, miként lennének a' malombeli vámszedésnél előforduló visszaélések elhárítására véka helyében mázsa mértékek használandók? A' mezővárosi, és falusi jegyzők hibás elrendeltetésének káros befolyása valamint egész községekre, úgy különösen a' közadóra nézve súlyosan éreztetvén, czélszerűbb elrendeztetésük iránt javaslat készítésére 1835. eszt. 1673. sz. a. küldöttség neveztetett.

A' főmgú h. tanácsnak 1835. eszt. august. 25. 26961. sz. a. költ körlevelében a' megyei rendszeres tisztviselőknak, valamint bért-vonóknak, és cselédeknek a' megye kebelében eddig ingyen tétetni szokott, 's a' közönséget érdeklő szolgálatok némelly escteiben napidijak rendeltettek: mielőtt azonban az sikerbe vétetnék, szükségesnek találtatott az e' részben fenforogható észrevételek bővebb megfontolása, mire 1835. eszt. 1868. sz. a. küldöttség rendeltetett, tudósításának beadásától függvén a' további intézkedések.

Számos, és közönséges panaszok voltak a' köznépek a' megyei közmunkák által való terheltetése iránt. A' közmunkák terhének egyenlőbb felosztása, és állan-

dóbb az önkény ellen eléggé biztos zsinórmérték alá vétele ohajtatott, 's az iránt kívánt terv kidolgozása 1835. eszt. 1382. sz. a. nevezett küldöttségre vala bizva, — mellyhez későbbben a' molnárok munkáinak rendezése az 1841. eszt. 2419. sz. a. úgy szinte a' zsidókra nézve a' közmunkákban szükséges részvét szabályozása az 1841. eszt. 3027. sz. a. utasítottak. Ezen küldöttség munkálódását törvénykezéseink előtt már befejezván, tudósítása a' legközelebbi közgyűlésen felvételhetik.

Van a' nemesi pénztárak részére tett végrehajtások iránt előfordult panaszok megvizsgálására szinte 1837. eszt. 2425. sz. a. küldöttség rendelve. Előadattak az ügyészi hivatal, 's végrehajtó tisztviselők részéről felvilágosítások, 's tudósítások, 's ezekre a' számvevő hivatal még 1839-ben elkészítette észrevételeit — csak a' küldöttség összejövele, 's vizsgálódása van hátra.

Különös küldöttség van 1839. eszt. 2427. sz. a. nevezve az árvaszék újabb elrendezésének tervezésére: mellynek feladata leendő a' fenálló rendszabásokat, azoknak sikeréről nyert tapasztalásokkal, más hatóságok intézkedéseivel összehasonlítani, 's az előtűnt új szükségek fedezésére, hiányok pótolására, czélszerű javaslatokról gondoskodni.

A' megyei csinált utak fentartására, valamint az ujaknak készítésére az eddiginél jobb rendszer, úgy szinte az utaknak különböző szükségükhöz, 's fontosságukhoz képest a' jövőbeli munkáknál minden önkényt eltávoztatandó osztályoztatása ohajtatván behozatni, ez iránt szükséges javaslatok kidolgozására 1839. eszt. 1039. sz. a. küldöttség bízott meg, melly is már munkálódását elkezdette, 's jövő közgyűlésig befejezendi.

A' losonczi tavaszi gyapjuvásárok idejének későbbre kívánt általtétele iránt 1839. eszt. 528. sz. a. rendelt küldöttség jövő közgyűlésig munkálódásával elkészülné.

Ugyanarra van bizva 1840. eszt. 2095. sz. a. az iránt adni javaslatot, hogy a' losonczi gyapjuvásárok on tapasztalt visszaélések elhárítására mikép kellessék az alkuszók iránt hozatott törvényt sikerelni?

Még 1820. eszt. 1058. sz. a. volt a' gazdasági tárgya kra nézve egy állandó küldöttség kiküldve, mellynek időről időre a' teendők iránt véleményt kellett volna adni. A' felsőbb kormányzókek részéről sokféle intézkedések tétettek a' mezeigazdaság előmozdítására, hasznos ismeretek terjesztésére, és különösen a' megyei hatóságoknak volt számtalan rendeletek által meghagyva, hogy a' köznépet hasznosabb ipar-ágakkal, hasznosabb termékek mivélésével, vagy a' földmivélés, 's állattenyésztés jobb módjával ismertessék meg. Azonban meg kell vallanunk, hogy e' részben a' megyei hatóság részéről kevés történt. Ujabbán neveztetett 1839. eszt. 1916. sz. a. küldöttség, leginkább egy megyei gazdasági egyesület létesítésére szükséges javaslat készítése végett. Ezen küldöttség tudósítása már elkészült, 's bár mikor is fölvétethetik.

Legujabb törvényeink kihirdetése alkalmával a' tisztviselői munkálatok ujabb szaporodása előre láttatván, valamint szinte az is, hogy a' tisztviselők száma nem fog annyira szaporíthatni, hogy más intézkedések szükségét megszüntethesse, a' jelenlegi járások egyenetlenségéből a' tisztviselőkre háromló terhek aránytalanságát a' tettes Rendek a' járások jobb felosztása által vélvén némikép pótolhatónak, ez iránt terv kidolgozásával 1840. eszt. 2121. sz. a. küldöttséget biztak meg: vannak némelly tervek már előadva; minden esetre az uj felosztásnak,

hogy czélszerűen történhessék a' legközelebbi tisztválasztás előtt kell eszközöltetni.

Az országgyűlési utasítások iránt előleges munkálodásra 1840. eszt. 3423. sz. a. rendelt állandó küldöttség mult közgyűlések alkalmával összejött, és munkálódásának rendszere iránt szükséges előintézkedéseket megtette.

Honth megye felszólítására az ipolyi malmok, és malomgátak szabályozására, mivel ez a' két megye egyetértő munkálódását kívánná, 1840. eszt. 1255. sz. a. egy elegyes küldöttség neveztetett, melly is mult évben hely színén vizsgálatokat ugyan már tett, de munkálódásának folytatását azon fogva kénytelen volt felfüggeszteni, hogy Honth megye az Ipoly vizének, és az illető malmoknak a' vízépítés, 's szabályozások mesterségében bővebb tapasztalásairól ismert mérnök Beszédes által leendő meg szemléltetését, 's ugyanannak a' teendők iránt kihallgattatását előrebocsátani kívánta.

Több rendű árszabások gyakorlatában vannak a' megyei hatóságok: többször sürgettetett azoknak a' mesteremberek készítményeire is leendő alkalmaztatása, és 1832. eszt. 680. sz. a. járasonkinti küldöttségek neveztetek a' mesteremberek által gyakorlott visszaélések elhárítására ügyelni, hogy szükséghez képest az árszabás eszközölthessék — azonban e' szükség azóta magát elő nem adta. Sőt mult évben más folyvást gyakorlott árszabások megszüntetése is indítványoztatván, m. e. 1373. sz. a. azon kérdésnek bővebb megfontolása, lehetnének-e és melly árszabások megszüntetendők? Küldöttségre bízott, mellynek javaslata folytában az arató és nyomtató rész meghatározása ezentúl kötelező erő nélkül, és csak az egyezkedőknek némi útmutatásául, vagy azoknak kik máskép nem intézkednének, magok alkalmazásául eszközöltetni rendeltetett.

A' zsidók türedelmi, 's saját háziadójok kezelésére nézve bővebb felvilágosítások eszközzése, 's mind közterheiknek egyenlőbb felosztása, mind adópénzeiknek jobb gondviselése iránt kívánt javaslat előterjesztése 1840. eszt. 1497. sz. a. nevezetett küldöttségnek levén kötelességül adva, ennek munkálódására segedelmül szolgálendő adatok megszerzése iránt intézkedések tétettek.

Látják a' tettes Rendek ezekből, mennyi szép és üdvös terv létesítése függ a' sokféle küldöttségek munkálatainak véghezvitelétől: egy főbb oka e' részben tapasztalt eddigi hátramaradásnak az, hogy számos küldöttségeink terhei legegyenletlebben szoktak elosztatni.

Előadtam a' tettes Rendeknek megyénk belső igazgatása állapotjáról azokat, miknek ismeretéhez jutottam: elmaradtak még némelyek, — ezek pótolandók lesznek. Ne feledjük azonban, hogy mind ezen előterjesztések önmagunkhoz, ön házi szükségekre voltak intézve, 's azért nekem nem kellett, szabad nem lehetett titkolni, vagy takargatni a' tettes Rendek előtt az előadott hiányokat. Kimutatvák ezek által reám nézve kötelességek, mellyek szoros teljesítését a' tettes Rendek, meddig bizodalom magok között munkálódni enged, tőlem teljes joggal követelhetik. Talán nem olly nagyok, nem olly aggasztók hátramaradásaink, mint minőknek nekem mutatkoztak, talán feleslegesek észrevételeim: de vannak szinte tények, tettes Rendek, kétségbe vehetetlen tények, 's csupán ezeket, mellőzése mellett minden ollyanoknak, mik egyedül saját nézeteimnek lehetnek kifejezései, ajánlom a' tettes Rendek figyelmébe, hogy szükségünk bővebb megvizsgálására, 's körülményekhez képest kívántató segéd-szerek keresésére használtassék.

Sréter János, s. k.
alispány.

